

Mejeri

KRAVs regler innehåller dels allmänna regler i kapitel 2, 3 och 20 som berör alla – oavsett produktionsinriktning, och dels regler som är anpassade till olika typer av produktion. Här har vi samlat allt som berör dig inom produktionsinriktningen:

- VÄXTODLING
- VÄXTHUS
- SVAMPODLING

REGLER 2017

Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2017

Sveriges mest kända miljömärkning för mat, uppbyggd på ekologisk grund med särskilt höga krav på djuromsorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan.

KRAV ekonomisk förening

Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2017

Postadress: KRAV Box 1037, 751 40 Uppsala • Besöksadress: Klostergatan 13

Tel: 018-15 89 00 • Fax: 018-13 80 40 • Webbplats: www.krav.se • E-post: info@krav.se

www.facebook.com/KRAVeko • www.twitter.com/kravmedia • www.youtube.com/kravmarkt

Denna trycksak skyddas av såväl lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk som utländsk upphovsrättslagstiftning. Upphovsrätt innebär att KRAV har ensamrätt, med vissa mycket begränsade undantag, att förfoga över materialet genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, på Internet och i annan media eller teknik. I korthet innebär det att det inte är tillåtet att lagra, kopiera, överföra, visa, framföra, överläta, sälja och på andra sätt utnyttja material i KRAVs regler.

Den enda användning av materialet som är tillåten är sådan begränsad användning som är möjlig genom särskilda undantag i upphovsrättslagen (privat bruk och citat), och sådan användning som KRAV ekonomisk förening har lämnat tillstånd till.

Det är tillåtet att använda material ur KRAV-reglerna för privat (dvs. icke kommersiellt bruk), men all kommersiellt utnyttjande av KRAVs material får bara ske efter tillstånd från KRAV ekonomisk förening. Även om KRAV ekonomisk förening har givit tillstånd att använda materialet får materialet bara användas i enlighet med tillståndet. Källa och upphovsman skall alltid tydligt anges.

Det är inte tillåtet att använda KRAVs regler för annan certifiering än för KRAV-certifiering.

Enligt den så kallade citaträtten i upphovsrättslagen är det tillåtet att citera kortare delar ur KRAVs material. Citatet måste vara korrekt refererat och det skall tydligt framgå varifrån citatet är hämtat (KRAVs regler, utgåva 2017). Citatet får inte återges eller ändras på sådant sätt att meningen med texten förvanskas eller förvrängs. Dessutom skall omfattningen av citatet kunna motiveras av dess syfte. Det är inte tillåtet att citera större delar eller en hel text. Det innebär tex. att det inte är tillåtet att kopiera eller citera annat än korta utvalda delar av KRAV-reglerna och då endast om citatet är motiverat och källan anges.

Den som bryter mot upphovsrättslagstiftningen kan straffas med böter eller fängelse och dömas att betala skadestånd.

För mer information, kontakta info@krav.se.

Produktion och grafisk formgivning: KRAV

© KRAV ekonomisk förening

Omslag och illustrationer: Futerra

Desing och produktion: KRAV

Tryck: Grafiska Punkten, Växjö

Innehåll

•	Nyheter i KRAVs regler 2017.....	8
•	Läsanvisning.....	9
•	Bli KRAV-certifierad.....	9
•	Vilka delar i KRAVs regler berör mig.....	10
•	Lista över certifieringsorgan.....	11
1.	Introduktion till KRAVs regler.....	17
1.1	Det här är KRAV.....	18
1.2	Den ekologiska produktionens målsättning.....	18
1.3	Regelverkets grunder.....	19
1.4	Allmänna regler för certifiering (se kapitel 2).....	20
1.5	Allmänna verksamhetsregler (se kapitel 3).....	21
1.6	Växtodling (se kapitel 4).....	24
1.7	Djurhållning (se kapitel 5).....	29
1.8	Biodling (se kapitel 6).....	34
1.9	Vattenbruk (se kapitel 7).....	34
1.10	Vildväxande produktion (se kapitel 8).....	36
1.11	Livsmedelsförädling (se kapitel 9).....	36
1.12	Slakt (se kapitel 10).....	37
1.13	Fodertillverkning (se kapitel 11).....	38
1.14	Produktionshjälpmedel (se kapitel 12).....	38
1.15	Enproduktcertifiering (se kapitel 13).....	39
1.16	Butik (se kapitel 14).....	39
1.17	Restauranger och storhushåll (se kapitel 15).....	39
1.18	Import och införsel (se kapitel 16).....	40
1.19	Fiske (se kapitel 17).....	41
1.20	Regler för certifieringsorgan (se kapitel 18).....	42
1.21	Certifiering av kedjor (se kapitel 19).....	42
1.22	Märkning och marknadsföring (se kapitel 20).....	43
2.	Allmänna regler för certifiering.....	45
2.1	Vad det innebär att vara KRAV-ansluten.....	46
2.2	Certifikat.....	49
2.3	Dina åtaganden som certifierad.....	50
2.4	Kontroller.....	52
2.5	Om du inte följer reglerna.....	53
2.6	Att överklaga beslut eller lämna klagomål.....	56
2.7	Avtalsfrågor.....	57
2.8	Byte av certifieringsorgan.....	58
2.9	Sekretess.....	59
2.10	Hantering av personuppgifter.....	60
2.11	Lantbrukares samarbete med tredje part.....	60
2.12	Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärke.....	61

3.	Allmänna verksamhetsregler	63
3.1	Socialt ansvar	64
3.2	Hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt	65
3.3	Ämnen och material	66
3.4	Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete	68
3.5	Förpackningar	69
3.6	Miljö-, natur- och kulturskydd	70
3.7	Energianvändning	72
3.8	Energiplanering för lantbruksföretag	74
3.9	Energiplanering för växthus	75
3.10	Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU	75
4.	Växtodling	77
4.1	Anmälan och karenstider	78
4.2	Dokumentation av odling	80
4.3	Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion	81
4.4	Föreningar och skyddsavstånd	83
4.5	Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på mulljordar	85
4.6	Hushålla med växtnäringen	86
4.7	Växtnäringsbalans	87
4.8	Gödselmedel och jordförbättringsmedel	90
4.9	Växtskydd	97
4.10	Utsäde och planter	100
4.11	Odling i växthus	101
4.12	Svampodling	102
5.	Djurhållning	103
5.1	Gemensamma regler för alla djurslag	104
5.2	Nötkreatur	120
5.3	Får och getter	130
5.4	Grisar	136
5.5	Fjäderfån	142
6.	Biodling	153
6.1	Inträde och omläggning	154
6.2	Märkning och dokumentation	155
6.3	Inköp av bin	155
6.4	Foder och risk för föreningar	156
6.5	Läkemedel och bekämpningsmedel	157
6.6	Kupor	158
6.7	Djuromsorg	158
7.	Vattenbruk	161

8.	Vildväxande produktion.....	163
8.1	Anmälan och utredning.....	164
8.2	Föroreningar och skyddsavstånd.....	164
8.3	Hänsyn till människor och miljö.....	165
8.4	Spårbarhet, dokumentation och socialt ansvar.....	166
9.	Livsmedelsförädling.....	169
9.1	Råvaror.....	170
9.2	Processer.....	171
9.3	Processhjälpmedel, tillsatser och aromer.....	172
9.4	Ämnen i kontakt med livsmedel.....	172
9.5	Jäst- och vinproduktion.....	173
9.6	Märkning av KRAV-certifierade ingredienser.....	173
10.	Slakt.....	175
10.1	Slakteriets ansvar.....	176
10.2	Hantering och djuromsorg.....	178
10.3	Märkning, identifiering och särhållning.....	179
10.4	Transport.....	180
10.5	Tidpunkt för slakt.....	180
10.6	Drivning.....	181
10.7	Bedövning och avblodning.....	182
10.8	Nötkreatur.....	183
10.9	Får och get.....	183
10.10	Gris.....	184
10.11	Fjäderfån.....	184
11.	Fodertillverkning.....	187
11.1	Allmänna regler för alla sorters foder.....	188
11.2	Råvaror.....	188
11.3	Förädling.....	190
11.4	Innehåll och märkning.....	190
11.5	Foder till sällskapsdjur.....	191
12.	Tillverkning, hantering och marknadsföring av produktionshjälpmedel.....	193
12.1	Allmänna regler.....	194
12.2	Jordar och jordblandningar.....	197
12.3	Gödsel- och jordförbättringsmedel.....	197
12.4	Växtskyddsmedel.....	200
13.	Enproduktcertifiering.....	201
13.1	Ansökan och omfattning.....	202
13.2	Märkning och marknadsföring.....	202

14. Butik	205
14.1 Övergripande åtaganden.....	206
14.2 Hantering och försäljning.....	208
14.3 Märkning, skyltning och exponering.....	208
14.4 Dokumentation.....	209
15. Restauranger och storhushåll	211
15.1 Allmänt.....	212
15.2 Användning av råvaror och godkända livsmedel.....	213
15.3 Personalens kunskaper.....	216
15.4 Maträttskassar.....	216
16. Import och införsel av produkter	219
16.1 Grundläggande regler.....	220
16.2 Erkända regelverk.....	221
16.3 Olika sätt att verifiera tilläggskraven.....	222
16.4 Tilläggskrav för socialt ansvar för samtliga produkter.....	222
16.5 Kommande tilläggskrav för socialt ansvar för samtliga produkter.....	223
16.6 Övriga tilläggskrav för samtliga produkter.....	223
16.7 Tilläggskrav för vegetabilier.....	224
16.8 Tilläggskrav för animalier.....	226
16.9 Tilläggskrav för övriga produkter.....	231
16.10 Produkter certifierade enligt NOP.....	231
16.11 Produkter certifierade enligt andra regelverk som EU erkänner.....	232
17. Fiske	233
17.1 Ansökningsprocessen.....	234
17.2 Fiskekommitténs bedömning.....	235
17.3 Certifiering av fartyg, dokumentation och kompetenskrav.....	236
17.4 Fiskemetoder och hantering av fångsten.....	237
17.5 Tekniska regler för fartyg.....	239
18. Regler för certifieringsorgan	241
18.1 Allmänna regler.....	242
18.2 Krav på certifieringsorgan.....	242
18.3 Krav på revisorer och revisionsledare.....	246
18.4 Kompetenskrav vid kedjecertifiering.....	250
18.5 Kalibrering av regeltillämpningar.....	251

19. Certifiering av kedjor	253
19.1 Inför certifiering.....	254
19.2 Gemensam redovisning och dokumentation.....	255
19.3 Styrning.....	255
19.4 Internrevision.....	258
19.5 Certifieringsorganets arbete.....	259
20. Märkning och marknadsföring	261
20.1 Allmänna regler.....	262
20.2 Användning av KRAVs namn eller märken	264
20.3 Märkning med EU-logotypen.....	265
20.4 Övrig märkning på förpackningen	267
20.5 Märkning på följesedlar och fakturor	268
20.6 Marknadsföring	269
20.7 Certifiering av marknadsförare.....	270
20.8 Marknadsföring av kaffe, fatöl eller ägg som serveras av annan aktör.....	270
20.9 Frivillig ursprungsmärkning.....	271
20.10 Märkning och marknadsföring för restauranger och storhushåll.....	273
• Bilagor	277
– Bilaga 1 – Tillåtna konventionella fodermedel med mera (EU).....	278
– Bilaga 2 – Livsmedelstillsatser.....	279
– Bilaga 3 - SIN-ämnena i livsmedelsförpackningar.....	282
• Definitioner	285

Nyheter i KRAVs regler 2017

- Vi har sett över alla kapitel i hela regelboken vad gäller språk och form för att göra det lättare att läsa reglerna. Vi har exempelvis flyttat bakgrund och motiv till regler, så att reglerna endast ska innehålla regeltext. Istället finns dessa delar i kapitel 1 Introduktion till KRAVs regler. Vi har också delat upp längre regeltexter i punktlister eller gjort flera regler av en lång regel.
- Kapitel 16 Import och införsel – ändringar i de inledande avsnitten, exempelvis gäller nya regler angående verifiering av tilläggskrav. Inga ändringar i avsnittet om socialt ansvar införs till 2017.
- Kapitel 20 Märkning och marknadsföring – ny regel om märkning för KRAV-certifierade restauranger.

I följande kapitel finns ändringar i någon eller några regler:

- Kapitel 2 Allmänna regler för certifiering
- Kapitel 3 Allmänna verksamhetsregler
- Kapitel 4 Växtodling
- Kapitel 5 Djurhållning
- Kapitel 10 Slakt
- Kapitel 11 Fodertillverkning
- Kapitel 12 Tillverkning, hantering och marknadsföring av produktionshjälpmedel
- Kapitel 13 Enproduktcertifiering – i nytt kapitel
- Kapitel 15 Restauranger och storhushåll
- Kapitel 16 Import och införsel av produkter
- Kapitel 18 Regler för certifieringsorgan
- Kapitel 20 Märkning och marknadsföring

Nya och ändrade regler samt större avvikelse har markerats i boken med följande symboler:

 Ny

 Ändrad

 Större avvikelse (endast i kapitel 5 Djurhållning)

I regler som markerats med symbolen Ändrad har betydelsen av regeln ändrats. Regler som flyttats till annan plats i boken, eller där endast språklig ändring har skett, är inte markerade med symbolen Ändrad.

En ny symbol som införts är

 Hjälpmedel finns på KRAVs webb

Exempel på hjälpmedel är information, mallar och checklistor som finns publicerade på www.krav.se. På KRAVs webb hittar du mer information om ändringarna i reglerna på www.krav.se/kravs-regler.

Läsanvisning

Alla definitioner är samlade längst bak i avsnittet Definitioner. De ord i reglerna som har en definition är skrivna med ett annat typsnitt.

Regeltext

Vi har skrivit regeltexterna så att det ska vara tydligt vad som är bindande krav som den KRAV-anslutne ska uppfylla och som certifieringsorganen ska verifiera. Om det finns exempel och förklaringar så är dessa skrivna med kursiv text, och de ligger oftast sist i regeln.

Varifrån kommer en regel?

För att en produkt ska få säljas som ekologisk i EU måste produktionen även enligt svensk lag uppfylla kraven i EU-förordningen (EG) nr 834/2007.

All KRAV-ansluten produktion ska uppfylla svensk lag, men eftersom KRAV-reglerna även tillämpas utanför Sverige och eftersom det i vissa fall förenklar att tydliggöra vad lagen kräver, så innehåller KRAVs regler också vissa lagkrav.

KRAVs regler har utvecklats under lång tid och i samverkan även med andra internationella organ. Därför innehåller våra regler krav som sträcker sig utöver EU-förordningen. För att göra tydligt vad en regel har för bakgrund, så finns det markeringar i texten som har följande betydelse:

- **(EU)** regeln har stöd i EU-förordningen
- **(SL)** regeln är ett förtydligande av övrig svensk lagstiftning
- **(I)** regeln har stöd i IFOAM Standard for Organic Production and Processing
- **(K)** regeln är KRAVs egen
- **(EU/K)** regeln har delvis stöd i EU-förordningen
- **(K/SL)** regeln har delvis stöd i svensk lagstiftning.

Vill du ha mer information om bakgrunden till någon regel kontakta gärna KRAV, till exempel via e-post till regler@krav.se

Bli KRAV-certifierad

För att få använda KRAV-märket behöver du ett certifikat (intyg) som visar att din verksamhet uppfyller KRAVs regler. Certifikatet utfärdas av fristående certifieringsorgan som är godkända för att kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler. Det finns flera att välja mellan och du hittar dem nedan och på www.krav.se.

Så här gör du för att få ett certifikat:

1. Ta reda på vad som gäller för att din verksamhet ska kunna bli KRAV-certifierad.
2. Gör de förändringar som kan behövas.

3. Kontakta KRAV och registrera dig för att få ett KRAV-nummer.
4. Ta kontakt med ett certifieringsorgan som är ackrediterat för att få göra kontroll enligt KRAVs regler, och teckna avtal om certifiering.
5. En revisor från certifieringsorganet besöker dig och gör en kontroll för att se att din verksamhet uppfyller KRAVs regler.
6. När du fått din produktion certifierad av certifieringsorganet och erhållit ditt certifikat får du börja använda KRAV-märket.
7. Du betalar en årlig licensavgift till KRAV. Du betalar också avgifter till certifieringsorganet och får minst ett kontrollbesök per år.

Vilka delar i KRAVs regler berör mig

KRAVs regler innehåller dels allmänna regler som berör alla oavsett produktionsinriktning, dels regler som är anpassade till olika typer av produktion. I tabellen nedan kan du se vilka regelkapitel som berör dig beroende på vilken produktion du har.

Du som exempelvis har växtodling berörs av reglerna i kapitel 2-4 och 20.

VERKSAMHET	REGELOMRÅDE/KAPITEL	ANMÄRKNING
- Växtodling.....	2 3 4.....	20
- Växthus.....	2 3 4.....	20 Särskilt avsnitt 4.11
- Svampodling.....	2 3 4.....	20 Särskilt avsnitt 4.12
- Djurhållning.....	2 3 4 5.....	20
- Nötkreatur.....		Särskilt avsnitt 5.2
- Får och Getter.....		Särskilt avsnitt 5.3
- Grisar.....		Särskilt avsnitt 5.4
- Fjäderfän.....		Särskilt avsnitt 5.5
- Biodling.....	2 3 6.....	20
- Vattenbruk.....	2 3 7.....	20
- Vildväxande produktion.....	2 3 8.....	20
- Livsmedelsförädling.....	2 3 9.....	20
- Slakt.....	2 3 10.....	20
- Fodertillverkning.....	2 3 11.....	20
- Produktionshjälpmedel.....	2 3 12.....	20
- Enproduktscertifiering.....	2 13.....	20
- Butik.....	2 3 14.....	20
- Restaurang.....	2 3 15.....	20
- Import och införsel.....	2 3 16.....	20
- Fiske.....	2 3 17.....	20
- Kedjecertifiering.....	2 3 19.....	20
- Certifiering av Marknadsförare.....	2 3.....	20 Särskilt avsnitt 20.7
- Frivillig ursprungsmärkning.....	2 3 9.....	20 Särskilt avsnitt 20.9

Lista över certifieringsorgan

Följande certifieringsorgan är i dag ackrediterade för att kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler:

Debio

1940 Bjørkelangen – Norge

E-post: kontor@debio.no

Webb: www.debio.no

Tel: (+47)63 86 26 50

Kod vid märkning: NO-ØKO-01

The logo for Debio, featuring the word "Debio" in white text on a dark blue rectangular background.

– *Debio erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*
Vattenbruk, fiske och förädling av produkter från vattenbruk och fiske.

HS Certifiering AB

Flottiljvägen 18, 392 41 Kalmar

E-post: info@hscertifiering.se

Webb: www.hscertifiering.se

Tel: 0480 -156 70

Kod vid märkning: SE-EKO-04

HS Certifiering

– *HS Certifiering erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, livsmedelsförädling, butik, restaurang och storhushåll inklusive kedjecertifiering, slakt, fodertillverkning, import och införsel av produkter, frivillig ursprungsmärkning, enproduktcertifiering, certifiering av marknadsförare samt bedömning av produkt som tillåten för utfodring eller som produktionshjälpmedel.

Intertek Certification AB

Box 1103, 164 22 Kista

E-post: info.sc-sweden@intertek.com

Webb: www.intertek.se/livsmedel-och-lantbruk/livsmedelscertifiering/

Tel: 08 - 750 03 33

Kod vid märkning: SE-EKO-08

The logo for Intertek, featuring the word "Intertek" in white text on a dark blue rectangular background.

– *Intertek Certification AB erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, hantering av utsäde och plantor, import och införsel av produkter, frivillig ursprungsmärkning, enproduktcertifiering, samt bedömning av produkt som tillåten för utfodring.

Kiwa Sverige AB

Box 1940, 751 49 Uppsala

E-post: info@kiwa.se

Webb: www.kiwa.se

Tel: 018 - 17 00 00

Kod vid märkning: SE-EKO-01

– *Kiwa erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, vattenbruk, fiske, vildväxande produktion, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel, butik, restaurang och storhushåll inklusive kedje-certifiering, import och införsel av produkter, frivillig ursprungsmärkning, enproduktcertifiering, certifiering av marknadsförare samt bedömning av produkt som tillåten för utfodring eller som produktionshjälpmedel.

ProSanitas Certifiering AB

Box 9006, 400 91 Göteborg

E-post: info@prosanitas.se

Webb: www.bmgprosanitas.se

Tel: 031 - 360 70 20

Kod vid märkning: SE-EKO-07

– *ProSanitas Certifiering AB erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, svampodling, import och införsel av produkter, butik, restaurang och storhushåll, frivillig ursprungsmärkning samt enproduktcertifiering.

SMAK Certifiering AB

Box 42, 230 53 Alnarp

E-post: certifiering@smak.se

Webb: www.smak.se

Tel: 020 - 61 62 63

Kod vid märkning: SE-EKO-03

– *SMAK erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Växtodling inklusive växthus, svampodling, djurhållning, biodling, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel, restaurang och storhushåll inklusive kedjecertifiering, import och införsel av produkter, frivillig ursprungsmärkning, enproduktcertifiering, certifiering av marknadsförare samt bedömning av produkt som tillåten för utfodring eller som produktionshjälpmedel.

Valiguard AB

Boglundsgatan 2, Box 1931, 703 74 Örebro

E-post: foodsafety.sc@saiglobal.com

Webb: www.valiguard.com

Kontaktperson: Henrik Wallin

Tel: 070-420 56 27

Kod vid märkning: SE-EKO-05

– *Valiguard erbjuder certifiering enligt KRAVs regler av följande produktion:*

Livsmedelsförädling, slakt, import och införsel av produkter, samt frivillig ursprungsmärkning.

På KRAVs webb uppdaterar vi kontinuerligt informationen om vilka certifieringsorgan som erbjuder KRAV-certifiering och för vilka regelområden de är ackrediterade.

Läs mer på:

www.krav.se/certifieringsorgan

Regler för KRAV-certifierad produktion utgåva 2017

KRAVs styrelse antog reglerna den 1 juni 2016

1

Introduktion till KRAVs regler

I det här kapitlet berättar vi om grunden för KRAVs regler, först övergripande och sedan kapitelvis. Du får veta syftet med reglerna och får korta beskrivningar av reglernas innehåll med förklaringar. De konkreta regler som du som är KRAV-certifierad ska tillämpa börjar i kapitel 2.

Vissa ord förklaras i avsnittet "Definitioner". De är skrivna med kursiv och fet stil. Definitionerna hittar du längst bak i reglerna.

1.1 Det här är KRAV

KRAV är Sveriges mest kända miljömärkning för mat och dryck uppbyggd på ekologisk grund, med särskilt höga krav på djursorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan. KRAV-märket är ett registrerat varumärke hos Patent- och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till varumärket KRAV. De företag som följer reglerna och är KRAV-certifierade samt betalar licensavgift får använda varumärket KRAV.

Vision

KRAVs vision är att all produktion av livsmedel är ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar och tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

1.2 Den ekologiska produktionens målsättning

Den ekologiska produktionens målsättning finns formulerad i våra stadgar och vi omsätter den med vårt regelverk i praktiska regler. Den lyder enligt följande:

Grunden för den ekologiska produktionen är en omsorg om naturens grundläggande funktioner och global solidaritet. Målsättningen är att bedriva en långsiktigt hållbar och ur konsumentens synvinkel förtroendeingivande produktion av livsmedel och andra produkter av hög kvalitet.

Strävan är att i alla led (produktion, **förädling**, distribution, etc) visa omsorg om naturliga förlopp och beteenden, samt utforma verksamheten så att:

- markens och det övriga ekosystemets långsiktiga produktionsförmåga bevaras och stärks
- den biologiska och genetiska mångfalden i kulturlandskapet liksom i produktionen skyddas och utvecklas
- man minimerar användningen av energi och framförallt fossila bränslen och andra icke förnybara naturresurser, liksom utsläpp av föroreningar
- användningen av naturfrämmande ämnen undviks
- en god hälsa hos husdjuren främjas och att de ges möjlighet till ett naturligt beteende, en värdig tillvaro och ett värdigt slut
- förädling sker med hjälp av utvalda processer som är skonsamma mot såväl naturen som produkterna och med ett minimum av **tillsatser**
- lantbrukaren och övriga som är verksamma i produktionen ges en skälig inkomst, en säker arbetsmiljö, glädje och tillfredsställelse i arbetet

- ekologiska produkter blir tillgängliga för alla konsumenter
- handel med ekologiska produkter främjar en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling både där varan produceras och där den konsumeras.

Den ekologiska produktionen strävar efter att stärka banden mellan landsbygd och tätort samt mellan **producent** och konsument, bland annat genom öppenhet kring verksamheten. En diversifierad och geografiskt spridd livsmedelsproduktion ger möjlighet till maximal återcirkulering av näringsämnen och multrävara.

1.3 Regelverkets grunder

KRAVs regler utgår från helheten och tar därför hänsyn till många faktorer i produktionssystemen och den omgivande miljön. Även socialt ansvar ingår som en viktig del. Vi ser biologiska mekanismer och sammanhang som grunden för vad som är naturligt och därmed förenligt med ekologisk produktion. Vår strävan är att ha ett vetenskapligt stöd för alla regler. Men ofta prioriterar vi försiktighetsprincipen till dess att forskning och beprövad erfarenhet kan ge en säker grund för reglernas gränsdragningar. Förbudet mot att använda GMO (genmodifierade organismer) och teknologiskt framställda nanomaterial är exempel på när försiktighetsprincipen varit styrande. Vid en konflikt mellan olika mål bedömer vi ofta helheten som viktigare än de olika delarna i konflikten.

KRAVs regler anger hur produktionen ska bedrivas för att produkter ska få märkas och marknadsföras med KRAVs märke eller med hänvisning till KRAVs regler. På så sätt skapar reglerna en plattform som underlättar en enhetlig marknadsföring av KRAV-certifierad produktion och ger förtroende i alla produktionsled och på marknaden. KRAV utvecklar reglerna tillsammans med producenter, konsument- och miljöorganisationer, forskare och handel. KRAVs styrelse fastställer sedan reglerna utifrån vad den bedömer vara praktiskt möjligt att uppnå för närvarande. KRAVs arbete med att förbättra reglerna pågår ständigt, men vi strävar efter att enbart publicera regelförändringar en gång per år.

Ramar

KRAVs regler är till stor del anpassade till andra regelverk för ekologisk produktion, som finns både på europeisk och global nivå. Exempelvis uppfyller de det internationella samarbetsorganet IFOAM:s krav på ekologiska regelverk. Även EU har regler för ekologisk produktion, i förordningarna (EG) nr 834/2007, (EG) nr 889/2008 och (EG) nr 1235/2008 samt ändringsförordningar av dessa. EU:s förordningar är lag i Sverige och reglerar hur ordet "ekologisk" får användas. De omfattar växtodling, djurhållning, biodling, vattenbruk, vildväxande produktion, livsmedelsförädling, import och fodertillverkning. KRAVs regler uppfyller EU-förordningarna, men är i vissa fall strängare än dessa och omfattar dessutom fler områden, till exempel slakt, restaurangcertifiering och fiske.

All KRAV-certifierad verksamhet ska också följa nationell lagstiftning, exempelvis djurskydds- och miljölagstiftning.

Omfattning

KRAV gav ut de första reglerna 1985 och då omfattande de en A4 sida med växtodlingsregler. Idag har vi regler för 19 olika produktionsinriktningar eller regelområden som vi kallar dem. Fristående certifieringsorgan som är ackrediterade för att erbjuda KRAV-certifiering utför kontrollen och certifieringen.

KRAV sätter gränserna för vilka produkter och vilken produktion eller hantering av ekologiska produkter som kan bli KRAV-certifierad. KRAV-märket är främst avsett för livsmedel, men även andra råvaror från ekologiskt jordbruk kan certifieras.

Reglerna och kontrollen omfattar

- produktionsförhållanden
- produkter och recept
- dokumentation
- märkning
- provtagning och analys stickprovsvis

med avseende på

- primärproduktion
- produktionshjälpmedel och insatsmedel
- hantering, lagring och förpackning
- förädling
- försäljning och marknadsföring, samt
- produkter och råvaror som certifierats enligt andra regelverk för ekologisk produktion.

1.4 Allmänna regler för certifiering (se kapitel 2)

Syftet med certifieringen är att skapa trygghet för konsumenter och producenter genom att det finns en oberoende kontroll av att reglerna följs.

För att någon ska få marknadsföra ett livsmedel som ekologiskt eller KRAV-märkt ska hela produktionskedjan vara certifierad. För att få sin verksamhet certifierad ska ett företag registrera vissa uppgifter hos KRAV och få ett KRAV-nummer, samt ansöka om certifiering till ett ackrediterat certifieringsorgan och skriva under ett anslutningsavtal. Företaget får använda KRAVs namn eller märke först efter att ha fått ett giltigt certifikat för det regelområde som verksamheten omfattar. Innan ett certifikat utfärdas av certifieringsorganet kontrollerar det att alla relevanta regler är uppfyllda. Certifieringsorganet gör därefter minst en kontroll av den KRAV-certifierade verksamheten varje år, och ibland görs flera kontroller samma år.

Registrering av produkter (se 2.2.4)

För regelområdena vattenbruk, livsmedelsförädling, fodertillverkning, produktionshjälpmedel samt import och införsel ska företaget registrera varje produkt

på KRAVs webbplats innan de får säljas. Det gör det lättare för konsumenter och företag att hitta KRAV-märkta produkter, men också svårare för icke KRAV-certifierade företag att fuska. Produktlistan är flitigt använd. För EU-ekologiska produkter finns ingen motsvarande lista.

Avvikelser och överklaganden (se 2.5-2.6)

Certifieringsorganet upprättar en avvikelse när verksamheten helt eller delvis bryter mot någon av KRAVs regler. Syftet med avvikelser är att de ska visa tydligt att reglerna inte följs, men också att det finns möjligheter att förbättra verksamheten. Det finns tre grader av avvikelser: mindre, större och avstängningsgrundande. Det är normalt att en verksamhet har mindre avvikelser. Det viktiga är att de upptäcks, att företaget åtgärdar dem och förebygger så att det inte händer igen. Större avvikelser som den som är certifierad inte kan rätta till i efterhand kan leda till att certifieringsorganet underkänner mark, djur eller produkter. Vid särskilt allvarliga fall kan hela verksamheten bli underkänd och i sällsynta fall kan det leda till att certifieringsorganet stänger av producenten i upp till tre år. Så kraftiga åtgärder vidtar de endast när det finns skäl att anta att producenten medvetet brutit mot grundläggande regler. Den KRAV-an slutne har rätt att överklaga certifieringsorganets beslut.

Licens- och certifieringsavgift (se 2.7.4)

Priset för en KRAV-certifiering består av både en licensavgift till KRAV och en avgift till certifieringsorganet för dess tjänster. KRAVs licensavgifter används till att stärka varumärket KRAV och för att utveckla reglerna bland annat.

1.5 Allmänna verksamhetsregler (se kapitel 3)

Alla KRAV-certifierade företag ska följa de allmänna verksamhetsreglerna.

Socialt ansvar (se 3.1)

KRAVs vision för en hållbar produktion innefattar socialt ansvarstagande. Därför har KRAV regler för socialt ansvar, vilket saknas i EU-förordningen för ekologisk produktion. I Sverige innebär det i första hand att KRAV-certifierade företag ska följa lagstiftning om socialt ansvar. Genom att detta finns med i reglerna ingår det i certifieringen att kontrollera att företaget följer lagstiftningen. Men det finns även krav som går längre än lagstiftningen, till exempel regler om ansvar för boendeförhållanden för gästarbetare. I vildväxande produktion och annan verksamhet med personal med säsongsanställning bedömer KRAV att det finns en förhöjd risk när det gäller socialt ansvar.

För import och införsel har KRAV tilläggskrav som gäller socialt ansvar. Dessa tilläggskrav bygger på FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s Global Compact samt International Labour Organizations (ILO) konventioner och rekommendationer.

Hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt (se 3.2)

Syftet med reglerna för lagring och hantering av KRAV-certifierade produkter är att förhindra att produkterna blir förorenade eller blandas ihop med produkter som inte är KRAV-certifierade.

Den som hanterar KRAV-certifierade varor och likartade konventionella på samma plats ska till exempel se till att de KRAV-certifierade varorna alltid är väl märkta, för att minimera risken för sammanblandning. Ett annat exempel är att den som använder samma utrustning för KRAV-märkta och konventionella varor alltid ska rengöra utrustningen innan den används för de KRAV-certifierade varorna.

Ämnen och material (se 3.3)

Målet är att ämnen eller material som används i KRAV-certifierad produktion inte ska medföra risker för miljön eller för människors hälsa. Därför finns regler som förbjuder användningen av GMO och nanomaterial.

GMO-förbud (se regel 3.3.4-3.3.5): Det är inte tillåtet att använda genetiskt modifierade organismer (GMO) eller produkter som är framställda av eller med GMO i KRAV-certifierad produktion. Den som vill använda produkter och råvaror som kan innehålla GMO ska kunna visa upp intyg om GMO-frihet, eller i vissa fall ta prover och analysera dem. KRAV tillåter inte heller föroreningar eller oavsiktlig inblandning av GMO. Som hjälp för att avgöra om en råvara är en riskprodukt har KRAV tagit fram risklistor för GMO. De finns på www.krav.se.

Det är bland annat av försiktighetsskäl som KRAV inte accepterar GMO, eftersom riskerna för spridning i naturen och följderna av sådan spridning är svåra att bedöma. Säsom dagens GMO-teknik tillämpas inom lantbruket leder det dessutom bland annat till ett ensidigt kemikalieberoende brukningssystem med multinationella företag som äger och säljer både utsäde och bekämpningsmedel. Ett ytterligare skäl till att GMO inte är tillåtet är att ekologiskt lantbruk ska vara ett alternativ för konsumenter som efterfrågar en produktion som inte använder GMO.

Nanomaterial (se regel 3.3.6): Med utgångspunkt i försiktighetsprincipen tillåter KRAVs regler inte teknologiskt framställda nanomaterial. Det är ett förbud som saknas i EU:s regler för ekologisk produktion.

Med hjälp av nanoteknik går det att skapa mycket små partiklar, nanopartiklar, av olika ämnen. Eftersom partiklarna är så små får ämnena nya egenskaper och funktioner. I livsmedel förekommer nanopartiklar i bland annat kosttillskott och näringsdrycker och där är syftet att ämnena ska tas upp lättare. Nanomaterial används också i livsmedelsförpackningar för att ge dem egenskaper som kan öka produkternas hållbarhet.

Kunskapen är bristfällig om hur nanomaterial uppträder i miljön, till exempel hur organismer tar upp dem eller om de bioackumuleras. Det finns också stor osäkerhet om hur nanopartiklar påverkar människokroppen. Men forskarna vet att de kan passera cellmembran och även från blodet in i hjärnan.

Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete (se 3.4)

Reglerna för hygienarbete syftar till att minimera negativ hälso- och miljöpå-

verkan vid rengöring, desinfektion och skadedjursbekämpning. Därför ska KRAV-certifierade företag använda rengöringsmedel som är miljömärkta när det finns sådana som ger godtagbart resultat. För att undvika problem med skadedjur ska de i första hand använda förebyggande metoder och i andra hand bekämpa med mekaniska eller fysikaliska metoder.

Om kemiska metoder trots allt blir nödvändiga att använda är grundregeln att företaget ska se till att det inte finns några KRAV-märkta produkter i lokalen vid tillfället.

Förpackningar (se 3.5)

Förpackningar ska ha som huvudsyfte att skydda och bevara livsmedlet. Utöver detta ska förpackningen vara så resurs- och klimatteffektiv som möjligt. Den som väljer förpackning ska undvika sådana som innehåller hälso- och miljöskadliga ämnen. Därför förbjuder KRAVs regler PVC och Bisfenol A från den 1 januari 2018 i alla förpackningar med KRAV-märkta produkter. Motsvarande regler för förpackningar saknas i EU:s regler för ekologisk produktion.

Miljö-, natur- och kulturskydd (se 3.6)

Alla KRAV-certifierade företag ska bedriva ett systematiskt miljöarbete och visa omsorg om natur- och kulturmiljön. Till skillnad från EU:s regler för ekologisk produktion har KRAV särskilda regler för detta som revisorn kan följa upp vid kontrollerna.

KRAV-certifierade företag ska också se till att verksamheten ger upphov till så lite farligt avfall som möjligt. Allt avfall ska sorteras och lämnas för återvinning eller deponi.

Energianvändning och energiplanering (se 3.7–3.9)

Ett mål för den ekologiska produktionen är att minimera energianvändningen och minska behovet av fossil energi. För att minska livsmedelsproduktionens negativa klimatpåverkan har KRAV formulerat regler kring detta som går utöver EUs regler för ekologisk produktion. Alla KRAV-certifierade företag ska kunna redogöra för sina åtgärder för att effektivisera energianvändningen. Större företag ska dessutom genomföra en energikartläggning med hjälp av en energiexpert och i stora energiförbrukande växthus ska minst 80 procent av energin komma från förnybar energi eller spillvärme.

Förare som arbetar permanent i den certifierade delen av verksamheten ska vara utbildade i sparsamt körsätt. Det är ett effektivt sätt att minska användningen av fossil energi och samtidigt sänka kostnaderna i företaget.

Den el som KRAV-certifierade företag använder ska komma från förnybara energikällor, som sol, vatten- eller vindkraft. Regeln gäller för all verksamhet på en produktionsplats även om den KRAV-certifierade produktionen bara utgör en liten del. Alla elbolag kan erbjuda el från förnybara källor, oftast till samma eller ett marginellt högre pris än den el som inte är produktions-specifik. Genom att efterfrågan på miljövänlig el ökar, bidrar det till ökade investeringar i sådan.

1.6 Växtodling (se kapitel 4)

Målsättningen är en långsiktigt hållbar växtodling som ger produkter av hög kvalitet. Grunden i ekologisk odling är ett system med många aktiva åtgärder för att uppnå en god produktion. Kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel får inte användas och marken ska skötas väl, till exempel genom bra växtföljder och aktiv ogräsbekämpning.

Reglerna för KRAV-certifierad växtodling syftar till att

- bevara och stärka markens långsiktiga produktionsförmåga,
- skydda och utveckla den biologiska och genetiska mångfalden i kulturlandskapet och i produktionen,
- minimera användningen av fossila bränslen och andra icke förnybara resurser,
- undvika naturfrämmande ämnen och minimera utsläppen av föroreningar till den omgivande miljön,
- minska utsläppen av växthusgaser.

Karenstider (se 4.1)

Odlare som vill KRAV-certifiera sin produktion ska anmäla det till ett certifieringsorgan och sedan följa reglerna under en så kallad karenstid då produkterna inte får säljas som KRAV-certifierade. Under karenstiden avtar effekterna i marken av kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel som har använts tidigare. Det blir också en period för att anpassa produktionen till de ekologiska metoderna. Karenstidens längd grundar sig på en avvägning mellan konsumenthänsyn och viljan att underlätta omställningen till ekologisk produktion. För producenten innebär karenstiden en minskad intäkt eftersom det inte går att få ut ett merpris för produkterna under den tiden. Karenstider finns i olika regelverk för ekologisk odling världen över, även om tiderna kan vara olika långa. Karenstiderna i KRAVs regler är helt anpassade till EU:s förordning för ekologisk produktion.

Karenstiden för växtodling kan i vissa fall förkortas om lantbrukaren kan visa att inga otillåtna gödsel eller bekämpningsmedel har använts på marken under åren före anmälan till certifiering. Om marken varit certifierad enligt EU:s förordning krävs inte någon ny karenstid för att få den KRAV-certifierad.

Parallellodling (se 4.3.4 - 4.3.5)

Det är inte tillåtet att odla samma gröda både konventionellt och ekologiskt inom samma lantbruksföretag. Anledningen är att vid sådan så kallad parallellodling är risken för sammanblandning större och det blir svårare att undvika att konventionella produkter säljs som KRAV-certifierade. Om det rör sig om olika sorter av samma gröda och skillnaderna är uppenbara, till exempel potatis med olika skalfärg räknas det inte som parallellodling.

Föroreningar och skyddsavstånd (se 4.4)

Den KRAV-certifierade odlingen ska skyddas från föroreningar och KRAV har

mer detaljerade regler än EU-förordningen. En förorenad odlingsplats eller en gröda som har förhöjda halter av skadliga ämnen kan bli underkänd av certifieringsorganet. Ett exempel på skydd är att marken bara får tillföras en begränsad mängd tungmetaller med till exempel gödselmedel och kalk. Det ska också finnas en tydlig avgränsning mellan ekologiska och konventionella skiften. Kraven på skyddsavstånd är högre om skiftena tillhör samma brukare. Det beror på att det inte är möjligt att ställa samma krav på en granne. Det är då desto viktigare att informera grannar som odlar konventionellt om att odlingen är ekologisk så att de verkligen följer lagstiftningen om skyddsavstånd när de använder bekämpningsmedel.

Det är heller inte tillåtet att odla KRAV-certifierade livsmedel nära starkt trafikerade vägar. På 1990-talet fanns en rekommendation från myndigheterna om att inte odla bladgrönsaker inom 25 meter från starkt trafikerade vägar, främst på grund av att det fanns blytillsatser i bensinen. Även om blyföroreningar idag inte är ett lika uppenbart problem så är det översta markskiktet nära vägar med mycket trafik förorenat och har förhöjda halter av olika tungmetaller. KRAV har därför valt att behålla skyddsavståndet på 25 meter för livsmedelsgrödor eftersom det är en viktig fråga för konsumenterna. Det är däremot tillåtet att odla djurfoder och utsäde på denna mark. När det gäller djurens foder blir det en väldigt liten del i den totala foderstaten som odlats inom detta område.

Odling på mulljordar (se 4.5.4)

Det är inte tillåtet med nyodling på mulljord. Det beror på att odling på mulljordar ger betydande utsläpp av växthusgaser till atmosfären. En uppskattning är att sådan odling står för ungefär en femtedel av det svenska jordbrukets totala utsläpp av växthusgaser. Vid dränering och uppodling av mulljordar ökar genomluftningen och det organiska materialet bryts långsamt ned. Det är en process där växthusgaserna koldioxid och lustgas avgår. EU:s förordning för ekologisk produktion har inga regler för mulljordar.

KRAV har diskuterat om det går att införa regler för hur mulljordarna ska brukas för att minimera utsläppen av växthusgaser, men det finns inget entydigt svar på vilka metoder eller grödor som ger minst utsläpp. Att lägga mulljordarna under vatten skulle minska utsläppen, men det är inte rimligt eller ens praktiskt möjligt i de flesta fall. Nuvarande regler innebär inga särskilda begränsningar i hur befintlig odling på mulljordar får ske. Odlingen kan komma att regleras när vi får ökade kunskaper i ämnet.

Balväxter och vall eller gröngödsling i växtföljden (se 4.6.1)

En grundtanke i ekologisk odling är att markens bördighet ska byggas upp efter hand. Det är en av anledningarna till att det inte är tillåtet att odla ett fält ekologiskt vissa år och konventionellt andra (4.1.4). Det skulle annars kunna vara ett sätt att slippa sköta marken och ogrässanera med kemiska medel eller gödsla upp den med konstgödsel. Istället ska den ekologiska odlingen ske med en varierad växtföljd där till exempel vall och balväxter ingår.

En minsta andel vall eller grüngödsling ska ingå i växtföljden på alla skiften, även på gårdar som inte har djur som äter grovfoder. Det beror på att vall håller tillbaka ogräset, minskar växtföljdssjukdomar och är den gröda som i vårt klimat mest bidrar till att bygga upp mullhalten i jorden. En högre mullhalt är bra på flera sätt. Den ger marken en bättre struktur som gör jorden mera lättbrud och det i sin tur minskar dieselförbrukningen vid jordbearbetning. En högre mullhalt ökar också markens vattenhållande förmåga och gynnar viktiga markorganismer som kan ge en bättre leverans av växtnäring till grödan, samt minskar mängden koldioxid i atmosfären. Att så in en grüngödslingvall i en spannmålsgröda under föregående år ger betydligt större mängd rötter och är därför att föredra framför en ettårig grüngödslingsgröda, men båda sätten är möjliga.

Det finns många fördelar med att så in en fånggröda eller en bottengröda, eftersom den binder växtnäring. Detta ger också en ökning av mullhalten, men den blir inte lika stor som vid vall eller grüngödsling och kan därför inte ersätta dessa i växtföljden.

Det naturliga sättet att tillföra kväve till ekosystemet är att utnyttja baljväxters förmåga att ta upp luftens kväve med hjälp av bakterier. Eftersom syntetisk kvävegödsel inte får användas är det ekologiska jordbruket helt beroende av baljväxter för sin kväveförsörjning. Därför ska baljväxter alltid ingå i växtföljden.

Hushålla med växtnäringen (se 4.6.2- 4.7)

Det är viktigt att minimera förlusterna av växtnäringsämnen från jordbruksmarken. Dels för att utlakning av fosfor och kväve leder till övergödning av vattendrag, sjöar och hav. Dels för att kväve som försvinner från marken i form av lustgas är en mycket stark växthusgas som står för ungefär en tredjedel av jordbrukets totala klimatpåverkan enligt forskarna. Slutligen är det också viktigt att hushålla med näringen eftersom den är en viktig resurs för produktionen. KRAV har därför särskilda regler för att minimera förlusterna av växtnäring. Dessa går utöver EU:s förordning för ekologisk produktion.

En åtgärd är att odlaren ska bruka ned flytgödsel, urin och rötresten, vid spridning på obevuxen mark, senast inom fyra timmar för att undvika kväveförluster.

En annan åtgärd för att minska läckaget av växtnäring är att lantbrukaren ska ha en permanent bevuxen ogödslad zon mot vattendrag.

De flesta KRAV-anslutna växtodlare som tar in växtnäring utifrån i form av gödsel eller foder ska också regelbundet göra en fosforbalans. Det innebär en beräkning av hur mycket fosfor som förs in till gården jämfört med hur mycket som förs ut. På gårdar som har genomsnittliga fosforvärden i marken är målet att det ska vara balans mellan mängden införd och bortförd fosfor. Att KRAV har valt att i första hand ställa krav på fosforbalans och inte kvävebalans beror på att vissa förluster av kväve är oundvikliga och att resultaten av växtnäringsbalanser för kväve är svåra att tolka och jämföra mellan gårdar med olika förutsättningar och produktionsinriktning. Fosfor är dessutom en viktig ändlig resurs som vi behöver hushålla med.

Gödselmedel och jordförbättringsmedel (se 4.8)

Grundtanken i ekologisk produktion är att växtnäringen ska cirkulera. Växterna tar upp näring ur marken och den går sedan direkt eller via djuren till livsmedelsproduktionen. För att få ett kretslopp är det viktigt att gödseln från djuren kommer tillbaka till åkerjorden där markorganismerna kan ta hand om den och omvandla den till näring som växterna kan ta upp.

Målet är att den KRAV-certifierade odlaren enbart ska använda gödsel från KRAV-certifierad produktion, men tills vidare är en del konventionell gödsel också tillåten. Det beror bland annat på att en del grönsaks- och spannmålsodlare inte har egen djurproduktion och därför behöver få använda gödsel från konventionella gårdar för att få bra grödor. Men kraven på vilken gödsel som odlarna får använda har skärpts successivt. De får till exempel inte använda gödsel från den mest intensiva konventionella djurproduktionen. Orsaken till det är att KRAV-certifierad odling inte ska vara beroende av gödsel från produktionsformer som skiljer sig alltför mycket från den KRAV-certifierade djurhållningen.

Biogasproduktion med gödsel från djur kan minska mängden växthusgaser från animalieproduktionen avsevärt och rötresten är en värdefull resurs för den ekologiska odlingen. Därför får KRAV-certifierade lantbrukare använda rötrester från biogasanläggningar där både tillåten och otillåten gödsel blandas, men bara i den omfattning som motsvarar andelen tillåten gödsel. Produktionen av denna biogödsel måste också vara KRAV-certifierad eller bedömd som tillåten.

Näring förs bort från gården med avsalugrödor och för att få ett kretslopp också mellan stad och land får KRAV-certifierade lantbrukare använda biogödsel som producerats av källsorterat hushållsavfall och av restprodukter från livsmedelsindustri och slakterier. Förutsättningen är att detta inte medför några miljö eller hälsorisker och att produktionen av gödselmedlet är KRAV-certifierad.

När det gäller mineraler och andra oorganiska gödselmedel är grundregeln att de enbart får användas i sina naturliga former. Gödselmedlen får inte ha genomgått några processer annat än malning för att inte störa de naturliga processerna i marken. Det är skälet till att mald kalksten och gips från naturliga fyndigheter är de enda former av kalkningsmedel som odlaren får använda. Gips har en viss positiv effekt på markstrukturen, men den är betydligt mer kortvarig än effekten av bränd eller släckt kalk, som alltså inte är tillåtna. KRAVs lista över tillåtna oorganiska gödselmedel följer i stort sett EU-förordningen, men det finns undantag: KRAV tillåter inte aluminiumkalciumfosfat och thomasfosfat. Ingen av dessa substanser uppfyller det ovanstående grundkriteriet, eftersom de har genomgått kemiska processer.

På vissa jordar finns det en naturlig brist på vissa ämnen som växterna behöver i små mängder. När det finns en påvisbar brist på ett visst mikronäringsämne tillåter reglerna gödsling med det, trots att det inte finns några naturliga mikronäringsgödselmedel. Skälet till detta undantag är att det annars skulle vara svårt att få en bra skörd på dessa jordar.

Växtskydd (se 4.9)

I ekologisk odling bygger växtskyddet i första hand på förebyggande metoder och biologisk bekämpning. Lantbrukaren får inte använda kemiska bekämpningsmedel som består av naturfrämmande ämnen. Orsaken är att de förorenar yt och grundvatten, minskar den biologiska mångfalden och kan skada användarna. De lämnar också rester i livsmedel och vad det innebär för hälsan är inte tillräckligt undersökt.

Exempel på förebyggande åtgärder mot ogräs och skadegörare är att ha en bra växtföljd och tåliga sorter samt att främja den biologiska mångfalden i och omkring odlingarna. I fruktodlingar kan odlaren till exempel ha marktäckande grödor mellan raderna, plantera in träd av andra arter eller sätta upp fågelholkar för att locka fåglar som äter skadeinsekter. Andra förebyggande åtgärder är att gynna och sätta ut växtskadegörarnas naturliga fiender (till exempel insekter eller rovkalster) eller att använda fällor.

Vissa kemiska preparat som inte är naturfrämmande och vissa biologiska preparat får användas i ekologisk odling, men bara när det finns ett direkt hot mot grödan. Det finns inga godkända preparat för ogräsbekämpning i grödan, men man får använda värme och elektricitet. Listan över tillåtna växtskyddsmedel i KRAVs regler följer i stort sett EU-förordningen, men det finns några undantag där KRAVs regler är mer restriktiva. KRAV har inte tagit med en del växtskyddsmedel som enligt förordningen endast får användas på grödor som inte odlas i Sverige. Exempel på det är diammoniumfosfat och vissa pyretroider som enligt EU-förordningen är tillåtna i olivodlingar. Det faktum att pyretroider är kemiska bekämpningsmedel är ytterligare ett skäl till att KRAV inte tillåter användningen. KRAV tillåter inte heller kopparprenparat för bekämpning av svampsjukdomar, eftersom de kopparmängder som behövs överskrider KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller. Kopparskadligt för människor och djur i alltför höga halter.

I EU-förordningen finns ingen reglering av tillsatser i växtskyddsmedlen, därför tillåter den pyretrumpreparat med piperonylbutoxid. Det är ett ämne som stabiliserar pyretrumextraktet så att det verkar kraftigare under längre tid, och har också i sig en viss bekämpningseffekt. Piperonylbutoxid kan ge resthalter i produkterna, och är skadligt för människor och däggdjur. Pyretrumpreparat med piperonylbutoxid är därför inte tillåtna enligt KRAVs regler.

För KRAV-märkta vegetabilier som är importerade accepterar vi de bekämpningsmedel som tillåts enligt EU-förordningen.

Utsäde och plantor (se 4.10)

KRAV vill stimulera produktion av ekologiskt utsäde av hög kvalitet och med ett brett urval av sorter. Grundregeln är att odlaren ska använda KRAV-certifierat eller EU-ekologiskt utsäde och annat förökningsmaterial. Även skörd från karensårsodling får användas som ekologiskt utsäde. När det inte finns ekologiskt utsäde tillgängligt får konventionellt utsäde användas. Jordbruksverket reglerar när konventionellt obetat utsäde får användas. Jordbruksverkets be-

slut om ekologiskt utsäde finns på www.jordbruksverket.se. Oavsett om det är ekologiskt eller konventionellt får utsädet inte vara genmodifierat eller betat med kemiska medel.

Den som odlar groddar måste alltid använda utsäde som är KRAV-certifierat, eftersom groddarna enbart består av utsäde som man låtit gro. Samma resonemang gäller vid spinning och odling av skott. Även om man då använder en liten mängd jord och själva fröet inte finns med i slutprodukten så tas ändå merparten av näringen från fröet.

Odling i växthus (se 4.11)

Växtodlingsreglerna gäller också för växthus och även där ska odlingen ske i jord. Det innebär att hydrokulturer eller odlingar i biologiskt inaktiva material inte kan bli KRAV-certifierade. Enligt KRAVs regler är det tillåtet att odla i avgränsade jordbäddar eller behållare med jord, under förutsättning att en betydande del av växtnäringen kommer från jorden. Därför finns regler för hur mycket jord varje planta minst måste ha. Eftersom växthusproduktion är energikrävande finns det även särskilda regler som syftar till att minska dess klimatpåverkan.

Svampodling (se 4.12)

KRAV-märkt svampodling innebär odling utan kemiska bekämpningsmedel, och att större delen av det substrat som svamparna odlas på ska komma från ekologisk produktion. Exempelvis ska halm som ingår i substratet vara ekologisk och om torv används får den inte vara kemiskt behandlad. Vissa svampar växer på trä, och för dessa gäller att träet inte får vara behandlat med kemiska produkter.

1.7 Djurhållning (se kapitel 5)

Den KRAV-certifierade djurhållningen ska kännetecknas av mycket god djurvälstånd. Grundläggande är respekten för de olika djurens särskilda behov när det gäller beteende, foder och den miljö de vistas i. KRAV har strängare regler för djurvälståndet än EU-förordningen för ekologisk produktion. Exempel på det är att grisar ska få beta, böka i jord och gyttjebada, att saggor ska kunna bygga bo, att höns ska få bada i riktig sand och att moderdjur ska kunna föda i avskildhet.

Förutsättningen för att kunna ha en KRAV-certifierad djurhållning är att växtodlingen är KRAV-certifierad.

Karens (se 5.1.2)

(Nöt 5.2.1, får och getter 5.3.1, grisar 5.4.1, fjäderfä 5.5.1)

Djurhållare som vill KRAV-certifiera sin produktion ska anmäla det till ett certifieringsorgan och därefter följa reglerna under en så kallad karenstid då de inte får sälja djur eller produkter från dem som KRAV-certifierade. Karenstidens längd varierar beroende på djurslag och typ av produkt.

Parallellproduktion (se 5.1.3)

Ett företag får inte föda upp samma djurslag både konventionellt och ekologiskt. Anledningen är att sådan så kallad parallellproduktion ökar risken för att blanda samman djuren och att råka sälja konventionella djur som KRAV-certifierade.

Om det är olika djurslag på gården som är KRAV-certifierade respektive konventionellt uppfödda så räknas det inte som parallellproduktion.

Inköp av djur (se 5.1.5)

(Nöt 5.2.2, får och getter 5.3.2, grisar 5.4.2, fjäderfä 5.5.2)

I KRAV-certifierad djurhållning ska moderdjur och avkomma helst finnas på samma brukningsenhet. Det minskar stress och smittspridning som lätt uppstår om djur från olika gårdar blandas. Om djur ändå behöver köpas in ska de i första hand vara KRAV-certifierade. Om förutsättningarna gör att en gård behöver köpa in djur regelbundet för att föda upp dem till slakt måste särskilda åtgärder vidtas så att djurens hälsa inte påverkas negativt.

För avel får uppfödaren köpa in EU-ekologiska eller konventionella djur. Det är tillåtet för att inte hämma utvecklingen av den KRAV-certifierade produktionen. Ett bra avelsarbete ger friskare djur och behovet av djurinköp för rekrytering minskar.

Reglerna tillåter däremot inte inköp av EU-ekologiska eller konventionella djur för att föda upp dem till slakt, med vissa undantag för fjäderfä eftersom det ännu inte finns regler för produktion av föräldradjur för kycklingar. Observera dock att det från 2018 kommer att finnas krav på EU-nivå om att unghönsen ska vara uppfödda helt enligt ekologiska regler och att det då också kommer att finnas regler för föräldradjuret.

Avel (se 5.1.6)

Avelsarbetet ska grunda sig på naturliga förlopp. Samtidigt finns vissa tekniker med så stora fördelar för såväl djur som lantbrukare att de får användas i den ekologiska produktionen. Av det skälet är det tillåtet med inseminering, men inte embryoöverföring eller brunstsynkronisering med hormoner. Det är även tillåtet att använda könssorterad sperma eftersom det minskar behovet av djurinköp, till exempel när en besättning håller på att byggas upp eller utökas.

Det avelsmaterial som finns tillgängligt idag är ännu inte anpassat till ekologisk uppfödning. Det saknas robusta, lättfödda, långsamväxande och tåliga raser eller linjer som inte bara är avlade för hög produktivitet. Därför används oftast de vanliga djurraserna och hybriderna i ekologisk djurhållning. Reglerna tillåter dock inte djurraserna som avlats så att de inte längre kan para sig eller föda naturligt. Exempel på detta är de vanligaste kalkonraserna och nötkreatursrasen Belgian Blue.

Utevistelse och bete (se 5.1.7)

(Nöt 5.2.3, får och getter 5.3.3, grisar 5.4.3, fjäderfä 5.5.3)

En av grundförutsättningarna i KRAV-certifierad djurhållning är att alla djur får

vistas ute så mycket som möjligt. Det främjar ett naturligt beteende och bidrar till friska och starka djur. Samtidigt är det viktigt att skapa bra förutsättningar för utevistelsen, så att marken inte tar skada eller läcker näringsämnen.

Betet ger djuren både foder och en naturlig sysselsättning. Därför ska alla djurslag kunna beta, böka eller picka på beväxt mark under betesperioden. KRAV har tydligare och strängare regler för detta mervärde än EU-förordningen. Även grisar ska till exempel få beta i KRAV-certifierad produktion och så har KRAV fler detaljer om när olika djurslag ska hållas på bete.

I undantagsfall kan djur hållas inomhus under betesperioden, främst av djurskyddsskäl som vid sjukdom eller otjänligt väder, men också av vissa praktiska skäl såsom vid inseminering eller strax före slakt.

Det går inte att undvika att släppa djur på bete genom att endast ha uppfödning under vinterhalvåret. Däremot är det tillåtet att föda upp djurslag med kortare uppfödningstider enbart under sommaren.

Stallförhållanden (se 5.1.8)

(Nöt 5.2.4, får och getter 5.3.4, grisar 5.4.5, fjäderfä 5.5.4)

Djur ska ha tillgång till lämpliga stallar, och det finns regler för hur stallarna ska vara både när det gäller mått och utformning. De ska ha tillräckliga utrymmen för djurens rörelsebehov, och alla stallar ska ha fönster som ger dagsljus i hela byggnaden.

Grundregeln är att alla djur ska kunna röra sig fritt, och de får därför inte vara uppbundna eller hållas i bur. Trots det finns det tills vidare ett undantag för uppbundna nötkreatur i små besättningar. KRAV har gjort bedömningen att det annars skulle vara omöjligt för många mindre jordbruk att kunna ha ekologisk produktion. För att i någon mån kompensera för den begränsade rörelsefriheten ska lantbrukaren släppa ut djuren dagligen under perioden före och efter betesperioden, samt rasta dem minst två gånger i veckan under vintern. Att hålla uppbundna djur blir allt mindre vanligt och alla nya stallar som byggs ska vara lösdriftssystem.

Enligt reglerna får högst hälften av golvytan utgöras av dränerande golv, till exempel spaltgolv. Dessa håller djuren rena, men ger ingen bekväm liggplats. Om djur får välja undviker de normalt att lägga sig på spaltgolvet. För värphöns finns ett liknande krav, men här ska minst en tredjedel av inomhusytan vara ströbädd. För övriga fjäderfän ska hela ytan bestå av ströbädd.

Djuren ska kunna få utlopp för ett normalt socialt beteende genom att kunna vistas i grupp under större delen av tiden. Men när moderdjur ska föda är det naturligt att de drar sig undan flocken. Därför har KRAV regler som går utöver EU:s förordning för att kor, tackor och sugor ska ha möjlighet till avskildhet i samband med förlossning och under den första tiden därefter. Detta är viktigt för att ungarna ska få dia sin mor och få råmjölk. Värphöns ska också ha möjlighet till avskildhet vid värpning.

Foder och vatten (se 5.1.9 -5.1.10)

(Nöt 5.2.5-5.2.6, får och getter 5.3.5-5.3.6, grisar 5.4.6-5.4.7, fjäderfä 5.5.5)

Grundregeln är att djurens foder ska vara KRAV-certifierat, av god kvalitet och anpassat till varje djurslag. Alla djur ska också ha fri tillgång till bra grovfoder och vatten. En annan viktig grundregel är att KRAV-certifierade gårdar ska sträva efter att vara självförsörjande på foder i så stor utsträckning som möjligt. Det handlar om att ta vara på lokala resurser, att få ett bättre kretslopp av näringsämnen, minska risken för övergödning och att minska transporter. KRAVs regler för självförsörjning är strängare än EU-förordningens, men såväl KRAV som EU-förordningen har gradvis skärpt kraven.

Kraftfoder: För idisslare finns det begränsningar i hur stor andel kraftfoder som får ingå i foderstaten, eftersom dessa djur i första hand är anpassade till att äta grovfoder. Idisslare ska därför inte heller utfodras med animaliskt foder, med undantag för vissa mjölkprodukter.

Ekologiskt foder: Kraven på andelen ekologiskt foder i foderstaten har skärpts successivt. Sedan många år tillbaka ska foder till idisslare till 100 procent bestå av KRAV-certifierat foder inklusive att en viss andel karensårsfoder får användas. Enkelmagade djur som grisar och fjäderfä har högre krav på rätt proteinsammansättning eftersom de inte själva kan bilda vissa essentiella aminosyror. Det gör det svårare att få fram ett bra foder som är helt ekologiskt. Av denna anledning är det fortfarande tillåtet att ge en liten mängd konventionellt proteinfoder till grisar och fjäderfä.

Självförsörjning: Olika gårdar kan samarbeta om foder och gödsel och räknas då som en enhet. Kravet på självförsörjning är högre för idisslare än för grisar och fjäderfä. Förklaringen är att en stor del av idisslarnas foderstat består av grovfoder som går att odla i hela landet.

För grisar och fjäderfä vars foder till stor del består av spannmål är kraven på självförsörjning lägre i skogsbygd än i slättbygd beroende på att det inte är lika lämpligt att odla spannmål i skogsbygden. Det är vanligt att gårdar med gris- och fjäderfäbesättningar köper in en stor del av fodret, särskilt i delar av landet som har liten spannmålsodling. Fram till för några år sedan var det dessutom förbjudet av hygieniska skäl att ge fjäderfä foderblandningar som inte var värmebehandlade. Det innebar att även gårdar med egen spannmålsodling sålde spannmålen och köpte in allt foder till hönsen. Fortfarande ska allt proteinfoder till fjäderfä vara värmebehandlat, men det är nu tillåtet att blanda det med spannmål som inte är värmebehandlad. Foder och foderblandningar som gården köper in ska följa reglerna för KRAV-certifierat foder och grundregeln är att råvaror av jordbruksursprung ska vara KRAV-certifierade.

Utfodring av kalvar, lamm och killingar (se 5.2.6; 5.3.6)

Det har stor betydelse att ungar och moderdjur får ha en nära kontakt under den första levnadstiden för att djuren ska hålla sig friska och må bra. Därför ska nyfödda lamm och killingar få dia minst under de första tre dagarna. I mjölkproduktion har minimitiden kortats ner till ett dygns diande för kalvarna. Många djurhållare upplever att det skapar stress hos djuren när kalvarna skiljs

från korna efter tre dagar, då det hunnit skapas starka band. Samtidigt finns det mycket forskning som visar att det är bra för både kons och kalvens hälsa med en längre tids digivning. System med amkor eller att stegvis skilja på ko och kalv kan vara ett sätt att få den positiva effekten av digivningen och ändå undvika stress.

Efter digivningen ska djurhållaren fortsätta att föda upp kalvar, lamm och killingar på det egna djurslagets riktiga mjölk i flera månader.

Klimat och miljö

(Nöt 5.2.5.4; 5.2.5.5; 5.2.7, får och getter 5.3.5.4, grisar 5.4.6.7, fjäderfä 5.5.5.7)
För att minska klimatpåverkan har KRAV regler utöver EU-förordningen. För grisar och fjäderfä är målet med dessa regler en god hälsa med ett högt foderutnyttjande och bra tillväxt hos djuren. Det ger mindre utsläpp av växthusgaser per kilo produkt. För idisslare, som står för en betydande del av jordbrukets utsläpp av klimatgaser är bilden mer komplicerad. God hälsa är en grundförutsättning, men sedan har uppfödaren möjlighet att välja mellan alternativa regler för foderutnyttjande och tillväxt. Det beror på att extensivare uppfödningmetoder på naturbetesmarker också har fördelar. De är viktiga för den biologiska mångfalden som i sin tur ger naturen motståndskraft vid klimatförändringar. Dessutom kan välskötta naturbeten och långliggande vallar lagra in stora mängder kol i marken med en positiv effekt för klimatet.

Hälsa och skötsel (se 5.1.11)

(Nöt 5.2.7-5.2.8, får och getter 5.3.7, grisar 5.4.8)

Ett viktigt mål i den KRAV-certifierade djurhållningen är att djuren ska vara friska. Därför ska de ha en bra stallmiljö och kunna vistas ute när det är lämpligt. De ska få bra foder och en god tillsyn. Det ska också finnas en strategisk plan för att förebygga god hälsa, och exempelvis i mjölkproduktionen ska nyckeltal för hälsa och djurvälstånd följas upp

För att undvika onödig medicinering som till exempel kan leda till resistens hos bakterier, är förebyggande behandlingar inte tillåtna, med undantag för vaccinering. Det är heller inte tillåtet att rutinmässigt ge medel mot inälvsparasiter utan bara när det finns behov. Det beror på att det finns insektsarter på beten som hotas till sin överlevnad av sådana medel. Istället ska djurhållaren se till att ha en god betesplanering som minskar smittorisken i synnerhet för unga känsliga djur.

När djur trots allt blir sjuka ska de tas om hand och behandlas så snabbt som möjligt. Efter medicinering ska en viss tid gå innan det är tillåtet att leverera produkterna som KRAV-certifierade. Denna karenstid är dubbelt så lång som för djur i konventionell produktion. Det är en försiktighetsåtgärd för att minska risken för restsubstanser i produkterna.

1.8 Biodling (se kapitel 6)

Att sträva efter att bina och deras föda inte ska utsättas för kemiska bekämpningsmedel, GMO eller andra föroreningar är grunden för den KRAV-certifierade biodlingen och påverkar hela hanteringen.

Biodlaren får inte placera kuporna nära föroreningskällor eller GMO-grödor. Bin flyger i regel inte mer än tre kilometer. Därför ska nektar- och pollenkällor inom tre kilometers radie från bigården huvudsakligen vara av KRAV-certifierat, ekologiskt eller naturligt ursprung. Vid utfodring utanför dragsäsongen ska sockret och honungen vara KRAV-certifierat.

Sjukdomar och angrepp av skadedjur ska biodlaren i första hand försöka hålla borta genom förebyggande insatser, till exempel genom regelbunden tillsyn, kontroll av drönarlarver och genom att hålla kupor, ramar och utrustning rena. Det finns också några få medel som är tillåtna att använda i kombination med förebyggande metoder.

Vid omläggning till KRAV-certifierad produktion ska biodlaren byta ut befinligt vax och ersätta det med KRAV-certifierat vax. Men det kan vara svårt att få tag på KRAV-certifierat vax i tillräcklig mängd, därför finns en möjlighet att använda konventionellt avtäckningsvax som inte innehåller några otillåtna restsubstanter.

Materialet i bikuporna ska i huvudsak vara av naturligt ursprung. Det går att använda plastmaterial för exempelvis isolering, så länge de utgör mindre än hälften av kupans totala vikt.

1.9 Vattenbruk (se kapitel 7)

Målet för KRAV-certifierat vattenbruk är att ta hänsyn såväl till miljön som till de vattenlevande organismernas trivsel och hälsa. De ska leva i en hållbar miljö som tillgodoser deras grundläggande fysiologiska och beteendemässiga behov. Vattenbruksdjuren ska till exempel ha tillräckligt med utrymme för att de ska må bra och kunna bete sig på ett sätt som är naturligt för arten.

KRAV-certifierat vattenbruk omfattar odling av alger och vattenbruksdjur såsom fisk, kräftdjur, tagghudingar och blötdjur samt odling av vattenlevande organismer som används för foder.

Regelområdet följer helt EU:s förordning för ekologisk produktion, med tillägg för KRAVs allmänna regler samt regler för märkning och marknadsföring. KRAV erkänner också den norska föreskriften Forskrift om Ökologisk akvakulturproduktion og merking av økologiske akvakulturprodukter, så norska vattenbruk som följer denna föreskrift kan KRAV-certifieras om KRAVs allmänna regler följs.

Lokalisering

Den KRAV-anslutna enheten ska placeras och drivas med hänsyn till den närliggande miljön. Vattenbruksdjuren ska ha vatten av god kvalitet med tillräckligt mycket syre och med temperatur och ljusförhållanden som är naturliga för

dem. Det totala utsläppet från anläggningen ska inte belasta omgivningen så att den biologiska mångfalden påverkas negativt eller så att utsläppet orsakar övergödning av vattenområdet. Det är också viktigt att produktionen placeras på betryggande avstånd från andra utsläppskällor och att det finns en tydlig särhållning från konventionella enheter.

Utgångsmaterial

Avelsarbetet ska vara inriktat på mål som hälsa och anpassning till miljön samt på god tillväxt med minsta möjliga användning av insatsmedel. Såväl vildfångade som konventionella organismer får användas till avel, men det krävs en karenstid för konventionella avelsdjur. Det inte är tillåtet att framkalla lek genom att använda hormoner.

Foder och utfodring

Fodret i KRAV-certifierat vattenbruk ska vara av god kvalitet och anpassat för arten. Därför ska till exempel fisk som föds upp i dammar eller i insjöar utfodras med foder som finns naturligt i dessa vatten. Om det inte finns tillräckligt med naturligt foder är det tillåtet att använda ekologiskt foder av vegetabiliskt ursprung.

För köttätande vattenbruksdjur ska fodret i första hand bestå av ekologiska foderprodukter från vattenbruk. I andra hand kan det bestå av fiskmjöl och fiskolja av slaktspill från ekologiskt vattenbruk. Råvaror från hållbart fiske är också tillåtet.

Tillsatser såsom vitaminer, mineraler, antioxidanter och färgämnen ska ha naturligt ursprung eller vara så nära sin naturliga form som möjligt. Syntetiska/naturfrämmande tillsatser är inte tillåtna.

Hälsa och djurskydd

I fiskodling är en viktig målsättning att hålla aggressionerna på en låg nivå och förhindra att fiskarna skadar varandra. Därför ska vattenbrukaren regelbundet hålla odlingsenheten under uppsikt och vara uppmärksam på om stress och avvikande beteenden förekommer. Skyddsåtgärder och förebyggande åtgärder ska också vidtas mot rovdjur som kan stressa eller skada vattenbruket.

Den som odlar fisk ska förebygga sjukdomar bland annat genom god skötsel och rengöring samt effektiv vaccinering mot aktuella infektionssjukdomar. Målet är att undvika sjukdomsutbrott och minimera behovet av läkemedel. Biologisk sjukdomsbekämpning ska prioriteras framför bruk av kemiska medel där det är möjligt och tillräckligt effektivt, till exempel genom att använda putsarfisk mot laxlus. Det är av särskild vikt att risken för antibiotikaresistens i naturmiljön undviks. Efter läkemedelsbehandling är karenstiden den dubbla jämfört med nationella bestämmelser. Läkemedel och bekämpningsmedel som inte har karenstid enligt nationella bestämmelser har i KRAV-certifierad produktion en karenstid på två dygn.

Hantering och slakt

All hantering av vattenbruksdjur ska minimeras och ske med största försiktighet, för att undvika stress och fysisk skada. Bedövning ska användas vid hantering av avelsdjur när så är lämpligt.

Slakttekniken ska säkra att fisken omedelbart blir medvetslös så att den inte känner smärta. Bästa slaktmetod ska väljas utifrån skördestorlek, art och produktionsanläggning.

1.10 Vildväxande produktion (se kapitel 8)

KRAVs regler för vildväxande produktion syftar till att främja och definiera hur vi hållbart kan använda växter som kan samlas in eller skördas i naturen. Målsättningen är att ta hänsyn till markens och ekosystemets långsiktiga förmåga att producera de växter som samlas in. Reglerna omfattar växter och svampar som inte är odlade, men även växter som är förvildade och som spritt sig på ett naturligt sätt. Insamling av växter och svampar på naturbeten där brukaren följer KRAVs regler för växtodling kan också certifieras. Däremot omfattar reglerna inte vilda djur och inte heller vattenväxter eller alger.

Området där växterna samlas in får inte ha utsatts för föroreningar eller kemisk bekämpning som inte är tillåten enligt KRAVs regler. Till skillnad från EU-förordningen har KRAV också en regel som säger att insamlingen ska ta hänsyn till lokala kulturella traditioner och människor som bor i området.

Den som vill få produktionen certifierad ska göra en utredning som visar hur växterna ska samlas in på ett hållbart sätt utan att miljö, djurliv eller människor påverkas negativt och utredningen ska innehålla en riskanalys. Underlaget till utredningen kan till exempel komma från myndigheter, från markägaren eller från ideella organisationer.

Relevanta delar av KRAVs sociala villkor gäller för plockare. Alla plockare ska vara registrerade och kunna identifieras och skriftlig information ska finnas tillgänglig på ett språk som plockaren förstår. De sociala reglerna är ett mervärde för KRAV-certifierad vildväxande produktion jämfört med EU-ekologisk som saknar sådana regler.

1.11 Livsmedelsförädling (se kapitel 9)

Syftet med reglerna för den KRAV-certifierade livsmedelsförädlingen är att behålla och utveckla de KRAV-märkta råvarornas mervärden och samtidigt stimulera och främja marknaden för KRAV-märkta produkter.

Därför ska livsmedelsförädlingen ske med hjälp av utvalda processer som är skonsamma mot såväl naturen som produkterna. Förädlaren ska undvika att använda naturfrämmande ämnen och bara ett begränsat antal tillsatser, processer och processhjälpmedel är tillåtna. Endast naturliga aromer och vissa enzymer får användas och till skillnad från vad som gäller för EU-ekologiska köttprodukter är nitrit inte tillåtet i KRAV-certifierade produkter, av försiktighetsskäl. Nitrit kan omvandlas till nitrosaminer i magen vilket ökar risken att få cancer.

Grundprincipen är att det enbart ska vara KRAV-certifierade råvaror i livsmedel som marknadsförs med KRAVs namn eller märke. Men för att underlätta utvecklingen av KRAV-märkta produkter får det finnas upp till fem procent EU-ekologiska eller konventionella ingredienser i en KRAV-certifierad produkt, i de fall då dessa ingredienser inte finns att tillgå som KRAV-märkta. I första hand ska förädlaren då välja EU-ekologiska ingredienser. Det är inte tillåtet att blanda konventionell och KRAV-certifierad ingrediens av samma slag. Om de konventionella ingredienserna inte finns upptagna på EU:s förteckning över tillåtna konventionella ingredienser i ekologiska produkter måste Livsmedelsverket ge ett godkännande för att de ska få användas.

Om andelen KRAV-certifierade ingredienser är mindre än 95 procent får produkten inte KRAV-märkas, men det finns möjlighet att ange vilka ingredienser som är KRAV-certifierade.

1.12 Slakt (se kapitel 10)

Syftet med reglerna för slakt är att KRAV-certifierade djur ska slaktas i en miljö som är så lugn som möjligt och i slakterier som är anpassade till djurens behov och beteende. Slakten ska ske på ett KRAV-certifierat slakteri för att köttet ska kunna säljas som KRAV-märkt. EU-förordningen för ekologisk produktion har inga regler för hantering av djur i samband med slakt.

Ett KRAV-certifierat slakteri ska ha ett systematiskt förebyggande djurskyddsarbete för samtliga djur på slakteriet, med en djurskyddsansvarig som deltar i årliga möten på KRAV. Slakteriet ska också ta hjälp av oberoende rådgivare för djurvälstånd, för att kunna sträva efter ständiga förbättringar i djurmiljön och djurvälståndet.

För att minimera den stress som transporter av djur medför ser KRAV gärna att slakten sker lokalt, helst på den egna gården eller i närområdet. I dagsläget är detta dock inte möjligt i större skala, men det pågår en positiv utveckling mot allt fler småskaliga slakterier runt om i landet.

Djur kan stressas av oro från andra djur, starkt ljus, luftströmmar, buller och höga ljud, smärta, slag och stötar. Personalen ska ta hänsyn till detta och hantera djuren lugnt och systematiskt. De ska till exempel utnyttja djurens naturliga beteende för att driva dem och inte blanda etablerade djurgrupper med främmande djur. Elektriska pådrivare eller andra former av hård drivning är inte tillåtet. Det är också viktigt att djuren är sysselsatta.

Att använda koldioxid som det görs idag, exempelvis i samband med avlivning av grisar, är inte helt optimalt. Forskning visar att djuren kan uppleva obehag av gasen. När det i framtiden finns bättre gasbedövningsalternativ än koldioxid i höga koncentrationer ska dessa användas.

KRAV har också en målsättning om att inga KRAV-certifierade djur ska behöva övernatta på slakteriet, men i dagsläget är det inte helt tillämpligt för nötkreatur, får och getter av logistik- eller djurvälståndsskäl.

Dokumentation och märkning av djur är viktigt för spårbarheten och för att de personer som hanterar djuren ska känna till deras ursprung. Slakteriet ska använda den märkningsteknik som är skonsammast för djuren.

1.13 Fodertillverkning (se kapitel 11)

Syftet med reglerna för fodertillverkning är att producenten ska kunna tillhandahålla foder till djuren som är hälsosamt, anpassat till djurslaget och inte skadar miljön. Grundregeln är att råvaror av jordbruksursprung ska vara KRAV-certifierade.

Fodermedel som inte består av jordbruksråvaror, till exempel mineralfoder, kan inte KRAV-certifieras. Däremot kan ett certifieringsorgan bedöma om ett sådant foder är tillåtet i KRAV-certifierad produktion varefter det listas på KRAVs hemsida.

Allt foder ska vara framställt med tillåtna processer. Kemiska lösningsmedel får till exempel inte användas. För miljös skull ska innehållet av tungmetaller underskrida gränsvärdena. Dessa gränsvärden är satta med hänsyn till att KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller till mark inte ska överskridas. KRAVs regler om vilka spårämnen, mineraler och tekniska fodertillsatser som får ingå i fodret följer helt EU-förordningen för ekologisk produktion.

Det får inte finnas GMO i foder till KRAV-certifierad djurhållning.

1.14 Produktionshjälpmedel (se kapitel 12)

Syftet med reglerna för produktionshjälpmedel är att lantbrukare och konsumenter ska få tillgång till miljövänliga insatsmedel i odlingen. Exempel på produktionshjälpmedel är jordblandningar, gödselmedel och växtskyddsmedel.

Att tillverka, bryta eller samla in råvaror till produktionshjälpmedlet får inte leda till allvarliga miljöstörningar. Det finns också begränsningar för hur mycket tungmetaller som jord och gödsel får innehålla. Produktionshjälpmedlen får heller inte innehålla eller vara framställda av GMO. Förutom vad som står i kapitel 12 reglerar växtodlingskapitlet (kapitel 4) vad produktionshjälpmedlen får innehålla.

Antingen kan ett produktionshjälpmedel vara KRAV-certifierat eller tillåtetbedömt, det sistnämnda innebär att ett certifieringsorgan bedömt det som tillåtet att använda i KRAV-certifierad produktion. Är det KRAV-certifierat får det märkas med KRAVs märke för produktionshjälpmedel. Exempel på sådana är olika biologiska och kemiska produkter samt vissa mineralprodukter som lantbrukare använder i sin växtodling. Syntetiska mikronäringsgödselmedel kan däremot inte KRAV-certifieras eftersom de bara får användas i undantagsfall, när det finns en påvisbar brist. Produktionshjälpmedel som är riktade till konsumenter får också KRAV-märkas.

Tillåtetbedömda produktionshjälpmedel är inte KRAV-certifierade och därför får tillverkaren inte KRAV-märka dem. Det får heller inte finnas angivet på förpackningen att medlet är tillåtet enligt KRAVs regler, men det får framgå i information om produkten i till exempel produktblad eller på hemsidor.

För att få användas i KRAV-certifierad produktion måste biogödsel gjord på källsorterat hushållsavfall vara KRAV-certifierad. Detsamma gäller för gödselmedelstillverkning på biprodukter av animaliska ursprung, till exempel

benmjöl. Rötrest från biogasanläggning, där både otillåten och tillåten gödsel används, måste vara KRAV-certifierad eller tillåtetbedömd.

Alla KRAV-certifierade och tillåtetbedömda produktionshjälpmedel finns listade på www.krav.se.

1.15 Enproduktcertifiering (se kapitel 13)

Restauranger, butiker och storköshåll som vill marknadsföra endast ett fåtal KRAV-märkta produkter kan göra detta genom en certifiering som kallas enproduktcertifiering. Certifieringen gäller försäljning och marknadsföring av upp till tre KRAV-certifierade produkter som får tas ur sin förpackning och serveras direkt till kund. Produkter som kan certifieras är exempelvis kaffe, mjölk eller fatöl och det får då endast röra sig om en enkel beredning av produkten, exempelvis brygning av kaffe. Produkttypen ska vara helt utbytt till KRAV-märkt för att säkerställa att ingen sammanblandning sker och KRAV-märket får endast användas i anslutning till den aktuella produkten.

1.16 Butik (se kapitel 14)

Det övergripande syftet med reglerna för butiker är att möta efterfrågan och bidra till att öka försäljningen av KRAV-märkta produkter. Målsättningen är att konsumenten på ett enkelt sätt ska kunna hitta tydligt skyltade KRAV-certifierade butiker. I dessa butiker ska det finnas ett brett sortiment av KRAV-märkta produkter, samt kunnig personal som kan hantera produkterna och svara på frågor kring dem. Butiken ska också kunna hantera KRAV-certifierade produkter i lösvikt, parallellt med icke KRAV-certifierade produkter. Slutligen ska butiken även kunna packa och packa om KRAV-certifierade produkter.

Därför ska butiken:

- hålla ett brett sortiment av KRAV-märkta produkter
- kontinuerligt sträva efter att bredda sortimentet ytterligare
- exponera KRAVs namn och märke
- se till att de KRAV-märkta produkterna är lättillgängliga och väl synliga för kunden
- se till att personalen har goda kunskaper om KRAV och ekologiska produkter, samt
- tillhandahålla information om KRAV-märkt mat till konsumenten.

Reglerna ställer även miljökrav på KRAV-certifierade butiker. De ska sträva efter att minska sin användning av fossila bränslen och effektivisera övrig energianvändning. Elen ska komma från förnybara energikällor. Vid nyinvesteringar i kylanläggningar ska butiken välja kylmedier som inte påverkar klimatet negativt.

1.17 Restauranger och storköshåll (se kapitel 15)

Målet är att KRAV-certifierade restauranger ska bidra till att göra KRAV-märkta livsmedel mer tillgängliga. Syftet är också att kunna visa sina gäster hur långt

restaurangen har kommit i sin satsning på hållbara livsmedel. Reglerna möjliggör att den som vill ska kunna börja på en låg nivå och sedan successivt höja andelen ekologiskt i restaurangens utbud.

Nivåindelningen bygger på hur stor andel godkända livsmedel som restaurangen använder, baserat på inköpsvärdet för livsmedlen. Till godkända livsmedel kan restaurangen räkna KRAV-certifierade, men också MSC-certifierade samt vegetabiliska EU-ekologiska livsmedel. De KRAV-märkta livsmedlen ska utgöra minst hälften av de årliga inköpen av godkända livsmedel.

De tre nivåerna är:

- Nivå 1: Minst 25 procent godkända livsmedel alternativt minst 15 godkända produkter
- Nivå 2: Minst 50 procent godkända livsmedel
- Nivå 3: Minst 90 procent godkända livsmedel

Bland personalen ska det finnas goda kunskaper om KRAV och ekologisk produktion, och för att underlätta för gästerna ska restaurangen visa vilken nivå den är certifierad på med ett synligt uppsatt certifikat. Restaurangen kan också skriva ut på menyn vilka dagens KRAV-märkta ingredienser är, och om rätterna levereras utanför restaurangen som exempelvis vid catering så ska de KRAV-märkta ingredienserna visas på menyn (se vidare i kapitel 20).

Reglerna för restauranger är till för alla former av storkök, restauranger och caféer samt företag som levererar maträttskassar med recept och råvaror till kunder. Även mindre produktionsenheter som gruppboenden och förskolor omfattas av reglerna. Det går också att använda reglerna för restauranger i en kedjecertifiering (läs mer om kedjecertifiering i senare avsnitt). Restaurangen ska även bedriva ett mer övergripande miljöarbete, som exempelvis omfattar användning av miljömärkta rengöringsmedel, förnybar el och sortering av avfall.

1.18 Import och införsel (se kapitel 16)

KRAVs regler för import och införsel syftar till att göra det lättare att handla med ekologiska produkter från resten av världen. Syftet är också att KRAV-märkta produkter och råvaror som är producerade utanför Sverige ska bidra till att öka den ekologiska konsumtionen och produktionen såväl i Sverige som i andra länder. Men för att ett företag ska kunna KRAV-märka sådana produkter är förutsättningen att de uppfyller vissa grundläggande kriterier som enligt KRAV saknas i EU-förordningen för ekologisk produktion. Därför har KRAV vissa tilläggskrav i förhållande till EU-förordningen för importerade och införda produkter och råvaror som ska KRAV-märkas. Tilläggskraven utgår från KRAVs mervärden för djursorg, hälsa, socialt ansvar och klimatpåverkan.

KRAV ingår i den internationella ekologiska rörelsen och verkar för att stärka och värna det samarbete som byggts upp på frivillig grund inom dessa organisationer. Därför har KRAV förbundit sig att uppfylla det globala samarbetsorganet IFOAM:s kriterier så att KRAVs regelverk kan ingå i "IFOAM Family of Standards."

Ekologiska regler kan skilja mellan länder eftersom olika traditioner, klimat

och förutsättningar råder i olika områden. Lokalt eller regionalt utvecklade och anpassade regler har också större trovärdighet för de lokala producenterna än regler som kommer utifrån. Därför kan KRAV acceptera att regler som tillämpas i andra länder leder till en KRAV-märkning, trots att det kan finnas vissa skillnader mellan regelverken. På samma sätt erkänner även EU och IFOAM andra regelverk för ekologisk produktion.

Allt detta innebär att produkter och råvaror som är certifierade enligt EU-förordningen, eller enligt ett regelverk för ekologisk produktion som erkänns enligt EU-förordningen, kan KRAV-märkas förutsatt att de producerats

- på ett sätt som uppfyller tilläggskraven i kapitel 16, eller
- enligt ett regelverk som KRAV erkänner.

KRAVs bedömningar av regelverk finns tillgängliga på www.krav.se.

1.19 Fiske (se kapitel 17)

Målsättningen för det KRAV-certifierade fisket är att det ska vara hållbart, ta hänsyn till fiskens välfärd och leverera hälsosam mat. Spårbarheten är också grundläggande. Konsumenten ska veta var fisken är fiskad.

KRAVs regler för fiske omfattar alla delar av fisket fram till landningen. Reglerna är utformade i Sverige och relaterar därför främst till fiske i norra Nordostatlanten.

Det KRAV-certifierade fisket ska ske på hållbara bestånd och får inte överskrida den biologiska produktionsförmågan i ekosystemet. Det ska därför finnas noggrann dokumentation som visar var fartyget fiskat. Redskapen ska vara utformade så att de begränsar bifångster av fåglar, däggdjur och sådan fisk som man inte avser att fånga. Det finns också regler för fiskens välfärd, till exempel begränsningar av hur länge den får sitta på krok.

För att minimera skadorna på miljön och på bottenarna finns det regler för vilka bränslen och smörjoljor som fiskaren får använda och bomtråning är inte tillåten. Bottentråning är endast tillåten vid fiske efter nordhavsräka och då bara under vissa omständigheter. För att minska utsläppen av växthusgaser finns det också begränsningar i hur mycket bränsle det får gå åt per kilo landad fisk.

Av hälsoskäl får nivåerna av främmande ämnen i fisk eller skaldjur inte överstiga lagstadgade gränsvärden. Konsumtionen av produkten ifråga får inte heller vara begränsad för någon konsumentgrupp enligt Livsmedelsverkets kostråd. Det innebär till exempel att strömming från Östersjön eller Bottniska viken inte kan KRAV-märkas på grund av kostrådet för barn och kvinnor i barnafödande ålder om att inte äta sådan fisk oftare än 2-3 gånger per år.

KRAV-certifiering av fiske sker i två steg. Först gör KRAVs fiskekommitté en bedömning av det aktuella fisket. Blir det godkänt är nästa steg certifiering av enskilda fiskefartyg. Certifieringen görs av ackrediterade certifieringsorgan som all KRAV-certifiering.

Fiskekommitténs bedömning (se 17.2)

När en ansökan om att bedriva KRAV-certifierat fiske på ett nytt bestånd eller med en ny metod kommer in, gör KRAVs Fiskekommitté en bedömning av:

- det fiskade beståndets tillstånd
- fiskets effekter på det omgivande ekosystemet
- hur fisket förvaltas
- innehållet av miljögifter i produkter från fisket

Fiskekommittén gör dessutom en årlig avstämning av godkända bestånd för att säkerställa att bestånden är fortsatt hållbara.

Fiskekommitténs förslag att godkänna eller inte godkänna fiske på ett bestånd remissas på KRAVs webbplats innan VD fattar beslut om godkännande. Beslutet kan överklagas.

1.20 Regler för certifieringsorgan (se kapitel 18)

Målet är ett väl fungerande system där reglerna tolkas på ett enhetligt sätt av kompetenta revisorer vid de olika certifieringsorgan som får kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler.

Reglerna ställer krav på att certifieringsorganet ska vara ackrediterat, ha ett strukturerat miljöarbete och ett avtal med KRAV. De ställer också krav på vilken kompetens revisorer och revisionsledare ska ha. Revisorerna ska till exempel ha särskild kompetens inom de regelområden där de gör kontroll.

KRAV samlar regelbundet representanter för alla certifieringsorgan för att diskutera hur KRAVs regler ska tillämpas.

1.21 Certifiering av kedjor (se kapitel 19)

Syftet med reglerna för certifiering av kedjor är att de som har många verksamhetsplatser som är lika varandra ska kunna göra en del av kontrollerna själva, och därmed inte behöva få kontrollbesök av certifieringsorganet varje år på varje plats. Istället ska kedjan ha ett system för internrevision.

En grupp av verksamhetsplatser inom butik eller restaurang och storhushåll kan kedjercertifieras. Förutsättningen är att de har gemensam styrning för att kontrollera att reglerna följs och de ska ha en gemensam ekonomisk redovisning. Kedjan ska också ha ett internt avvikelssystem och kunna ge stöd till verksamhetsplatser som får avvikelser.

Certifieringsorganets kontroll är i första hand inriktad på kedjans styrning samt på internrevisionen och avvikelshanteringen. Certifieringsorganet gör stickprov och kontrollerar några verksamhetsplatser varje år för att säkerställa att den interna kontrollen av reglerna fungerar. Varje verksamhetsplats ska få minst en fullständig extern kontroll av certifieringsorganet under en sexårsperiod, och kontrolleras årligen av företagets internrevision.

1.22 Märkning och marknadsföring (se kapitel 20)

Reglerna för märkning och marknadsföring har som mål att öka och underlätta försäljningen av KRAV-certifierade produkter, att KRAV-märket används korrekt samt att väna om KRAV-märkets trovärdighet.

KRAV-märket är ett registrerat varumärke hos Patent- och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till varumärket KRAV. Det innebär att den som inte är certifierad varken får märka eller märka om KRAV-certifierade produkter. Däremot är det tillåtet att ange i produktlistor och i annonser att andras färdigförpackade produkter är KRAV-certifierade.

KRAV har olika märken för olika typer av produkter. Förutom det vanliga KRAV-märket finns ettärke med engelsk text för användning utanför Sverige och särskilda märken för restaurang och för produktionshjälpmedel. Under 2016 lanserar KRAV en ny märkning för restauranger som blir obligatorisk från den 1 januari 2018.

KRAV-certifierade färdigförpackade produkter som omfattas av EU-förordningen ska dessutom märkas med EU:s logotyp. På produkter från fiske samt på foder till sällskapsdjur är det däremot förbjudet att använda EU-logotypen, eftersom det saknas EU-regler för dessa områden.

Det ska alltid framgå på förpackningen vem som är ansvarig för produkten. Det ska också finnas information om vilket certifieringsorgan som certifierat produkten.

Frivillig ursprungsmärkning (se 20.9)

Syftet med regler om frivillig ursprungsmärkning är att göra det möjligt, för de KRAV-certifierade som så önskar, att komplettera KRAV-märket med en geografisk ursprungsmärkning. Förutsättningar för märkningen är att produkterna kommer från ett tydligt definierat och avgränsat område. Företaget ska använda vedertagna benämningar som exempelvis en viss gård, en ort, en kommun, en region, en sjö, ett län eller ett hav. Råvarorna ska alltid komma från det angivna området och helst ska de också förädlas där.

Hjälp oss bli bättre

Du kan hjälpa oss att bli bättre! Skicka ett mail till regler@krav.se med dina synpunkter på våra regler!

2

Allmänna regler för certifiering

I detta kapitel finns allmänna regler för certifiering som rör alla KRAV-anslutna företag.

Detta kapitel innehåller:

- 2.1 Vad det innebär att vara KRAV-ansluten
- 2.2 Certifikat
- 2.3 Dina åtaganden som certifierad
- 2.4 Kontroller
- 2.5 Om du inte följer reglerna
- 2.6 Att överklaga beslut eller lämna klagomål
- 2.7 Avtalsfrågor
- 2.8 Byte av certifieringsorgan
- 2.9 Sekretess
- 2.10 Hantering av personuppgifter
- 2.11 Lantbrukares samarbete med tredje part
- 2.12 Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärke

2.1 Vad det innebär att vara KRAV-ansluten

2.1.1 Vilka som kan bli KRAV-anslutna

Att vara KRAV-ansluten är ett frivilligt åtagande som är öppet för alla som följer KRAVs regler och **certifieringsorganets** avtal. **(EU/K)**

KRAVs regler för lantbruk (kapitel 4-6) får endast användas i Norden. KRAVs regler för fiske och vattenbruk är endast tillämpliga i Nordostatlanten och Östersjön, samt i nordiska sötvatten. KRAVs övriga regler är tillämpliga inom hela EU och EES-området.

Produktion utanför EU och EES kan certifieras enligt kapitel 9 eller 16. Då ersätts de allmänna verksamhetsreglerna i kapitel 3 med reglerna i avsnitt 3.10. I övrigt ska produktionen följa reglerna i kapitel 2, 20 samt 9 respektive 16. **(K)**

2.1.2 Verksamhet som kräver KRAV-certifiering

Ditt företag ska vara certifierat i följande fall:

- Du producerar, förädlar, packar, förvarar, importerar eller för in produkter som ditt företag använder eller marknadsför med KRAVs namn eller märke **(EU/K)**.
- Du marknadsför KRAV-märkta produkter och använder ditt eget namn eller varumärke **(EU/K)**.
- Din restaurang använder KRAVs namn eller märke **(K)**.
- Din butik har lösviktsförsäljning av KRAV-certifierade och ej KRAV-certifierade produkter av samma slag, och de KRAV-certifierade produkterna saknar styckmärkning och kan vara svåra att särskilja för konsumenten. **(K)**

Produkter av samma slag, som inte behöver vara styckmärkta eftersom de är lätta att skilja åt, är till exempel potatis med olika skalång eller äpplen av olika färg.

2.1.3 Verksamhet som inte behöver vara KRAV-certifierad

Ditt företag behöver inte vara certifierat i följande fall:

- Din butik hanterar bara KRAV-certifierade produkter i obrutna förpackningar.
- Din butik säljer enbart produkter i lösvikt som är styckmärkta, om de är av samma slag.
- Din butik säljer enbart produkter av samma slag som är lätta att skilja åt för konsumenten **(K)**.
- Du är grossist och hanterar enbart KRAV-certifierade produkter i obrutna förpackningar **(K)**. I detta fall behöver du dock en certifiering enligt EU-förordningen **(EU)**.
- Du är underleverantör och har slutit avtal med ett KRAV-anslutet lantbruksföretag enligt avsnitt 2.11 **(K)**.
- Du har ett transportföretag och transporterar KRAV-certifierade produkter. Både den KRAV-anslutne som ansvarar för lastning av produkterna och den KRAV-anslutne som tar emot dem ska kontrollera att transporten skett på ett korrekt sätt **(K)**.

2.1.4 Regelområden

Vissa av KRAVs regler är allmänna, andra är anpassade till olika typer av verksamhet. När du åtar dig att följa KRAVs regler gör du det för ett eller flera regelområden.

De olika regelområden som finns för närvarande är **(K)**:

- Växtodling..... kapitel 4
- Växthus ..... avsnitt 4.6
- Svampodling ..... avsnitt 4.7
- Djurhållning ..... kapitel 5
- Biodling..... kapitel 6
- Vattenbruk ..... kapitel 7
- Vildväxande produktion ..... kapitel 8
- Livsmedelsförädling ..... kapitel 9
- Slakt ..... kapitel 10
- Fodertillverkning ..... kapitel 11
- Produktionshjälpmedel ..... kapitel 12
- Enproduktcertifiering..... kapitel 13
- Butik ..... kapitel 14
- Restaurang och Storhushåll ..... kapitel 15
- Import och införsel ..... kapitel 16
- Fiske..... kapitel 17
- Certifiering av Marknadsförare ..... avsnitt 20.7
- Marknadsföring av kaffe, fatöl eller ägg som serveras av annan aktör avsnitt 20.8..... *Har utgått*
- Frivillig ursprungsmärkning..... avsnitt 20.9

Du som endast lagrar och/eller hanterar KRAV-certifierade produkter ska vara certifierad enligt kapitel 9 (Livsmedelsförädling), 11 (Fodertillverkning) eller 12 (Produktionshjälpmedel) beroende på typ av verksamhet. **(K)**

Du som är lantbrukare och förädlar KRAV-certifierade råvaror ska följa reglerna i kapitel 9 oavsett om det rör sig om dina egna eller andras råvaror.

Du som har en gårdsbutik och köper in andras produkter som du säljer i lösvikt eller under eget namn ska följa reglerna i kapitel 14, med undantag för kravet på ett brett sortiment (regel 14.1.1). (K)

+ 2.1.5 Registrering hos KRAV

Du ska registrera dig hos KRAV med namn, organisationsnummer, kontaktuppgifter och vilken verksamhet du vill certifiera. Du får då ett **KRAV-nummer** att ange när du ansöker om certifiering till ett ackrediterat certifieringsorgan.

Registreringen görs på www.krav.se. Kan du inte registrera dig via KRAVs webb, kontakta KRAV per telefon 018-15 89 00.

🕒 2.1.6 Ansökan till ackrediterat certifieringsorgan

Efter att du registrerat dig hos KRAV och fått ett **KRAV-nummer**, ska du ansöka till ett ackrediterat **certifieringsorgan** för att bli certifierad enligt KRAVs regler för något av de olika regelområdena. Vilka regelområden som finns framgår av regel 2.1.4.

Du som ansöker om KRAV-certifiering förbinder dig att:

- följa de delar av KRAVs regler som din ansökan gäller (EU/K)
- lämna kompletta ansökningshandlingar till ditt certifieringsorgan (EU)
- betala avgifter för den aktuella certifieringen till ditt certifieringsorgan (EU) och licens till KRAV. Se även regel 2.7.4 (K).

På www.krav.se finns en lista över ackrediterade certifieringsorgan. Certifieringsorganen tillhandahåller ansökningshandlingar och information om gällande regler och priser.

🕒 2.1.7 Tidpunkt för ansökan

För de flesta verksamheter får du lämna in din ansökan när som helst under året. Du ska lämna din ansökan i tillräckligt god tid för att **certifieringsorganet** ska hinna hantera den innan du vill börja med KRAV-certifierad verksamhet. Respektive certifieringsorgan informerar om när du ska lämna din ansökan. Har du en produktion som kräver **karenstid** ska certifieringsorganet meddela när din produktion kan bli certifierad. (K)

För vildväxande produktion (kapitel 8) finns ett senaste ansökningsdatum på våren för att certifieringsorganet ska kunna planera och utföra **kontroll** i tid. Detta datum står angivet i certifieringsorganets ansökningshandlingar för varje år. För biodling (kapitel 6) gäller 1 maj som sista dag för ansökan. (K)

2.1.8 Följa regler och regeländringar

Du som är **KRAV-ansluten** ska följa KRAVs gällande regler. Dessa publiceras årligen i tryckt form och på www.krav.se/kravs-regler (K).

KRAV har som mål att meddela den anslutne i god tid när reglerna för KRAV-certifierad produktion ändras. Målet är också att meddela detta senast 3 månader innan de nya reglerna för året träder i kraft.

2.1.9 KRAVs regler följer EU-förordning (EG) nr 834/2007

KRAVs regler är skrivna för att även uppfylla kraven i EU-förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion. Om reglerna i EUs förordningar är strängare än KRAVs regler så har förordningarna företräde. (EU).

Följande av KRAVs regelområden saknar motsvarighet i förordningen: Butik (kapitel 14), Enproduktcertifiering (kapitel 13), Fiske (kapitel 17), samt Frivillig ursprungsmärkning (avsnitt 20.9 i kapitel 20). (K)

2.1.10 KRAV-märkning i relation till andra ekologiska regelverk

Du får inte KRAV-märka produkter som är producerade i Sverige om råvarorna är certifierade enligt ett annat ekologiskt **regelverk** än KRAVs regler. (K).

Vid **import** och **införsel** gäller särskilda regler för att du ska kunna KRAV-märka produkter, se kapitel 16 (Import och införsel). (K).

2.1.11 Följa lagen

Du är skyldig att följa gällande lagar och förordningar inom det regelområde som du är certifierad för. Du ska också i övrigt agera ansvarsfullt, bland annat genom att inte engagera dig i verksamheter eller aktiviteter som står i strid med KRAVs stadgar eller som kan skada KRAVs varumärke.

Alla lagar och förordningar som gäller för din verksamhet är överordnade KRAVs regler. (EU)

2.2 Certifikat

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur anslutna företag får sitt **certifikat**, det vill säga det intyg som visar för vilka regelområden företaget är certifierat. Utan certifikat får du inte sälja produkter med KRAVs namn och märke.

2.2.1 Giltigt certifikat

Du ska ha ett giltigt **certifikat** som visar att din produktion är KRAV-certifierad. Du får inte sälja produkter med KRAVs namn eller märke innan du av certifieringsorganet fått ett underskrivet anslutningsavtal och ett certifikat för det regelområde som din verksamhet omfattar (se regel 2.1.4). För att certifieringsorganet ska utfärda ett certifikat krävs en **kontroll** av din verksamhet och att resultatet av kontrollen är godkänt. (EU)

2.2.2 Certifikat för varje regelområde

Du ska ha **certifikat** för varje enskilt regelområde som din verksamhet omfattas av. Om du har ett certifikat och inleder ny verksamhet som omfattas av ett regelområde som du inte tidigare varit certifierad för, ska du alltså ansöka om ett nytt certifikat från certifieringsorganet. De olika regelområdena framgår av regel 2.1.4. (K)

2.2.3 Anmäla ändringar

Du ska informera **certifieringsorganet** om alla väsentliga ändringar i verksam-

heten, (EU). En väsentlig ändring är till exempel att verksamheten flyttar, att ägarförhållandena ändras eller att du byter ut den person som du har angivit som din kontaktperson. Ett annat exempel på en väsentlig ändring är om en certifierad produktion förändras så att information som du tidigare lämnat om produktionen och som har betydelse för certifieringen inte längre stämmer. Du ska även anmäla följande ändringar till ditt certifieringsorgan (EU):

- Ny **brukningsenhet/ladugård/växthus**
- Nya skiften
- Nytt djurslag
- Ny **produktionsplats**
- Ny produktionslinje
- Nya processer

Ditt **certifieringsorgan** ska bedöma om din ändring i verksamheten innebär att det krävs en ny kontroll för att du ska vara fortsatt certifierad.

2.2.4 Meddela artiklar till KRAV

Om du är certifierad för ett eller flera av regelområdena vattenbruk, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel eller import och införsel ska du anmäla till KRAV vilka KRAV-certifierade produkter du planerar att sälja innan du börjar marknadsföra dem. Du ska anmäla produkterna på artikelnivå och du gör anmälan genom att registrera dina artiklar på www.krav.se. Du ska också ange EAN-kod om du har en sådan för den artikel du registrerar. Du ska även avregistrera artiklar som inte längre marknadsförs som KRAV-certifierade. (K)

Ditt **certifieringsorgan** verifierar att uppgifterna är korrekta när det gör kontroll. (K)

*Eftersom **KRAV-anslutna** företag kan göra nya produkter på redan certifierade produktionslinjer löpande under året kan artiklar registreras löpande under året. Certifiering innebär att företaget har rutiner för att följa KRAVs regler också när nya produkter tas fram. Certifiering innebär inte att enskilda produkter ska granskas av KRAV eller certifieringsorganet innan de får marknadsföras.*

2.3 Dina åtaganden som certifierad

2.3.1 Informera personalen

Du ska informera alla berörda inom verksamheten om vad KRAV-certifieringen innebär. Du ansvarar för att all personal som hanterar KRAV-certifierade produkter känner till de krav som ställs på verksamheten tillräckligt väl för att kunna följa reglerna. (K)

2.3.2 Kontaktperson

Du ska utse en kontaktperson för varje **produktionsplats** som omfattas av avtalet om certifiering enligt KRAVs regler. Du ska meddela **certifieringsorganet** kontaktpersonens namn. Kontaktpersonen ska vara väl insatt i KRAVs regler och i den verksamhet som bedrivs på produktionsplatsen. (K)

+ 2.3.3 Lämna uppgifter om din produktion till KRAV

Du ska årligen lämna uppgifter om din produktion till KRAV som gör dem tillgängliga för ditt **certifieringsorgan**. Det gäller den produktion du ansökt om KRAV-certifiering för. Du ska också årligen säkerställa att dina kontaktuppgifter hos KRAV är aktuella. (K)

Uppgifterna lämnas på www.krav.se. Kan du inte lämna uppgifterna via KRAVs webb, kontakta KRAV per telefon 018-15 89 00.

2.3.4 Dokumentationskrav

Du ska dokumentera hur du uppfyller KRAVs regler och ha dokumentationen tillgänglig på det vis som **certifieringsorganet** begär. Certifieringsorganet har rätt att kräva att du har den dokumentation som det anser sig behöva. (EU)

Du ska löpande dokumentera de **produkter** och råvaror som du köper in till den KRAV-certifierade produktionen. Dokumentationen ska innehålla uppgifter om vad du har köpt, hur mycket du har köpt samt vem eller vilket företag som levererat produkterna eller råvarorna. Du ska som **KRAV-ansluten** också löpande dokumentera de KRAV-certifierade varor du säljer, det vill säga vad du har sålt, hur mycket och till vem eller vilket företag. (EU)

För att inköpta råvaror och **produkter** ska kunna räknas som KRAV-certifierade ska det tydligt framgå på fakturor, följesedlar eller annan dokumentation (exempelvis **certifikat**) att de är KRAV-certifierade. (EU/K)

Du ska spara dokumentationen i minst två år, eller enligt gällande lagstiftning, så att certifieringsorganet kan kontrollera den. (K)

2.3.5 Anmäla avvikelser

Du ska så snabbt som möjligt anmäla till **certifieringsorganet** om du eller någon annan inom din verksamhet bryter mot KRAVs regler så att det leder till en större **avvikelse** (se regel 2.5.7). Du ska göra detta oavsett vem som brutit mot reglerna och oavsett om det varit av misstag eller inte. (EU)

2.3.6 Informera köpare om ändringar

Om en **produkt** som varit KRAV-certifierad inte längre är det ska du omedelbart korrigeras din information om produkten så att dina kunder inte riskerar att vilseledas. Det kan vara nödvändigt att du aktivt informerar köparna, bland annat för att undvika felaktig marknadsföring. (EU)

2.3.7 Ekonomiskt ansvar gentemot köpare

Du har som säljare av **produkter** med KRAVs namn eller märke det fulla ansvaret för att KRAVs regler följs i den KRAV-certifierade produktionen. Ditt företag får ta eventuella ekonomiska konsekvenser gentemot köparen om du levererar produkter som KRAV-certifierade fast de inte är det. (K)

2.4 Kontroller

2.4.1 Kontrollintervall

Ditt **certifieringsorgan** ska varje år göra minst en **kontroll** av din KRAV-certifierade verksamhet. (EU)

För verksamheter med djurhållning behövs i genomsnitt fler kontrollbesök än i annan KRAV-certifierad produktion. Under de två första åren som KRAV-certifierad djurhållare ska du ha två kontrollbesök per år. Detta för att säkerställa att reglerna följs både under **stallperioden** och under **betesperioden**. Från och med tredje året som KRAV-certifierad djurhållare gör ditt **certifieringsorgan** minst ett årligt kontrollbesök. (K)

2.4.2 Oanmälda kontroller och extrakontroller

Ditt **certifieringsorgan** får genomföra oanmälda eller föranmälda kontroller och extrakontroller när som helst under avtalstiden. (EU)

Alla certifieringsorgan ska göra 10 procent oanmälda kontroller och 10 procent riskbaserade extrakontroller (dessa behöver inte vara oanmälda) fördelat på alla anslutna företag. (EU/K)

På djurgårdar ska certifieringsorganen göra 30 procent oanmälda extrakontroller varje år, till exempel vid kritiska tidpunkter. Certifieringsorganen fördelar dessa oanmälda kontroller dels enligt en riskbedömning och dels helt slumpmässigt. Dessa extra oanmälda kontroller kan gälla specifika frågor eller vara mer omfattande. (K)

På slakterier (med undantag för mindre slakterier) ska certifieringsorganen göra minst en årlig oanmäld extrakontroll per år, med fokus på hantering av levande djur (se även regel 10.1.5). (K)

2.4.3 Tillträde

Ditt **certifieringsorgan** har rätt att inspektera och få dokumentation om all verksamhet som du bedriver, om certifieringsorganet anser att det behövs för att kunna certifiera den anmälda produktionen. (EU)

Du ska (EU):

- lämna all information om verksamheten som certifieringsorganet begär, till exempel bokföring, **certifikat** och olika handlingar
- låta certifieringsorganet få tillträde till marker, **växthus**, stallar, lager, tillverknings- och produktionslokaler, försäljningsställen, serveringsställen och andra platser som ingår i verksamheten.

2.4.4 Provning

Certifieringsorganen ska provta produkter och odlingsmark hos motsvarande 5 procent av alla certifierade företag, samt vid misstanke om att reglerna inte följs. Proverna ska analyseras med avseende på otillåtna substanser såsom förbjudna **bekämpningsmedel**, **GMO**, livsmedelstillsatser och läkemedel. (EU)

2.5 Om du inte följer reglerna

Det här avsnittet handlar om **avvikelser**. En avvikelse är när verksamheten inte följer en av KRAVs regler, helt eller delvis. Det finns tre grader av avvikelser: mindre, större och avstängningsgrundande.

2.5.1 Upprättande av en avvikelse

När en **revisor** upptäcker en **avvikelse** ska revisorn dokumentera avvikelsen. Varje enskild händelse som innebär att KRAVs regler inte följs, ska dokumenteras som en avvikelse. Detta kallas för att upprätta en rapport om avvikelse. **(K)**

Endast en händelse ska dokumenteras per rapport, men en händelse kan innebära att flera olika regler inte följs.

2.5.2 Släckning av en avvikelse

Alla avvikelser ska åtgärdas. Åtgärdandet av en **avvikelse** sker i två steg: Dels ska du avhjälpa det aktuella problemet och dels ska du förebygga upprepningar av avvikelsen. Du ska även redovisa vad du har gjort för ditt **certifieringsorgan**, som sedan ska bedöma om åtgärderna är tillräckliga. Om ditt certifieringsorgan godkänner åtgärderna är avvikelsen släckt. Om dina åtgärder inte godkänns kan avvikelsen släckas genom att du får en sanktion. Exakt hur avvikelser släcks varierar beroende på om det är en mindre, större eller avstängningsgrundande avvikelse. **(K)**

En sanktion kan till exempel vara att certifikatet dras tillbaka för djur, skifte eller produkt.

2.5.3 Omgående släckning av en avvikelse

I vissa fall kan en **avvikelse** åtgärdas så pass omgående att den kan släckas medan revisorn fortfarande är på plats. En sådan avvikelse ska upprättas genom en rapport, avhjälpas och förebyggas på samma sätt som alla andra avvikelser. På det viset blir det lättare att se om ett problem återkommer. **(K)**

2.5.4 Mindre avvikelser

En mindre **avvikelse** är när din verksamhet inte uppfyller ett eller flera enskilda krav i någon av KRAVs regler. Vid en mindre avvikelse ska du inom 28 arbetsdagar lämna ett svar till revisorn. Där ska du redovisa:

- vilken avhjälparende åtgärd du vidtagit
- vilka förebyggande åtgärder du vidtagit eller kommer att vidta för att avvikelsen inte ska upprepas.

Ditt **certifieringsorgan** ska sedan inom fem arbetsdagar meddela om det beslutat att godkänna dina åtgärder. När certifieringsorganet har godkänt dina åtgärder är avvikelsen släckt. **(K)**

2.5.5 Om åtgärder mot en mindre avvikelse inte godkänns

Om ditt **certifieringsorgan** inte godkänner ditt svar meddelar det dig att avvikelsen klassas som en större avvikelse och ärendet hanteras enligt reglerna 2.5.7 –2.5.11.

Om ditt certifieringsorgan anser att ditt svar endast delvis löser problemet får det begära in kompletterande information. Certifieringsorganet bestämmer hur lång tid du har på dig att svara. **(K)**

2.5.6 Kontroll av åtgärder mot en mindre avvikelse

Ditt **certifieringsorgan** kommer vid nästa kontroll att granska att du har avhjälpit och förebyggt avvikelsen så att den inte upprepas. Om det visar sig att du inte har avhjälpit eller förebyggt **avvikelsen** på det sätt som du har uppgett i ditt svar, ska revisorn hantera avvikelsen som en större avvikelse. **(K)**

2.5.7 Orsaker till större avvikelser

Du kan få en större **avvikelse** i följande fall **(K)**:

- Du har en avvikelse som innebär att du på ett allvarligt sätt låtit bli att följa en mer omfattande regel eller en grupp regler som gäller närliggande frågor. I kapitel 5 är de regler som normalt ger en större avvikelse markerade, i övriga kapitel är detta inte markerat.
- Du har vid ett enskilt kontrolltillfälle minst 6 mindre avvikelser som rör regler i samma kapitel eller totalt minst 10 mindre avvikelser.
- Du bedriver produktion eller verksamhet som strider mot gällande lagar och föreskrifter inom det regelområde där du är certifierad. (se regel 2.1.10).
- Din verksamhet visar stora brister inom socialt ansvar (se avsnitt 3.1).
- Du är certifierad enligt kapitel 16 (Import och införsel) och dina leverantörer av produkter som ska KRAV-märkas visar stora brister inom socialt ansvar (se avsnitt 16.4)
- Du har inte avhjälpit eller förebyggt en mindre avvikelse.

Vilka regelområden som finns för närvarande framgår av regel 2.1.4.

2.5.8 Större avvikelse som kan avhjälpas

Om ditt **certifieringsorgan** bedömer att **avvikelsen** kan avhjälpas begär det en åtgärdsplan från dig. Du ska lämna den till certifieringsorganet inom sju arbetsdagar. I planen ska du beskriva **(K)**:

- hur du ska avhjälpas felet
- vad som var orsaken till avvikelsen
- vilka förebyggande åtgärder du kommer att vidta för att avvikelsen inte ska upprepas.

Ditt certifieringsorgan ska inom fem arbetsdagar meddela om det beslutat att godkänna dina åtgärder. Om åtgärderna godkänns följer certifieringsorganet upp dem genom en extrakontroll inom 28 arbetsdagar från den ursprungliga kontrollen. Vid behov, till exempel för att kontrollen behöver göras under rätt säsong, får den extra kontrollen göras senare än 28 dagar efter den ursprungliga kontrollen. När ditt certifieringsorgan gjort den extra kontrollen och verifierat att dina åtgärder är genomförda är avvikelsen släckt.

Ditt certifieringsorgan har rätt att ta betalt för denna extrakontroll. **(K)**

2.5.9 Om dina åtgärder mot en större avvikelse inte godkänns

Om ditt **certifieringsorgan** inte accepterar dina åtgärder ska det besluta att helt eller delvis dra tillbaka **certifikatet** för produktionen ifråga. Ärendet hantearas då som en större **avvikelse** som inte kan avhjälpas (se regel 2.5.11).

I vissa fall får ditt certifieringsorgan besluta om avmärkning av dina produkter istället för att helt eller delvis dra tillbaka ditt certifikat (se regel 2.5.13).

Certifieringsorganet får begära in kompletterande svar om det bedömer att du är nära en tillfredsställande lösning. **(K)**

2.5.10 Om du inte följt åtgärdsplanen mot en större avvikelse

Om du inte åtgärdat en större **avvikelse** vid den uppföljande kontrollen dras certifikatet för den berörda produktionen tillbaka, helt eller delvis.

När du genomfört åtgärderna mot den större avvikelsen, och ditt **certifieringsorgan** verifierat detta genom en extra kontroll, påbörjas en ny **karenstid** för produktion som har karenstider. **(K)**

2.5.11 Om en större avvikelse inte kan avhjälpas

Om ditt **certifieringsorgan** bedömer att **avvikelsen** inte kan avhjälpas ska det besluta att helt eller delvis dra tillbaka certifikatet för produktionen ifråga. Du ska då inom sju arbetsdagar informera ditt certifieringsorgan om vilka åtgärder du genomfört som ett resultat av att certifikatet dragits tillbaka. Du ska meddela dina kunder att en eller flera **produkter** inte längre är KRAV-certifierade, och återkalla produkterna.

I vissa fall får ditt certifieringsorgan besluta om avmärkning av dina produkter istället för att helt eller delvis dra tillbaka ditt certifikat (se regel 2.5.13). **(K)**

2.5.12 Avstängningsgrundande avvikelser

Vid mycket allvarliga **avvikelser** kan ditt **certifieringsorgan** besluta att du stängs av under 1–3 år. Under avstängningstiden får du inte vara KRAV-ansluten. Du kan bli avstängd på grund av att produktionen allvarligt strider mot "Den ekologiska produktionens målsättning" (se kapitel 1) i något av följande avseenden:

- Du har gjort allvarliga avsteg från djuromsorgsregler.
- Du upprepar en större avvikelse för tredje gången inom fem år.

Du kan också bli avstängd om du medvetet har:

- använt otillåtna kemiska produkter i växtodling
- använt genetiskt modifierade organismer (**GMO**) eller GMO-produkter
- använt otillåtna tillsatser i KRAV-certifierade livsmedel
- påstått att en råvara eller produkt är KRAV-certifierad fast den inte är det.

Om innehavaren av KRAV-certifieringen är en juridisk person kan en ledande företrädarens agerande tillräknas den juridiska personen.

Efter avstängningstiden får du ansöka om anslutning på samma villkor som vid nyanslutning. **(K)**

2.5.13 Avmärkning

Ditt **certifieringsorgan** får besluta om att dina produkter ska avmärkas under en period, till dess att ditt certifieringsorgan har godkänt dina åtgärder och släckt den större **avvikelsen**. Det innebär att du under den perioden inte får sälja de berörda produkterna som KRAV-certifierade. När avvikelsen är släckt och du åter uppfyller reglerna upphör avmärkningen.

En förutsättning för att certifieringsorganet ska fatta beslut om avmärkning istället för tillbakadragande av certifikat är att du följer alla övriga regler medan du åtgärdar den avvikelse som orsakat beslutet om avmärkning. (EU)

2.5.14 Tillfälligt tillbakadragande av certifikat vid avvikelse

Vid en större avvikelse eller en avstängningsgrundande avvikelse får ditt **certifieringsorgan** tillfälligt dra tillbaka **certifikatet** för hela eller delar av din produktion. (K)

Det tillfälliga tillbakadragandet görs medan avvikelsen utreds, för att felaktiga produkter inte ska nå marknaden.

2.5.15 Varaktigt tillbakadraget certifikat

Certifikatet för din produktion får dras tillbaka varaktigt, helt eller delvis. Om ditt **certifieringsorgan** varaktigt har dragit tillbaka certifikatet för mark eller djur krävs ny **karenstid** enligt reglerna 4.1.1 och 5.1.2.2. (EU)

Det framgår av certifieringsorganets beslut hur omfattande tillbakadragandet är. Tillbakadragandet kan till exempel handla om vissa skiften eller vissa produkter.

2.5.16 Att återfå certifikat

För att din produktion ska kunna återfå **certifikatet** ska du lämna in en plan där du beskriver:

- vad som var orsaken till **avvikelsen**
- vilka förebyggande åtgärder du kommer att genomföra för att avvikelsen inte ska upprepas.

Om planen godkänns så följer ditt **certifieringsorgan** upp den genom en extrakontroll inom 28 arbetsdagar från den tidpunkt då du meddelat att du genomfört de förebyggande åtgärder du planerat.

Certifieringsorganet har rätt att ta betalt för denna extrakontroll. (K)

2.6 Att överklaga beslut eller lämna klagomål

2.6.1 Rätt att överklaga

Du har rätt att överklaga ditt **certifieringsorgans** beslut. Ditt certifieringsorgan ska ge dig en detaljerad beskrivning av hur du kan överklaga om du får ett negativt certifieringsbeslut. (EU)

2.6.2 Överklaga till olika instanser

Ditt överklagande av beslut som rör KRAVs regler ska vara skriftligt och skickas till **certifieringsorganet**, som sedan fattar beslut om överklagandet (K). Över-

klaganden av beslut som grundas i förordningarna för **ekologisk** produktion ska ske till Länsstyrelsen i det län där ditt certifieringsorgan har sitt säte. (EU)

2.6.3 Vem som får överklaga

Det är bara du och ditt KRAV-anslutna företag som kan överklaga ett beslut i ett enskilt certifieringsärende. Överklagandet ska ha inkommit till **certifieringsorganet** senast tre veckor efter att du tagit emot det beslut som du överklagar. (K)

2.6.4 Omprövning

Om det kommer fram ny information får **certifieringsorganet** ompröva ett beslut även om du inte har överklagat. (K)

2.6.5 Klagomål

Vill du klaga på ett **certifieringsorgan** ska du vända dig direkt till det certifieringsorganet. Vill du klaga på KRAV eller KRAVs regler vänder du dig till KRAV. (K)

2.7 Avtalsfrågor

2.7.1 KRAV-anslutning

Efter att ditt **certifieringsorgan** tagit emot och behandlat din kompletta ansökan ska både du och ditt certifieringsorgan underteckna ett anslutningsavtal. Först då blir du **KRAV-ansluten**. Du ansvarar för att den information du lämnar till certifieringsorganet är korrekt. (EU)

2.7.2 Avtalet med certifieringsorganet

Ditt avtal med ditt **certifieringsorgan** reglerar bland annat (K):

- vilka uppgifter du ska redovisa till certifieringsorganet
- hur redovisningen ska ske
- uppsägningstider
- övriga villkor kring uppsägning av avtal.

2.7.3 Uppsägning av avtal

När avtalet upphör drar ditt **certifieringsorgan** omedelbart tillbaka alla giltiga **certifikat**. Du får därefter inte använda KRAVs märke eller på något annat sätt hänvisa till KRAV. Du ska förstöra allt material som antyder att verksamheten är certifierad enligt KRAVs regler. Du får inte heller marknadsföra produkter som KRAV-certifierade. (K)

Ditt certifieringsorgan har rätt att under sex månader efter avtalets upphörande kontrollera att du inte otillbörligt använder eller hänvisar till KRAVs namn och märke. Det innebär bland annat att ditt certifieringsorgan har rätt att ta del av ditt företags bokföring, samt att kontrollera lager- och förpackningsutrymmen. (K)

Om du slutar tillverka KRAV-certifierade produkter men vill fortsätta att sälja de produkter du har kvar i lager, så ska du också fortsätta att vara **KRAV-ansluten** och ha ett giltigt avtal om certifiering. (K)

2.7.4 Licens- och certifieringsavgift

Priset för en KRAV-certifiering består av både en licensavgift till KRAV ekonomisk förening och en certifieringsavgift till ditt **certifieringsorgan**.

Du ska betala en licensavgift för rätten att använda KRAVs regler, KRAVs namn eller KRAVs märke. Prislistan fastställs varje år och publiceras på www.krav.se. KRAV fakturerar denna licensavgift. (K)

Utöver licensavgiften ska du betala ditt certifieringsorgan för deras certifieringstjänster. Certifieringsavgiften faktureras av certifieringsorganet. (EU)

2.7.5 Redovisning av försäljningsvärdet

Du som är certifierad för ett eller flera av följande regelområden (K):

- vattenbruk
- livsmedelsförädling
- slakt
- fodertillverkning
- produktionshjälpmedel
- **import** och **införsel**

ska senast den 15 mars varje år redovisa föregående kalenderårs försäljningsvärde för dina KRAV-certifierade produkter på artikelnivå. Du ska logga in och redovisa värdena på: www.krav.se

KRAVs fakturering av licensavgiften sker i två steg på samma faktura. Dels en preliminär avgift för innevarande år som baseras på föregående års försäljning. Dels en slutlig avgift där KRAV krediterar eller debiterar ett belopp beroende på hur det faktiska försäljningsvärdet blev föregående år.

2.8 Byte av certifieringsorgan

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad som gäller om du vill att ett annat **certifieringsorgan** som är ackrediterat för KRAV-certifiering ska ta över certifieringen av din verksamhet, från ditt nuvarande certifieringsorgan.

2.8.1 Ansökan om byte

Om du vill byta **certifieringsorgan** så ska du ansöka till det nya certifieringsorganet om förflyttning av certifieringen. Det nya certifieringsorganet ska då säkerställa med ditt nuvarande certifieringsorgan att certifikatet för din verksamhet är giltigt. (EU)

Vid byte av certifieringsorgan ska avtalet med det tidigare certifieringsorganet sägas upp skriftligt, när avtalet med det nya certifieringsorganet är klart. (EU)

I samband med att du får ett nytt **certifikat** så rapporterar det nya certifieringsorganet detta till KRAV. (K)

2.8.2 Dokumentationskrav vid byte av certifieringsorgan

Vid byte av **certifieringsorgan** ska du lämna in följande dokumentation till det nya certifieringsorganet (EU):

- Kontrollrapport från den senaste kontrollen.

- Samtliga avvikelserapporter och uppgifter om förebyggande åtgärder från de senaste fyra årens kontroller.
- Kopia av gällande KRAV-**certifikat**.
- Redovisning av vad i din verksamhet som är KRAV-certifierat, i första årets karens, andra årets karens, **EU-ekologiskt** respektive konventionellt.
- Om du har certifierad växtodling ska du lämna en skiftesredovisning med tillhörande karta. Märk ut första årets karens, andra årets karens samt EU-ekologiskt eller konventionellt.
- Om du har certifierad djurhållning ska du ange antal djur av olika slag och eventuella pågående **karenstider** för djuren.

2.8.3 Kontroll vid byte av certifieringsorgan

Det nya certifieringsorganet granskar underlagen och avgör om det måste göra en **kontroll** på plats innan det kan ställa ut ett nytt **certifikat**.

Samtliga **avvikelser** ska vara åtgärdade innan du kan få ett nytt certifikat. Det gäller både avvikelser som det tidigare certifieringsorganet hittat och sådana som det nya certifieringsorganet hittar. **(K)**

2.9 Sekretess

Utan ditt tillstånd får varken ditt **certifieringsorgan** eller KRAV lämna ut information om din affärsverksamhet och produktionsmetoder till någon annan, förutom i följande fall:

- KRAV har rätt att lämna ut information om man kan visa att informationen redan var allmänt känd. **(K)**
- Ditt certifieringsorgan och KRAV har rätt att offentliggöra information om en domstol eller myndighet kräver det. Certifieringsorganet och KRAV ska då snarast underrätta dig som ansluten om att man har offentliggjort den informationen. **(EU)**
- KRAV får använda uppgifter om och från dig som ansluten, även om uppgifterna annars skulle vara sekretessbelagda, om syftet är att utveckla den ekologiska marknaden genom exempelvis publicering av statistik. En förutsättning är då att det inte går att identifiera dig som är ansluten. **(K)**
- Ditt certifieringsorgan ska lämna ut de uppgifter man har om din produktion till KRAV om KRAV begär det. Då gäller sekretess för KRAV enligt denna regel. **(K)**
- Certifieringsorganet och KRAV har rätt att lämna ut uppgifter om att den anslutne bryter mot KRAVs regler och på vilket sätt detta i så fall har skett. **(EU)**
- Certifieringsorganen ska lämna uppgifter till varandra i samband med att en kund byter certifieringsorgan eller i samband med att de utreder avvikelser. **(EU)**

2.10 Hantering av personuppgifter

Certifieringsorganen och KRAV har register över samtliga anslutna för att kunna informera om vilka företag som är anslutna till certifiering enligt KRAVs regler och för att kunna arbeta effektivt. I det här avsnittet finns regler om hur dessa uppgifter får hanteras. **(K)**

2.10.1 Publicering av uppgifter

KRAV och certifieringsorganen får lägga ut uppgifter om namn, adress, kontaktperson, certifierade regelområden och certifierade produkter på sina respektive webbplatser. Syftet med att publicera denna typ av uppgifter är att köpare ska hitta KRAV-certifierade företag och produkter. **(K) (I)**

2.10.2 Samtycke till hantering av personuppgifter

Genom att underteckna anslutningsavtalet godkänner du **certifieringsorganets** och KRAVs hantering av dessa personuppgifter. **(K)**

2.10.3 Ändrat samtycke eller ändring av uppgifter

Om du inte längre vill att dina personuppgifter ska hanteras på detta sätt eller om du vill rätta felaktiga uppgifter i **certifieringsorganets** eller KRAVs register så ska du kontakta certifieringsorganet och KRAV. **(K)**

2.10.4 Rätt till information

På din begäran ska **certifieringsorganet** eller KRAV kunna tala om hur de behandlat dina personuppgifter, för vilket ändamål de använt dem, vilka uppgifter om dig som finns registrerade, varifrån dessa uppgifter kommer, samt till vem eller vilka de lämnar ut uppgifterna. **(K)**

2.11 Lantbrukares samarbete med tredje part

Reglerna i det här avsnittet handlar om när du som KRAV-ansluten lantbrukare kan tillämpa ett **tedjepartsavtal** med underleverantör och hur sådana avtal ska se ut.

2.11.1 När avtal krävs

Du får som **KRAV-ansluten** lantbrukare anlita en underleverantör för någon del av din KRAV-certifierade produktion utan att underleverantören är ansluten till KRAV-certifiering. **Certifieringsorganet** gör då **kontroll** hos underleverantören som en del av kontrollen av din verksamhet. **(EU/K)**

En förutsättning är att det rör sig om så pass enkel verksamhet att du kan ansvara för att underleverantören följer KRAVs regler. Exempel på sådana verksamheter är lagring av produkter eller enklare bearbetning av råvaror som torkning av spannmål, rensning av utsäde eller tillverkning av sylt. Vid enklare bearbetning ska alla **ingredienser** som ingår i produkten vara producerade av dig. Undantag är vegetabilier och tillåtna **tillsatser** (enligt bilaga 2), som får vara inköpta. **(K)**

Avtal med underleverantör kan inte tillämpas för slakt. **(K)**

Om både ditt lantbruksföretag och det anlitate företaget är KRAV-anslutna behövs inget **tredjepartsavtal**. (EU)

2.11.2 Anmälan

Om du anlitar en underleverantör till någon del av den KRAV-certifierade lantbruksproduktionen är du skyldig att anmäla detta till **certifieringsorganet** och sluta avtal med underleverantören innan samarbetet påbörjas. (EU)

2.11.3 Innehåll i avtal

Följande ska ingå i avtalet mellan dig som KRAV-ansluten och underleverantören (K):

- Underleverantören åtar sig att tillämpa relevanta delar av KRAVs regler.
- Underleverantören ger certifieringsorganet rätt att göra **kontroll** av den aktuella verksamheten, enligt de villkor som framgår av dessa regler.
- Du som KRAV-ansluten har ansvar för eventuella avvikelser som certifieringsorganet konstaterar hos underleverantören.
- Underleverantören har inte rätt att använda KRAVs namn och märke.

2.11.4 Förteckning över underleverantörer

Du ska ha en uppdaterad och lättöverskådlig förteckning över de underleverantörer som du har ingått avtal med. (EU)

2.12 Avstängning vid agerande som kan skada KRAVs varumärke

2.12.1 Avstängningsgrundande agerande

Om du agerar i strid mot lagar och regler, eller annars agerar på ett klandervärt sätt, och KRAV anser att ditt agerande riskerar att skada KRAVs varumärke eller renommé, kan ditt **certifieringsorgan** besluta att du stängs av under 1–3 år.

Under avstängningstiden får du inte vara **KRAV-ansluten**. (K)

Ditt agerande kan leda till avstängning om du till exempel (K):

- förtalar eller sprider felaktig information om KRAV
- begår en brottslig handling av minst normalgraden som berör djuromsorg, miljö eller socialt ansvar
- bryter mot andra lagar och regler på ett sätt som riskerar att skada KRAV som organisation eller KRAVs varumärke eller renommé
- agerar klandervärt i något annat avseende på ett sätt som riskerar att skada KRAV som organisation eller KRAVs varumärke eller renommé.

Om innehavaren av KRAV-certifieringen är en juridisk person kan en ledande företrädares agerande tillräknas den juridiska personen.

2.12.2 Skadestånd

Om du agerar så att KRAV i betydande omfattning måste ingripa för att skydda sitt varumärke kan du bli ersättningsskyldig för de merkostnader som detta orsakar. (K)

FÖRPACKNINGAR

SOCIALT ANSVAR

ENERGI

3

Allmänna verksamhetsregler

I detta kapitel finns verksamhetsregler för dig som är certifierad enligt KRAVs regler, förutom om du är certifierad enligt reglerna för enproduktcertifiering (kapitel 13).

Om du bedriver din verksamhet utanför EU/EES ska du följa reglerna i avsnitt 3.10 istället för reglerna i avsnitt 3.1 till 3.9.

Detta kapitel innehåller:

- 3.1 Socialt ansvar
- 3.2 Hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt
- 3.3 Ämnen och material
- 3.4 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete
- 3.5 Förpackningar
- 3.6 Miljö-, natur- och kulturskydd
- 3.7 Energianvändning
- 3.8 Energiplanering för lantbruksföretag
- 3.9 Energiplanering för växthus
- 3.10 Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU och EES

3.1 Socialt ansvar

I det här avsnittet finns regler om arbetsvillkor och arbetsmiljö.

3.1.1 Berörd arbetskraft

Reglerna om socialt ansvar gäller hela arbetsstyrkan i den KRAV-certifierade verksamheten. Detta inkluderar verksamhet som har personal med säsongsanställning, gästarbetare, inhyrd arbetskraft från bemanningsföretag eller den som av eget intresse hjälper till i verksamheten (exempelvis volontärer eller praktikanter). Reglerna berör inte serviceföretag, transportföretag, hantverkare eller annan arbetskraft som inte arbetar med kärnverksamheten. **(K)**

3.1.2 Respektera mänskliga rättigheter

Du ska respektera grundläggande mänskliga rättigheter i hela din verksamhet. **(K)**

KRAVs regler om socialt ansvar bygger på FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag, FN:s Global Compact samt International Labour Organizations (ILO) konventioner och rekommendationer som rör socialt ansvar.

3.1.3 Följa lagstiftning om socialt ansvar

Du ska följa svensk lagstiftning om arbetsvillkor och arbetsmiljö samt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (artikel 4). KRAV har valt att lyfta fram följande delar av denna lagstiftning som särskilt viktiga **(K)**:

- Anställningsavtal
- Diskriminering
- Lön
- Arbetstid

- Ohälsa och olycksfall
- Boende/övernattningsmöjligheter
- Utbildning och kommunikation

i Du hittar kontrollpunkterna i dokumentet "Checklista – Socialt ansvar vid KRAV-certifiering" (utgåva 2017-01-01) som finns på www.krav.se/socialt-ansvar-checklistor

3.1.4 Checklista för socialt ansvar

Du som har verksamhet inom något av de områden där KRAV bedömer att det finns en förhöjd risk för att reglerna om socialt ansvar inte följs ska fylla i checklistan (se regel 3.1.3) före kontroll.

Områdena är **(K)**:

- vildväxande produktion
- verksamhet som har personal med säsongsanställning
- andra fall när ditt certifieringsorgan bedömer att det finns risker i din verksamhet.

3.1.5 Säkra och hygieniska boendeförhållanden

Om du som arbetsgivare erbjuder boende åt arbetstagare ska boendeförhållandena vara säkra och hygieniska. **(SL)**

Detta kan till exempel gälla hygien, hälsa, miljö och brandskydd vid boende för säsongsarbetare.

3.1.6 Information på olika språk

Skriftlig information som arbetstagare behöver för att utföra arbetet ska vara tillgänglig på ett språk som arbetstagaren förstår. **(SL)**

Detta kan till exempel gälla arbetsrutiner, anställningsavtal och KRAVs regler om socialt ansvar.

3.2 Hantering och lagring av KRAV-certifierad produkt

I det här avsnittet finns regler om hur du ska lagra och hantera KRAV-certifierade **produkter**.

3.2.1 Generell åtskillnad

Du ska hantera KRAV-certifierade **produkter** på ett sådant sätt så att det inte finns någon risk för att de blandas med produkter som inte är KRAV-certifierade. Du ska ha tydliga rutiner för förvaring och hantering av KRAV-certifierade produkter så att de hela tiden hålls isär från ej KRAV-certifierade produkter. **(EU)**

3.2.2 Åtskillnad vid förädling

Om du använder lokaler, maskiner och annat för både KRAV-certifierad produktion och produktion som inte är KRAV-certifierad så ska du minimera riskerna för sammanblandning genom tydlig åtskillnad i produktionsprocessen. Du ska noggrant rengöra sådant som behållare, transportutrustningar och

maskiner vid varje tillfälle innan du börjar tillverka KRAV-certifierade produkter. Du ska se till att det finns skriftliga rutiner som säkerställer att åtskillnaden upprätthålls. (EU)

3.2.3 Undvika föroreningar

Du ska ha rutiner som säkerställer att KRAV-certifierade **produkter** och produktionshjälpmedel inte förorenas av oönskade ämnen i omgivningen (till exempel från behållare eller emballage). (EU)

Om du ska lagra KRAV-certifierade produkter i förpackningar eller emballage som tidigare innehållit produkter som inte är KRAV-certifierade, ska du rengöra dessa noggrant innan. (EU)

3.2.4 Att ta emot en KRAV-certifierad produkt

När du köper en KRAV-certifierad **produkt** ska du vid mottagandet kontrollera att produkten är ordentligt märkt och att den är emballerad på ett sådant sätt så att den inte riskerar att förväxlas eller blandas samman med andra produkter. Du ska kunna redogöra för hur du kontrollerar mottagningen. (EU)

Du ska alltid begära att få se ett aktuellt KRAV-certifikat innan du köper in KRAV-certifierade produkter. **Certifikatet** behöver inte visas upp vid varje efterföljande inköp från samma säljare, men om certifikatets giltighetstid gått ut vid nästa köptillfälle ska du begära att säljaren uppvisar ett nytt certifikat. (EU)

3.2.5 Märkning vid lagring

Du ska lagra KRAV-certifierade **produkter** väl märkta med KRAVs namn eller märke och i deras respektive enheter. Det enda undantaget från detta är om alla produkter i ett lagerutrymme är KRAV-certifierade. (EU)

3.2.6 Lagringsatmosfär

Du får använda lufttät lagring samt lagring i kontrollerad atmosfär (koldioxid, kvävgas, argon eller syre). (EU)

3.3 Ämnen och material

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du ska arbeta förebyggande och välja ämnen och material i din verksamhet.

3.3.1 Allmänt om ämnen och material

Du ska sträva efter att de ämnen eller material som du använder i din KRAV-certifierade produktion uppfyller följande övergripande kriterier (K):

- De ska inte vara naturfrämmande.
- De ska inte medföra risker för människors hälsa eller miljö.
- De ska främja god djursorg.
- Tillverkningsprocessen ska vara hållbar ur ett miljöperspektiv.
- Användningen ska bidra till och vara nödvändig för god livsmedelssäkerhet.

- Användningen ska överensstämma med konsumenternas uppfattningar och förväntningar.

3.3.2 Försiktighetsprincip – Utbytesprincip

Du får inte använda kemiska produkter eller biotekniska organismer som inte uppfyller KRAVs allmänna kriterier för ämnen och material (se regel 3.3.1) om de kan ersättas med produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. (SL)

3.3.3 Förebyggande åtgärder

Du ska arbeta med förebyggande insatser som riskbedömning, hygieniska och byggnadstekniska åtgärder, övervakning samt rengöring, för att minimera såväl användningen av skadliga kemiska ämnen som riskerna för kontaminering. (EU)

3.3.4 GMO-förbud

Du får inte använda genetiskt modifierade organismer (**GMO**) eller produkter som är framställda av eller med GMO i din KRAV-certifierade verksamhet. Det enda undantaget är veterinärmedicinska läkemedel. Förbudet omfattar följande (EU):

- Livsmedelsingredienser (inbegripet tillsatser och smakämnen)
- Processhjälpmiddel vid livsmedelsförädling (inbegripet extraktionsmedel)
- Foderråvaror och foderblandningar
- Fodertillsatser och processhjälpmiddel vid fodertillverkning (inbegripet extraktionsmedel)
- Utsäde och vegetativt förökningsmaterial
- Växtskyddsmedel
- Gödsel- och jordförbättringsmedel
- Djur

Förbudet mot att odla genetiskt modifierade grödor gäller hela din **brukningsenhet**. Om du samarbetar med andra lantbruksföretag enligt regel 4.3.2 så omfattar regeln även dessa brukningsenheter. (K)

3.3.5 Riskbedömning för GMO

Du ska använda senaste utgåvan av KRAVs risklistor för **GMO**, för att avgöra vad du behöver göra för att säkerställa att en produkt eller ingrediens inte innehåller GMO, eller är framställd av eller med GMO. I vissa fall krävs intyg, i andra fall analys av den vara du köper. Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO 0,1 procent. (K)

i Här hittar du KRAVs risklistor (utgåva 2017-01-01) för GMO: www.krav.se/gmo-risklistor

3.3.6 Nanomaterial och nanoteknologi får inte användas

Du får inte använda teknologiskt framställda nanomaterial i KRAV-certifierad produktion, inbegripet förpackningar och andra ytor som produkten kommer i kontakt med. (K)

3.4 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete

Det här avsnittet innehåller regler för hygienarbete.

3.4.1 Omfattning

Reglerna omfattar alla typer av hygieniska åtgärder i och kring lokalerna där du bedriver KRAV-certifierad verksamhet, alltså rengöring, desinfektion eller skadedjursbekämpning. **(K)**

3.4.2 Dokumentation

Du ska dokumentera dina rutiner för rengöring- och desinfektionsåtgärder. Rutinerna ska omfatta vad som ska rengöras, vilken metod du ska använda, hur ofta du ska rengöra och vilka rengöringsmedel du ska använda. Skadedjursbekämpning ska alltid dokumenteras. **(EU)**

3.4.3 Tillåtna medel vid rengöring och desinfektion

De rengöringsmedel du använder ska vara miljömärkta med Svanen, Bra miljöval eller motsvarande, om produkter med sådana märkningar finns för ändamålet. **(K)**

För rengöring eller desinfektion av djurstallar, mjölkkningsanläggningar och spenar får du använda produkter godkända av Bra Kemråd inom de användningsområden som de är godkända för. **(K)**

Produkter godkända av Bra Kemråd hittar du på www.brakemrad.se

Dessutom får du använda följande ämnen vid rengöring och desinfektion i produktionslokaler och lagerutrymmen där KRAV-certifierade produkter lagras eller hanteras **(K)**:

- Kalium- och natriumtvål
- Vatten och ånga
- Kalkmjölk
- Kalk
- Osläckt kalk
- Kaustiksoda
- Kaustikt kali
- Väteperoxid
- Naturliga växtextrakt
- Citronsyra, persyra, myrsyra, mjölksyra, oxalsyra och ättiksyra
- Alkohol
- Salpetersyra (mejeriutrustning)
- Fosforsyra (mejeriutrustning)
- Natriumkarbonat

Om det krävs för att uppfylla lag- eller myndighetskrav så får du använda rengörings- och desinfektionsmedel som inte anges som tillåtna i denna regel **(EU)**. Vid användning av receptbelagda veterinärmedicinska preparat så gäller reglerna för veterinärmedicinska behandlingar (Se reglerna 5.1.11.9-5.1.11.14) **(K)**.

3.4.4 Skadedjursbekämpning

Du ska alltid i första hand använda förebyggande åtgärder, som intrångsskydd, vid bekämpning av skadedjur på produktionsplatser där du bedriver KRAV-certifierad verksamhet. I andra hand får du använda fällor eller andra fysikaliska metoder. **(K)**

Följande fysikaliska metoder är tillåtna **(K)**:

- Frysning
- UV-ljus
- Ånga
- Kvävgas för syrereduktion
- Ultraljud
- Värme
- Diatomépuder
- Elektricitet

3.4.5 Kemiska medel mot gnagare

Om du använder medel mot gnagare (rodenticider) ska du ha giltigt tillstånds- och kunskapsbevis för detta eller anlita ett professionellt bekämpningsföretag. Du ska dokumentera placeringen av bekämpningsstationer, vilket medel som använts, vem som genomfört bekämpningen och när bekämpningen skett. Du ska även göra en utvärdering av bekämpningens effektivitet. **(K)**

3.4.6 Bekämpning i lokaler utan KRAV-certifierade produkter

Du får utföra desinfektion eller bekämpning med andra medel än de som anges i 3.4.3 och 3.4.4 om det sker i lokaler där inga KRAV-certifierade produkter hanteras eller lagras för tillfället. Du ska då vidta åtgärder för att säkerställa att inga rester av de använda medlen kan komma i kontakt med KRAV-certifierad produktion. Du ska föra journal över utförda desinfektioner och bekämpningar. **(K)**

3.4.7 Undantag i butik endast efter prövning

Efter prövning av certifieringsorganet kan bekämpning tillåtas i butik även då det finns KRAV-certifierade produkter kvar i lokalen. **(EU)**

3.5 Förpackningar

Det här avsnittet innehåller regler för förpackningar.

- i** *KRAV har tagit fram "Förpackningslotsen" som ett stöd för dig att tillämpa reglerna för förpackningar. Ladda ner den från www.krav.se/mallar-och-listor*

3.5.1 Resurseffektiva förpackningar

Förpackningens huvudsyfte är att skydda och bevara produkten. Du ska därför välja eller utforma förpackningar för KRAV-certifierade produkter så att livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet når slutkonsument utan onödiga kvalitetsförsämringar, samtidigt som svinn minimeras i alla led. **(K)**

Utöver detta ska förpackningen göras så resurs- och klimateffektiv som möjligt genom att du beaktar följande **(K)**:

- Använd en så liten mängd material som möjligt.
- Utnyttja förnybara förpackningsmaterial när det är möjligt.
- Använd återvunnet material där det är möjligt.

- Se till att förpackningen går att återanvända eller återvinna i befintliga system.
- Se till att förpackningen gynnar energieffektiva transportlösningar.
- Se till att förpackningen är lätt att tömma och källsortera för konsumenten.

Vid kontroll ska du kunna visa att du har gjort detta. **(K)**

3.5.2 Undvika hälso- och miljökadliga ämnen och material

Du ska sträva efter att ämnen och material i förpackningar för dina KRAV-certifierade produkter är så lite giftiga som möjligt. Detta är särskilt viktigt i den del av förpackningen som kommer i kontakt med livsmedlet, fodret eller produktionshjälpmedlet. **(K)**

I nya förpackningslösningar får du inte använda förpackningsmaterial där SIN-ämnen avsiktligt har använts vid tillverkningen.

Du ska göra en kartläggning av om det förekommer SIN-ämnen i någon av dina befintliga förpackningar, och i så fall göra en avvecklingsplan. **(K)**

Regeln gäller allt förpackningsmaterial som du själv använder i den KRAV-certifierade verksamheten.

I bilaga 3 listas aktuella SIN-ämnen.

Förpackningar som används i en restaurang kan till exempel vara engångsförpackningar som måltider levereras i, eller sträckfilm som används vid förvaring i det egna köket. Bunkar och flergångsmaterial för samma ändamål räknas inte som förpackningar.

3.5.3 Förbud mot PVC och Bisfenol A

PVC (polyvinylklorid) och andra klorbaserade plaster samt BPA (bisfenol A) får inte förekomma i någon del av förpackningen efter 1 januari 2018 **(K)**.

Regeln gäller allt förpackningsmaterial som du själv använder i den KRAV-certifierade verksamheten.

Ett exempel där PVC kan förekomma är i sträckfilm.

3.5.4 Inga konserveringsmedel eller desinfektionsmedel

Förpackningen får inte vara behandlad med konserveringsmedel eller desinfektionsmedel. Desinfektion med hjälp av väteperoxid är dock tillåten. **(K)**

3.6 Miljö-, natur- och kulturskydd

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du ska ta hänsyn till natur- och kulturmiljöer.

3.6.1 Natur- och kulturskydd

Du ska alltid visa omsorg om natur- och kulturmiljöer. Detta gäller i synnerhet om du bedriver din produktion i eller i närheten av särskilt skyddsvärda natur- och kulturmiljöer. **(K)**

I reglerna 4.5.1 och 4.5.2 finns mer detaljerade regler om natur- och kulturskydd för lantbruksföretag.

3.6.2 Produkter att undvika

Följande gäller för lantbruksföretag (K):

- Du får inte använda bekämpningsmedel på grusgångar, vägar och gårdsplaner, med undantag för ogräsättika.
- Du får inte använda fiberduk eller plast för mark- och kulturtäckning, insektsnät eller ensilageplast som är baserade på klorerade plaster som till exempel PVC.
- Om du använder fiberduk eller plast av något annat slag ska du avlägsna dem från marken efter användning, om de inte är nedbrytbara.
- Du får inte bränna fiberduk eller plast på platsen där de använts.

3.6.3 Farligt avfall

Du ska se till att din verksamhet ger upphov till så lite **farligt avfall** som möjligt. (SL)

Du ska förvara och hantera farligt avfall på ett sådant sätt så att varken mark, luft eller vatten riskerar att förorenas. Du får inte blanda olika typer av farligt avfall med varandra. Du får heller inte blanda farligt avfall med andra typer av avfall eller med andra ämnen eller material. (SL)

Du får bara låta företaget med särskilt tillstånd transportera bort farligt avfall. Om ditt företag saknar sådant tillstånd kan du ändå transportera bort mindre mängder farligt avfall från din egen verksamhet efter att du anmält detta till Länsstyrelsen. (SL)

Avfall betraktas som farligt om det exempelvis är explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- och elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, jordbrukskemikalier samt färg och lack.

För mer information, se avfallsförordningen (SFS 2011:927) och LRFs Miljöhusesyn (under "Allmänna gårdskrav: Farligt avfall").

3.6.4 Avlägsnande av skrot och skräp

Du ska sortera skrot, fordonsvrak, plast, papper och andra restprodukter eller avfall som du inte rimligen kan behöva för reparationsändamål, och lämna dessa för återanvändning, återvinning, energiutvinning eller deponi. Du ska i första hand återanvända och i andra hand återvinna. (K/SL)

3.6.5 Material för reparationsändamål

Du ska hålla material för reparationsändamål prydligt samlat. Du ska också hålla efter uppställningsplatsen så att materialet inte blir övervuxet. (K)

3.6.6 Trädstängsel

Du ska ta bort trädstängsel som inte används. (K)

3.6.7 Systematiskt miljöarbete för lantbruksföretag

Du ska tillämpa ett system för egenkontroll av lag- och branschkrav på **brukningsenheten**, till exempel LRF:s Miljöhusesyn, Bihusesyn eller något annat system som ditt certifieringsorgan bedömer som motsvarande. Du ska

årligen någon gång mellan 1 januari och 1 juli gå igenom de krav som gäller för din verksamhet och bedöma om du uppfyller dem eller inte. Du ska upprätta en åtgärdsplan för de krav som du bedömer att du inte uppfyller. **(K)**

3.6.8 Systematiskt miljöarbete för övriga företag

Du ska ha en miljöpolicy och löpande dokumentera ditt miljöarbete genom ett miljöledningssystem eller på liknande sätt. Du ska definiera mål som kan följas upp av ditt certifieringsorgan vid kontrollerna. **(K)**

3.7 Energianvändning

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad du ska göra för att minimera energianvändningen och minska behovet av fossil energi. Detta avsnitt gäller all **KRAV-ansluten** produktion.

3.7.1 Sparsamt körsätt - förare som omfattas

Alla transport- eller arbetsfordonsförare som är permanent verksamma i den certifierade delen av ditt företag och som kör mer än 80 timmar per fordons- typ och år ska vara utbildade i sparsamt körsätt. *(Exempel på fordons typer är lantbruksmaskin, personbil och lastbil).* **(K)**

Dina säljare som kör mer än 80 timmar per år ska ha utbildning i sparsamt körsätt oavsett om de har med sig KRAV-certifierade produkter vid varje körning eller inte. **(K)**

För körning i verksamheter utanför den KRAV-certifierade verksamheten *(till exempel skogsarbete)* behövs däremot inte någon utbildning i sparsamt körsätt.

Vid tillfälliga arbetstoppar får du anlita extrapersonal utan utbildning i sparsamt körsätt. **(K)**

3.7.2 Sparsamt körsätt – utbildningens innehåll

Utbildningen ska ge en kompetensnivå i sparsamt körsätt som motsvarar den utbildning som ges av körskolorna. Som godkänd utbildning räknas kurser, studiecirkel eller självstudier. Är du utbildad i sparsamt körsätt för traktor eller tunga fordon räcker det även för körning med lättare fordon som exempelvis personbil. Utbildning i sparsamt körsätt för personbil är däremot inte tillräcklig för körning av tyngre fordon som till exempel traktor. **(K)**

3.7.3 Förnybar el

Den el som du köper in ska till 100 procent komma från förnybara energikällor, till exempel vattenkraft eller miljömärkt el. Regeln gäller för alla produktions- platser där KRAV-certifierad produktion förekommer, även om den produktio- nen bara utgör en liten del. **(K)**

3.7.4 Införande av regeln om förnybar el

Lantbruksföretag ska enbart använda förnybar el. Andra företag ska byta till för-

nybar el vid byte eller nytecknande av avtal. Det ska vara genomfört senast **(K)**:

- den 31 december 2016 för butiker.
- den 31 december 2017 för företag med växthus, biodling, vattenbruk, vildväxande produktion, restaurang och storhushåll eller fiske.
- den 31 december 2018 för företag med livsmedelsförädling, import, fodertillverkning, produktionshjälpmedel eller slakt.

Om du har ett bundet elavtal där du inte kan ändra till förnybar el enligt datum ovan ska du senast vid nytecknande av elavtal byta till förnybar el.

Om du har ett företag med en produktionsplats som är certifierad för flera regelområden, med olika införandetider enligt ovan, ska du köpa in förnybar el för hela produktionsplatsen senast vid den tidigaste tidpunkt som gäller för någon av verksamhetens delar. **(K)**

3.7.5 Elanvändning du inte råder över

Elanvändning som du inte råder över, till exempel vid inköp av tjänster eller om elen ingår i hyran för en lokal, räknas inte som din och behöver inte komma från förnybara källor. **(K)**

3.7.6 Energieffektivisering

Du ska arbeta för att effektivisera energianvändningen och minska användningen av fossila bränslen och du ska kunna redogöra för dina åtgärder. **(K)**

För företag med stor energianvändning eller många djurenheter eller växthus finns mer detaljerade regler (se regel 3.7.6 samt avsnitt 3.8 och 3.9). **(K)**

3.7.7 Energikartläggning

Du som bedriver slakt eller är förädlare av livsmedel, foder eller produktionshjälpmedel och har någon produktionsplats som förbrukar mer än 500 000 kWh/år ska i ditt energieffektiviseringsarbete utgå från en energikartläggning. Energikartläggningen ska göras senast 2017 av en certifierad energiexpert eller person med motsvarande kompetens. Energikartläggningen ska göras för den berörda produktionsplatsen, oavsett om den KRAV-certifierade produktionen bara är en liten del av den totala produktionen. Energikartläggningen behöver inte göras för hela företaget. **(K)**

Du som bedriver lantbruk med en årlig energianvändning över 500 000 kWh eller lantbruk med fler än 100 djurenheter ska göra en energikartläggning enligt regel 3.8.1. Du som har växthusproduktion ska göra en energikartläggning enligt regel 3.9.1. **(K)**

3.7.8 Val av köldmedier i butik

När du som är certifierad för KRAVs butiksregler gör en nyinvestering i kylanläggningar ska du välja anläggningar med köldmedier som inte påverkar klimatet negativt. **(K)**

Du ska till exempel inte välja HFC-föreningar. Exempel på köldmedier som får användas är koldioxid, butan, propan och ammoniak.

3.8 Energiplanering för lantbruksföretag

Reglerna i det här avsnittet gäller bara lantbruksföretag med en årlig energianvändning på mer än 500 000 kWh eller med fler än 100 djurenheter, konventionella djur inräknat.

3.8.1 Energikartläggning lantbruk

Du ska göra en kartläggning av energianvändningen i ditt lantbruksföretag. Kartläggningen ska innehålla **(K)**:

- en genomgång av alla energiförbrukande arbetsmoment som ska vara uppdelade med tydliga systemgränser
- gårdsspecifika åtgärdsförslag för förbättrad energieffektivitet
- en beräkning av jordbrukets årliga direkta energianvändning uppdelat på elenergi, dieselolja, eldningsolja samt eventuella andra drivmedel och bränslen.

Du ska kunna styrka kartläggningen med fakturor eller liknande beräkningssunderlag. Du ska uppdatera kartläggningen vart femte år. **(K)**

i Information om hur du gör en energikartläggning finns på: www.krav.se/energiplanering.

3.8.2 Nyckeltal för energi

Du ska ta fram nyckeltal för energianvändningen i relation till gårdens areal, levererade animalier samt torkning av spannmål, trindsäd och oljeväxter. **(K)**
Du ska dokumentera nyckeltalen vart femte år i samband med att du uppdaterar din energikartläggning. Nyckeltalen ska uttryckas enligt följande tabell **(K)**:

Produktionsgren	Nyckeltal
Fältarbete i växtodlingen	Liter diesel/hektar
Levererade animalier	kWh/kg mjölk
	kWh/diko och kalv (till 220 dagars ålder)
	kWh/kg nötkött (levandevikt)
	kWh/slaktvin
	kWh/smågris
	kWh/lamm
	kWh/kg ägg
	kWh/kyckling
Torkning av spannmål, trindsäd och oljeväxter	kWh/kg borttorkat vatten

3.9 Energiplanering för växthus

Reglerna i det här avsnittet gäller bara om du värmer upp ditt växthus eller om tilläggsbelysning bidrar till att värma växthuset.

3.9.1 Energikartläggning växthus

Du ska årligen beräkna hur mycket energi av olika slag du använder i växthusproduktionen, för uppvärmning, belysning, kylförvaring, koldioxidproduktion eller annat. (K)

Du ska beräkna energiåtgången både per producerad mängd gröda och per kvadratmeter odlingsyta. För krukväxter räcker det om du räknar ut energiåtgången per kvadratmeter odlingsyta. Du ska dela upp energianvändningen i förnybar och icke förnybar energi. (K)

i Information om hur du beräknar energianvändning och hur du räknar ut yta finns på www.krav.se/energianvandning-i-vaxthusodling

3.9.2 Förnybar energi

Du ska uppfylla minst ett av följande två krav (K):

- Minst 80 procent av den sammanlagda mängd energi du använder för uppvärmning, belysning och till kylrum samt för tillverkning av koldioxid ska komma från förnybar energi eller spillvärme. Du ska beräkna detta per kalenderår.
- Du får i genomsnitt använda högst 2,5 kWh fossil energi per kvadratmeter och odlingsvecka under kulturtiden.

3.9.3 Isolera under vintertid

Om du använder uppvärmda växthus under perioden 15 oktober - 1 april ska du utrusta dem med energiväv eller plastfolie. Detta behövs inte om du odlar i dubbelmaterialhus. (K)

3.10 Allmänna verksamhetsregler vid certifiering utanför EU

KRAVs regler kan användas för certifiering utanför EU/EES för regelområdena Livsmedelsförädling (kapitel 9) samt Import och införsel (kapitel 16). Då ersätter reglerna i detta avsnitt, 3.10, de allmänna verksamhetsreglerna i avsnitt 3.1-3.9. (K)

+ 3.10.1 Omfattning

Du som bedriver verksamhet som kan certifieras enligt kapitel 9 eller 16 men är lokaliserad utanför EU och EES kan certifieras enligt dessa allmänna verksamhetsregler. (K)

+ 3.10.2 Vilka regler gäller

Du ska följa reglerna i kapitel 2 och 20, samt reglerna i avsnitt 3.10 och reglerna i kapitel 16 som berör din produktion. Om du bedriver livsmedelsförädling ska du också följa reglerna i kapitel 9. (K)

+ 3.10.3 Socialt ansvar

Du ska tillämpa alla regler i avsnitt 16.4 i din egen verksamhet. (K)

+ 3.10.4 Hantering och lagring

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.2 vid hantering och lagring av KRAV-certifierade produkter. (K)

+ 3.10.5 Ämnen och material

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.3 vid val av ämnen och material i din verksamhet. (K)

+ 3.10.6 Minskad miljö- och hälsopåverkan från hygienarbete

Du ska följa reglerna i avsnitt 3.4 i hygienarbetet i din verksamhet. (K)

+ 3.10.7 Förpackningar

KRAVs regler för förpackningar, i avsnitt 3.5, ska följas senast från 1 januari 2018. (K)

+ 3.10.8 Natur- och kulturskydd

Du ska visa omsorg om natur- och kulturmiljön, i synnerhet skyddsvärda natur- och kulturmiljöer, om du bedriver din produktion i eller i närheten av sådana miljöer. (K)

+ 3.10.9 Farligt avfall

Du ska se till att din verksamhet ger upphov till så lite farligt avfall som möjligt. Du ska förvara och hantera farligt avfall på ett sådant sätt så att varken mark, luft eller vatten riskerar att förorenas. (K)

Avfall betraktas som farligt om det exempelvis är explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- och elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, jordbrukskemikalier samt färg och lack.

+ 3.10.10 Avlägsnande av skrot- och skräp

Skrot, fordonsvrak, plast, papper och andra restprodukter eller avfall ska du sortera och lämna för återanvändning, återvinning, energiotvinning eller deponi. Du ska i första hand återanvända och i andra hand återvinna. (K)

+ 3.10.11 Systematiskt miljöarbete

Du ska ha en miljöpolicy och löpande dokumentera ditt miljöarbete genom ett miljöledningssystem eller på liknande sätt. Du ska ha definierade mål som kan följas upp av ditt certifieringsorgan vid kontrollerna. (K)

+ 3.10.12 Energianvändning

Du ska arbeta för att effektivisera energianvändningen och minska användningen av fossila bränslen och du ska kunna redogöra för dina åtgärder. (K)

Du som är certifierad för växtodling ska också följa de allmänna reglerna i kapitel 2 och 3, samt reglerna i kapitel 20. De regler som inte gäller växthusproduktion är i rubriken markerade med "gäller inte växthus".

Detta kapitel innehåller:

- 4.1 Anmälan och karenstider
- 4.2 Dokumentation av odling
- 4.3 Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion
- 4.4 Föreningar och skyddsavstånd
- 4.5 Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på mulljordar
- 4.6 Hushålla med växtnäringen
- 4.7 Växtnäringsbalans
- 4.8 Gödselmedel och jordförbättringsmedel
- 4.9 Växtskydd
- 4.10 Utsäde och plantor
- 4.11 Odling i växthus
- 4.12 Svampodling

4.1 Anmälan och karenstider

Det här avsnittet handlar om **karenstider** efter **omställning** från konventionell produktion för olika typer av grödor. Det tar även upp särskilda regler för foder och utsäde från **karensårsodling** och retroaktivt godkännande av karens.

4.1.1 Allmänt om anmälan och karenstid

Du får inte sälja en gröda som KRAV-certifierad innan marken har legat i karens en viss tid. (EU)

Du ska följa KRAVs regler under **karenstiden** och du ska ha anmält dig till ett **certifieringsorgan** så att de kan göra **kontroll** hos dig. Karenstiden räknas tidigast från anmälningsdatum. Anmälningsdatum är när det undertecknade avtalet finns hos certifieringsorganet. (EU)

4.1.2 Karenstid för ettåriga grödor

För ettåriga grödor är **karenstiden** två år innan sådd. Observera att höstsådd gröda därmed först kan bli godkänd om den sås på hösten efter att det gått två år sedan karensstart. (EU)

4.1.3 Karenstid för vallar och beten

För vall är **karenstiden** två år innan skörden får räknas som KRAV-certifierad. Detsamma gäller för bete för idisslare. (EU)

För rastgårdar och beten för grisar och fjäderfän är karenstiden ett år. Den-
na tid kan kortas ner till 6 månader om du kan visa att otillåtna medel inte använts på marken under det senaste året. (EU)

4.1.4 Karenstid för frukt och bär

För fruktträd, bärbuskar och övriga etablerade perenna grödor (förutom vallar)

är **karenstiden** tre år innan skörden får räknas som KRAV-certifierad. För pe-
renna grödor som etableras på karensmark gäller att markens tvååriga karenstid ska ha gått innan skörden räknas som KRAV-certifierad. (EU)

4.1.5 Karenstid och säsonger

Karenstiden är säsongsbaserad, vilket för ettåriga och fleråriga grödor innebär att det inte måste ha gått exakt på dagen två respektive tre år från att du påbörjade karenstiden tills du sår respektive skördar den första gröda som får KRAV-certifieras. (EU)

4.1.6 Förlängning av karenstid

Om marken varit utsatt för intensiv kemisk bekämpning kan **karenstiden** förlängas. Jordbruksverket beslutar om en sådan förlängning. (EU)

Om avloppsslam har spridits på marken förlängs karenstiden till minst tre år från spridningstillfället för alla grödor. För ettåriga grödor innebär det tre år innan sådd och för fleråriga grödor tre år innan skörd. Du får inte använda karensgroddor från slamgödslad mark som foder för KRAV-certifierade djur. (K)

4.1.7 Ingen karenstid vid odling i KRAV-certifierad jord

Det behövs ingen **karenstid** om du odlar i en avskild markbädd bestående av jord som är godkänd enligt regel 4.11.1. En avskild markbädd är en odling där det finns en barriär så att växten inte kan komma i kontakt med den ursprungliga jorden. En sådan barriär ska vara av plast, plåt, betong, trä eller annat material som växtrötter normalt inte kan ta sig igenom. (EU)

4.1.8 Foder från en odling i karens (gäller inte växthus)

Du får till viss del använda fodergrödor från en odling i karens till egna KRAV-certifierade djur, se reglerna 5.1.9.11-5.1.9.17. Du får även sälja foder från en **karensårsodling** om fodret skördas tidigast 12 månader efter att markens **karenstid** påbörjades. Du ska i så fall använda följande märkning vid marknadsföring och försäljning: "Karensfoder producerat under andra årets karensårsodling innan produktionen får KRAV-certifieras". (EU)

4.1.9 Utsåde från en odling i karens

Skörd från en odling i karens kan få användas som KRAV-certifierat utsåde under vissa förutsättningar (se regel 4.10.3).

4.1.10 Retroaktivt godkännande av karenstid

Du kan få tillgodoräkna dig **karenstiden** retroaktivt under något av följande förhållanden (EU):

- Mark där du fått ersättning för **ekologisk** produktion (ett eller två år) eller miljöersättning för bete och slätterängar i landsbygdsprogrammet (tre sammanhängande år före ansökningsåret) kan godkännas i efterhand.
- Mark som inte haft ersättning för ekologisk produktion, bete eller

slätterängar kan godkännas i efterhand om du kan bevisa att otillåtna medel inte använts på marken under minst tre sammanhängande år före din anmälan. Då fattar Jordbruksverket beslut i varje enskilt fall.

Om du vill ha ett retroaktivt godkännande av karenstiden ska du ansöka till ditt **certifieringsorgan** i god tid före odlings säsongen. (EU)

Du får inte skörda en KRAV-certifierad gröda från mark med retroaktivt godkänd karens innan certifieringsorganet, eller i förekommande fall Jordbruksverket, har beslutat att retroaktivt godkänna karenstiden. (EU)

4.1.11 Retroaktivt godkännande för en del av karenstiden

Om din ansökan om retroaktiv karens bara kan godkännas för ett år tillbaka så får det innevarande årets gröda räknas som foder odlat på karensmark, skördat efter 12 månader. Retroaktiv karens för ett år tillbaka kan endast godkännas med ersättning för **ekologisk** produktion, bete eller slätterängar som grund. En förutsättning är att du skördat årets gröda efter det datum då **certifieringsorganet** beslutat att retroaktivt godkänna **karenstiden**. (EU)

4.1.12 Övergång från EU-ekologisk till KRAV-certifierad odling

Du som haft din **ekologiska** växtodling certifierad enligt (EG) nr 834/2007 och vill få den KRAV-certifierad ska anmäla det till ditt **certifieringsorgan**. Det behövs ingen ny **karenstid**, men du ska uppfylla KRAVs regler senast från anmälningsdatum. (K)

Ovanstående gäller även om du säger upp KRAV-certifieringen, är EU-certifierad och sedan vill återinträda i KRAV-certifieringen. Du får däremot inte rutinmässigt växla fram och tillbaka mellan EU-certifiering och KRAV-certifiering på en och samma mark. (K)

Om övergång från EU-certifierad till KRAV-certifierad odling anmäls till certifieringsorganet efter att grödan är skördad, så kan inte skörden räknas som KRAV-certifierad. (K)

4.2 Dokumentation av odling

i 4.2.1 Odlingsjournal

Du ska löpande föra en växtodlingsjournal med uppgifter om grödornas fördelning på olika skiften, datum för åtgärder, medel och mängder samt behandlingsmetoder. Du ska dokumentera följande:

- Användning av gödsel- och jordförbättringsmedel per skifte: Typ och mängd per hektar samt spridningsdatum (EU). Se regel 4.6.5 om gödslingsplan. (K)
- Användning av **växtskyddsmedel** per skifte: Preparat och mängd per hektar samt spridningsdatum. Ange även varför du behöver använda växtskyddsmedlet (vilka skadegörare som bekämpas). (EU)
- Skörd: hur mycket du skördat av de olika grödor du odlar (ton per hektar i genomsnitt per skifte eller gröda). Ange även uppgift om de skördade grödorna kommer från KRAV-certifierad produktion eller produktion i karens. (EU)

Du ska även dokumentera inköp av produktionshjälpmedel, såsom typ och mängd inköpt produkt. Du ska kunna visa verifikationer och produktblad för inköpta produktionshjälpmedel. (EU)

Din dokumentation ska vara tydlig och väl samlad. Du ska spara dokumentationen på gården minst två år. Vid **kontroll** under odlingssäsong godkänns dagboksanteckningar. (EU)

4.3 Åtskillnad mellan konventionell och KRAV-certifierad produktion

Avsnittet innehåller regler om hur åtskillnaden ska upprätthållas i fall där det finns både konventionell och KRAV-certifierad produktion, antingen inom samma företag eller på olika företag som har nära samarbete.

4.3.1 Åtskillnad mellan KRAV-certifierade och konventionella produktionsenheter

Om du bedriver både KRAV-certifierad och konventionell produktion på samma **brukningsenhet** ska det ske på tydligt åtskilda **produktionsenheter**. Även produktion under karens ska ske på produktionsenheter som är tydligt åtskilda från dem med konventionell produktion. (EU)

4.3.2 Flera brukningsenheter eller nära samarbete med andra gårdar

Vid nära samarbete mellan KRAV-certifierad och konventionell produktion på olika **brukningsenheter** ska du på begäran redovisa uppgifter från andra brukningsenheter än den KRAV-anslutna till ditt **certifieringsorgan**. Certifieringsorganet får då utföra **kontroll** även vid dessa enheter. (EU)

Regeln gäller (EU):

- om du driver flera brukningsenheter, exempelvis om du delat upp en brukningsenhet i flera företag
- om du har ett omfattande samarbete med ett annat lantbruksföretag
- om samma person(er) som ingår i ledningen för ett KRAV-anslutet lantbruksföretag också ingår i ledningen för ett lantbruksföretag med konventionell produktion.

4.3.3 Inte tillåtet att flytta runt KRAV-certifierad odling

Du får inte tillfälligt odla konventionellt på tidigare KRAV-certifierad mark för att sedan börja odla KRAV-certifierat där igen. Om du går ur KRAV-certifieringen och driver gården konventionellt får du inte ansöka om återinträde förrän efter ett år. Efter återinträdet gäller **karenstid** på marken enligt avsnitt 4.1. Detta gäller även för enstaka KRAV-anslutna skiften. Du får däremot inte rutinnämsigt växla fram och tillbaka mellan att odla konventionellt och enligt KRAVs regler på en och samma mark. (K)

Du som sedan tidigare har KRAV-certifierad mark kan bara få ny mark KRAV-certifierad om du har kvar all tidigare KRAV-certifierad mark i certifie-

ringen. Om du anmäler ny mark får du inte heller ta ut KRAV-certifierad mark ur certifieringen senare under samma säsong. (K)

Undantag från regeln kan göras (K):

- när du har förlorat mark som tidigare varit KRAV-certifierad, till exempel genom att ett arrende upphört
- om den KRAV-anslutna delen av din **brukningsenhet** därigenom blir bättre sammanhållen.

Om du vill utnyttja något av dessa undantag så ska du dokumentera vilken mark det handlar om och motivera varför du ska få göra undantag. Ditt **certifieringsorgan** bedömer om du uppfyller kriterierna. (K)

4.3.4 Parallellodling inte tillåten

Du får inte bedriva **parallellodling**, det vill säga odla samma gröda både konventionellt och KRAV-certifierat eller konventionellt och på karensmark. Regeln gäller även om du har för avsikt att använda den parallellodlade grödan som foder åt egna konventionella djur eller sälja all parallellodlad gröda som konventionell. (EU)

Det räknas som parallellodling även om du odlar vår- och höstformer av samma gröda. Däremot räknas det inte som parallellodling om du odlar olika sorter som är lätta att skilja från varandra, till exempel potatis med olika skalfärg. Ett annat exempel är att du odlar havre i renbestånd på din KRAV-certifierade mark och sår in minst 10 procent korn i din konventionella havre och därmed gör den till blandsäd. (EU)

Om du odlar samma gröda på karensmark och på KRAV-certifierad mark räknas det inte som parallellodling. Du ska dock hålla skörd från den KRAV-certifierade grödan och den från karensmark åtskilda och dokumentera det. (EU)

4.3.5 Undantag och parallellodlingskontroll

I vissa undantagsfall får du **parallellodla** samma sort eller sorter som är svåra att skilja från varandra. Du får parallellodla (EU):

- fleråriga perenner om de har en minsta odlingstid om tre år (gäller under en **omställningsperiod** om maximalt fem år, se nedan)
- om du gör det i forsknings- eller utbildningssyfte
- när du producerar utsäde, vegetativt förökningsmaterial och plantor
- på mark som används för bete
- om du har både KRAV-certifierad mark och karensmark och där produkterna hålls åtskilda.

För att du ska kunna utnyttja något av dessa undantag ska ditt **certifieringsorgan** också göra en särskild parallellodlingskontroll. Då gäller följande (EU):

- Du ska i förväg ansöka skriftligt om en parallellodlingskontroll till ditt certifieringsorgan. Kontakta ditt certifieringsorgan för att få veta hur det går till, när det ska ske och vad det kostar. De vidarebefordrar ansökan till Jordbruksverket, vars godkännande krävs.
- Du ska underrätta ditt certifieringsorgan senast 48 timmar innan du skördar var och en av de berörda produkterna.

- Du ska efter skörd underrätta ditt certifieringsorgan om exakt hur mycket du skördat och hur du håller isär konventionella och KRAV-certifierade produkter. Dokumentation över skördade mängder och rutiner för särskilt hållning ska finnas tillgängliga för **kontroll**.

Du som utnyttjar undantaget enligt första punkten ovan ska även upprätta en plan för hur du ska ställa om hela din perenna odling på gården. Den sista delen av odlingen ska läggas om senast inom fem år. Planen ska följas upp och godkännas årligen av Jordbruksverket. Du ska kunna visa för ditt certifieringsorgan att Jordbruksverket godkänt din plan. (EU)

4.4 Föreningar och skyddsavstånd

Reglerna i det här avsnittet är till för att förhindra förening av dina KRAV-certifierade grödor.

4.4.1 Tidigare markanvändning

Vid karensstart ska du som **producent** kunna redogöra för tidigare markanvändning. Om det finns anledning att misstänka förekomst av markförening-
ar ska du undersöka och dokumentera dem. (K)

4.4.2 Underkännande av en förorenad odlingsplats eller gröda

Certifieringsorganet får underkänna en odlingsplats om det finns rester av föreningar i så stor mängd att de kan orsaka problem. Detta gäller till exempel om det i de KRAV-certifierade produkterna finns rester av föreningar i sådana koncentrationer att det påverkar produkternas värde som livsmedel eller foder. Höga halter av föreningar är också skäl för certifieringsorganet att underkänna själva grödan. (K)

4.4.3 Skyddsavstånd till egen konventionell odling (gäller inte växthus)

Om du inom samma företag eller i annat eget företag bedriver konventionell odling och den odlingen gränsar mot din KRAV-certifierade odling så ska du tillämpa följande skyddsavstånd till den KRAV-anslutna marken (K):

- Minst 25 meter vid kemisk bekämpning
- Minst 10 meter vid spridning av **konstgödsel**
- Minst 1 meter vid radmyllning av gödsel eller sådd med betat utsäde.

4.4.4 Gräns till annan konventionell odling (gäller inte växthus)

Du ska vidta åtgärder för att minimera riskerna för att din KRAV-anslutna mark eller gröda förorenas av kemiska **bekämpningsmedel** eller **konstgödsel** från odlingar som ligger intill dina. Du ska informera dina grannar om att du odlar **ekologiskt** eller vid behov ha en skyddszon på din egen mark. (K)

Det ska finnas en tydligt markerad gräns i fältet mellan **KRAV-ansluten** mark och konventionell odling. Om skiftena går ihop och det saknas naturlig avskiljning som till exempel diken, väg, permanent stängsel eller åkerren, ska gränspinnar eller motsvarande sättas ut längs gränsen med högst 50 meters mellanrum. (K)

Vid kemisk bekämpning ska din konventionellt odlade granne som minimum tillämpa vindanpassat skyddsavstånd med "särskild hänsyn" enligt Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 2015:5 och NFS 2015:2 (SL). Se även "Hjälpredda för bestämning av vindanpassat skyddsavstånd vid användning av lantbruksspruta med bom" på www.sakertvaxtskydd.se.

4.4.5 Rengöring av maskiner

Du ska rengöra såmaskin, tröska, gödselspridare, lantbruksspruta och liknande väl om du har använt maskinerna för produktionshjälpmedel eller utsäden som inte är tillåtna enligt KRAVs regler, eller för skörd av konventionella produkter. (K)

4.4.6 Hårt trafikerade vägar (gäller inte växthus)

Grödor som odlas inom 25 meter från kanten av en hårt trafikerad väg får du inte sälja som KRAV-certifierade livsmedel. Vägar räknas som hårt trafikerade i detta sammanhang om de i genomsnitt trafikeras av mer än 3 000 fordon per dygn räknat på årsbasis. (K)

🔄 4.4.7 Begränsning av tungmetalltillförsel (gäller inte växthus)

Du ska begränsa mängden tungmetaller som tillförs din åkermark. Tungmetaller kan följa med till exempel gödsel- och jordförbättringsmedel, kalkningsmedel, **växtskyddsmedel** eller foder och fodermineraler. Om det finns anledning att misstänka höga tungmetallhalter i en sådan produkt ska du se till att det finns en analys av tungmetallhalterna innan du använder den. I tabellen nedan ser du de mängder som du maximalt får tillföra åkermarken per hektar och år via inköpta produktionshjälpmedel. Gränsvärdena avser årsgenomsnitt beräknat för en femårsperiod. (K)

Ämne	g/ha och år	
Bly	25	
Kadmium	0,45	
Koppar	300*	* För koppar får större mängder, maximalt 1 kg per hektar, tillföras om du kan visa att den aktuella åkermarken behöver koppar-tillskott.
Krom	40	
Kvicksilver	0,8	
Nickel	25	
Zink	600	
Silver	3	

Om du tillför 1 ton/ha och år av en produkt som innehåller 1 ppm av ett visst ämne så innebär det ett tillskott på 1 g/ha och år av det ämnet. Tänk på att lägga ihop mängderna när du tillför flera olika medel.

4.5 Natur- och kulturskydd, god hävd och odling på mulljordar

Avsnittet handlar om hur du ska hålla odlingen i god hävd och skydda natur- och kulturvärden, samt vad som gäller för odling på **mulljordar**.

4.5.1 Skötselplan

Du ska som **KRAV-ansluten** ta stor hänsyn till natur- och kulturmiljöer, inklusive den biologiska mångfalden. Du ska göra något av följande **(I/K)**:

- Upprätta och tillämpa en skötselplan för natur- och kulturvärden.
- Använda Miljöhusens checklista om biotopskydd och forminnen och genomföra de åtgärder som den tar upp.

Regeln gäller för hela **brukningsenheten**.

4.5.2 Åtgärder för natur- och kulturskydd

Du ska vidta följande åtgärder om de är relevanta på din gård:

- Minimera negativ inverkan på mark och vatten vid betesdrift. **(I/K)**
- Undvika tillskottsutfodring på naturbetesmarker. **(K)**
- Undvika preparat med svärnedbrytbara substanser för parasitbekämpning när djuren går på naturbetesmarker. Exempel på sådana substanser är avermectiner. **(K)**
- Skydda naturbetesmarker samt åkerholmar och andra värdefulla landskapselement från bökande tamdjur. **(K)**
- Hävda skyddsvärda ängs- och hagmarker väl. Med skyddsvärda menas att de har stor betydelse för flora och fauna eller att de har ett högt kulturvärde. **(K)**
- Bevara bärande träd och buskar, som vilda fruktträd, hassel och liknande, samt hamlade träd och alléer. När detta inte är möjligt ska du ersätta dem med nya träd eller buskar. **(K)**
- Undvika åtgärder som kan skada biotopskyddade områden i jordbruksmark som exempelvis stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, alléer, öppna diken, källor samt småvatten och våtmarker. **(K)**
- Undvika att odla upp eller på annat sätt varaktigt förändra viktiga och känsliga ekosystem med lång kontinuitet, till exempel naturskogar och våtmarker. **(I)**
- Se till att inte överutnyttja vattenresurserna. Finns det risk att marken blir försaltad ska du vidta åtgärder som motverkar det. **(I)**

4.5.3 God hävd

Du ska hålla odlingen i god hävd, det vill säga odlingen ska vara välskött, för att minska risken för förökning av ogräs och skadegörare. **(EU)**

4.5.4 Odling på mulljordar

Du får inte dika ut torvmarker för att etablera nyodling på **mulljord**. Du får dock bruka befintlig odlingsmark på en mulljord. **(K)**

4.6 Hushålla med växtnäringen

I det här avsnittet finns regler för **växtföljd**, gödslingsplan och olika åtgärder för att minska förlusterna av växtnäring och utsläppen av växthusgaser.

4.6.1 Baljväxter och vall eller grüngödsling i växtföljden (gäller inte växthus)

Du ska ha en varierad **växtföljd** där baljväxter och vall eller grüngödsling ingår på varje skifte. **Fånggrödor** kan inte ersätta vall eller grüngödsling. (EU)

På varje enskilt skifte ska vall eller grüngödsling förekomma till minst 20 procent i växtföljden, som normalt ska omfatta högst tio år. Andelen får minskas till 10 procent om det finns särskilda skäl. Om du har mellan 10 och 20 procent vall i din växtföljd ska du kunna redogöra för dina särskilda skäl. (K)

Du behöver inte följa kravet på en varierad växtföljd om du odlar fleråriga växter med en omloppstid som är längre än fem år, till exempel buskar och träd eller permanenta beten. (EU)

4.6.2 Minimering av erosion och växtnäringsläckage

Du ska odla på ett sådant sätt att du minimerar förlusterna av växtnäring och minskar risken för erosion. Du ska kunna redovisa vilka åtgärder du vidtagit och planerar att vidta för att uppnå detta. (K)

Exempel på sådana åtgärder är:

- att ha marken bevuxen vintertid
- att odla **fånggrödor**
- att lagra stallgödsel tätt och hantera stallgödsel på ett sådant sätt att den läcker så lite näring som möjligt
- att sprida stallgödsel med lämplig teknik och vid en lämplig tidpunkt (detta kan kräva större lagringskapacitet än vad lagen kräver)
- att bryta vall vid lämplig tidpunkt
- att i **växthus** hantera näringslösningar och överskott av bevattningsvatten väl.

Du ska som minimum följa den lagstiftning som gäller i ditt område, exempelvis om bevuxen mark vintertid och om vilka tidpunkter du får sprida stallgödsel. (SL)

En sammanfattning av lagstiftningen på området finns i LRFs Miljöhusesyn, avsnittet Växtodling. Du kan hitta miljöhusesynen via www.miljohusesyn.nu

4.6.3 Permanent bevuxen zon mot vattendrag (gäller inte växthus)

Du ska lämna en skyddszon på minst tre meter invid vattendrag, våtmarker och sjöar som normalt är vattenförande året om. Denna skyddszon ska vara permanent bevuxen och ögödslad. Tre meter räknas horisontellt från medelvattenlinjen. (K)

När du sprider stallgödsel intill vattendrag ska du dessutom lämna en ögödslad skyddszon som sträcker sig minst två meter från jordbruksmarkens kant och in på fältet. (SL)

4.6.4 Nedbrukning av flytgödsel, urin och rötrest (gäller inte växthus)

Du ska bruka ner flytgödsel, urin och rötrest inom fyra timmar vid spridning på obevuxen mark. (K)

4.6.5 Gödslingsplan

Du ska anpassa gödslingen till grödans behov för att minska risken för växtnäringsförluster. Därför ska du ha en gödslingsplan. Du ska planera din gödsling så att du varje år tar hänsyn till behovet av åtminstone kväve och fosfor för de olika skiftena. Om du brukar flera skiften på samma sätt får du redovisa dessa tillsammans. (K)

Utgå ifrån föregående års skörderesultat för aktuella skiften, årets förväntade skördenivå, förfrukt samt platsegenskaperna (exempelvis baserat på aktuell markkarta).

Du behöver inte ha en gödslingsplan om du uppfyller kraven för att få göra undantag för **växtnäringsbalans** enligt regel 4.7.1. Då räcker det att du via gödslingsjournal visar att stallgödseln sprids jämnt över arealen. (K)

Inom växthusodling ska du anpassa gödslingen så väl som möjligt till kulturens behov. (K)

Observera att gällande lagstiftning begränsar hur mycket fosfor och kväve du maximalt får tillföra från organiska gödselmedel per hektar och år, se mer information på www.jordbruksverket.se.

4.7 Växtnäringsbalans

Det här avsnittet handlar om när du behöver göra en fosfor- eller kvävebalans, hur de ska göras och vilket överskott av fosfor som är tillåtet. Endast regel 4.7.9 gäller växthusodling.

4.7.1 Krav på fosforbalans (gäller inte växthus)

För att du ska ha god kontroll över användningen av fosfor på gårdsnivå ska du regelbundet göra en fosforbalans för din KRAV-certifierade odling. (K)

Du behöver inte redovisa en fosforbalans om du normalt inte för in några gödsel- eller fodermedel till din KRAV-certifierade gård. Detta gäller oavsett arealstorlek och antal djurenheter. Mineralfoder eller mindre inköp av andra fodermedel vid extrema år räknas inte in i sådana inköp. (K)

Du behöver inte heller göra en fosforbalans, även om du normalt för in gödsel- eller fodermedel, om du uppfyller samtliga följande kriterier (K):

- Du odlar högst 5 ha åkermark av grönsaker, potatis, sockerbetor, frukt och bär på friland.
- Du odlar högst 50 ha åkermark av övriga lantbruksgrödor.
- Du har högst 25 djurenheter. Detta gäller oavsett om djurhållningen är KRAV-certifierad eller inte.

Även om dessa undantag gäller dig så får ditt certifieringsorgan begära att du redovisar en fosforbalans och/eller kvävebalans om certifieringsorganet anser att en sådan behövs för att bedöma växtnäringsssituationen på din gård. Regel 4.7.5 om högsta tillåtna överskott gäller alla. (K)

Om du har ett samarbetsavtal om foder och gödselmedel (regel 5.1.9.2) med en annan gård får du göra undantag från kravet på att redovisa **växtnä-ringsbalans** om gårdarna tillsammans uppfyller de ovanstående kriterierna, exempelvis genom att inte föra in fosfor till den gemensamma KRAV-certifierade produktionen. Ditt certifieringsorgan bedömer detta. (K)

Djurenhet definieras enligt SFS 1998:899, se LRFs miljöhusesyn på www.miljohusesyn.nu

4.7.2 När fosforbalans ska beräknas (gäller inte växthus)

Du ska göra en fosforbalansberäkning minst vart tredje år. I följande fall ska fosforbalans göras oftare (K):

- vid förändringar i produktionen som kan öka fosforöverskottet
- om du under föregående år har legat nära gränsen för tillåtna överskott enligt regel 4. 7.5
- om du har överskott som kräver åtgärdsplan
- vid begäran från **certifieringsorganet**.

Fosforbalansen ska beräknas efter avslutad säsong, och finnas tillgänglig för **kontroll** senast den 31 mars året efter beräkningsåret.

Exempel på relevanta förändringar i produktionen är ändrade gödsel- eller foderinköp som medför ökad införsel av fosfor, ändrade grödval som medför minskad bortförsel av fosfor eller byte av produktionsinriktning.

4.7.3 Underlag för beräkning av fosforbalans (gäller inte växthus)

Beräkningen ska baseras på faktiska värden från det aktuella året. Vid kraftiga **avvikelser** från det normala ska du justera skörden till nivån under ett genomsnittligt år. (K)

Om du inte brukar hela gården enligt KRAVs regler ska du bara räkna på den KRAV-certifierade delen. (K)

i *Hjälpmiddel för att göra en enkel fosforbalans hittar du på www.krav.se/lantbruk. Dataprogrammen Cofoten/STANK in MIND och Vera ger en mera fullständig fosforbalansberäkning.*

4.7.4 Aktuell markkarta vid överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Om din fosforbalans visar på ett överskott av fosfor ska du inom ett år ha en markkarta som motsvarar standardkartering enligt god markkarteringssed. (K) Du behöver inte markkartera (K):

- Naturbetesmark och permanenta trädor
- Permanenta beten och **långliggande vall** på åkermark, såvida du inte håller mjölkkor på dessa beten
- Tillfälliga arrenden (högst tre år i rad) och arrenden som ska tas ur certifieringen detta år på grund av att arrende upphör.

För en definition av "god markkarteringssed", se "Riktlinjer för gödsling och kalkning" på www.jordbruksverket.se.

4.7.5 Gränsvärden för överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Du ska begränsa hur mycket fosfor du tillför, med utgångspunkt i fosforbalansen och markkartan. För de marker som är fosforklassade **P-AL klass III** eller högre, ska du sträva efter att nå en balans mellan den mängd fosfor du för in och den mängd du för ut. För marker som har lägre fosforklasser får du ha ett visst överskott (se tabell nedan). **(K)**

Tillåtet årligt överskott av fosfor på den KRAV-certifierade arealen i medeltal (kg/ha) över en femårsperiod **(K)**:

P- AL- klass				
I	II	III	IV	V
+20	+10	+5	0	0

Regeln har följande undantag **(K)**:

- Du får ha ett högre överskott än ovanstående värden i **växtföljder** som baseras på grönsaksodling på friland samt i frukt- och bärödling. I dessa fall ska större delen av gårdens KRAV-certifierade areal ha denna produktion. Det finns inget gränsvärde för sådana fall, vilket beror på att det saknas tillräcklig kunskap om rimliga överskott i den typen av växtföljder.
- Om du har KRAV-certifierad djurhållning tillåter KRAV att du har ett överskott på högst 2 kg fosfor/ha i P-AL-klass IV och V, under förutsättning att du inte köper in stallgödsel eller annat gödselmedel som innehåller fosfor.

Enligt gällande lagstiftning får du maximalt tillföra 22 kg fosfor per hektar och år från organiska gödselmedel. Tillförseln ska beräknas som ett genomsnitt över en femårsperiod.

4.7.6 Åtgärdsplan vid överskott av fosfor (gäller inte växthus)

Om du har ett överskott av fosfor som överstiger tabellens gränsvärden (regel 4.7.5) så ska du redovisa en plan med åtgärder för att minska överskottet. **(K)**

Exempel på sådana åtgärder är minskade inköp av gödselmedel, ökad självförsörjningsgrad av foder eller ökad spridningsareal för gödsel. Du kan också behöva justera din **växtföljd** och öka andelen baljväxter för att uppnå balans mellan fosfor och kväve.

Åtgärdsplanen får inte sträcka sig längre än fem år. Åtgärdsplanen kan innebära att överskotten ska följas upp med tätare balansberäkningar. **(K)**

Du ska följa åtgärdsplanen som du tar fram och den följs upp vid nästkommande **kontrollbesök**, eller tidigare om **certifieringsorganet** begär det. **(K)**

4.7.7 Krav på kvävebalans (gäller inte växthus)

Om du har ett större överskott av fosfor än det som anges i tabellen (regel 4.7.5) får ditt **certifieringsorgan** begära att du gör en kvävebalans och vid behov en åtgärdsplan. **(K)**

När du beräknar kvävebalansen ska du räkna in kvävefixering och kvävednedfall. Beräkningen ska baseras på faktiska värden från det aktuella året. Vid kraftiga **avvikelser** från det normala ska du justera skörden till nivån under ett genomsnittligt år. Vid behov ska en rådgivare med kvalifikationer inom området utföra arbetet eller granska och godkänna det. **(K)**

4.7.8 Åtgärdsplan vid överskott av kväve (gäller inte växthus)

Om **certifieringsorganet** med utgångspunkt i kvävebalansen bedömer att du har ett överskott av kväve så ska du ta fram en åtgärdsplan. I åtgärdsplanen ska du identifiera orsaken till kväveöverskottet och sedan kunna visa på åtgärder för att minska överskottet. **(K)**

Åtgärdsplanen får inte sträcka sig längre än fem år. Åtgärdsplanen kan innebära att överskotten ska följas upp med tätare balansberäkningar. **(K)**

Du ska följa åtgärdsplanen som du tar fram och den följs upp vid nästkommande **kontrollbesök**, eller tidigare om certifieringsorganet begär det. **(K)**

Kvävebalansberäkningar gjorda enligt dataprogrammen Cofoten/STANK in MIND och Vera uppfyller kraven.

4.7.9 Krav på växtnärbalans för växthus

Du ska regelbundet göra växtnärbalansberäkningar och allt eftersom anpassa gödslingen till kulturernas behov **(K)**.

Du behöver inte redovisa en **växtnärbalans** om du uppfyller något av följande kriterier **(K)**:

- Du använder inte mer än 200 m² växthusyta vid något tillfälle under året.
- Du kan visa att bevattningsvatten inte släpps ut i omgivande miljö.

Beräkningen ska göras för **(K)**:

- varje år
- kväve, kalium och fosfor
- den yta som används för KRAV-certifierad odling i **växthuset**
- varje växthus eller avdelning. Om du odlar i ett avgränsat substrat ska du göra en redovisning per kultur.

Växtnärbalansen ska beräknas efter avslutad säsong, och finnas tillgänglig för **kontroll** senast den 31 mars året efter beräkningsåret.

4.8 Gödselmedel och jordförbättringsmedel

I det här avsnittet finns regler för vilka gödsel- och jordförbättringsmedel du får använda i KRAV-certifierad växtodling och vilka villkor som gäller vid sådan användning. Det finns även en regel för bedömning av rötrest från biogasanläggning.

*För att underlätta för dig att avgöra om ett gödsel- eller jordförbättringsmedel är tillåtet kan **producenten** certifiera produkten enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmedel). KRAVs namn och märke får då användas på produkten och i marknadsföringen. Producenten av ett göd-*

sel- eller jordförbättringsmedel kan också begära att ett **certifieringsorgan** gör en bedömning av om medlet är tillåtet (se regel 12.1.9). Gödsel- och jordförbättringsmedel som är bedömda som tillåtna finns i en lista på www.krav.se.

4.8.1 Användning av gödsel- och jordförbättringsmedel

Du ska i första hand använda gödsel- och jordförbättringsmedel som är rester från växtproduktion och djurhållning, till exempel **gröngödsling** och stallgödsel (**EU**). Du ska också ta hänsyn till kretsloppsprincipen, klimatpåverkan och risken att förbruka ändliga resurser (**K**).

När det finns ett behov hos grödan och när andra odlingstekniska åtgärder eller gödsel från gårdens egna **ekologiska** produktion inte kan täcka näringsbehovet, får du ta in gödsel till gården. Du får bara använda de organiska och oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel som är tillåtna enligt regel 4.8.4 och 4.8.8. (**EU**)

4.8.2 Tungmetaller och andra oönskade ämnen

Om du använder gödsel- och jordförbättringsmedel som köps in eller tas in utifrån på annat sätt får det inte leda till att tungmetaller eller andra miljöfarliga ämnen eller smittoämnen anrikas i marken. Du ansvarar för att den totala tillförseln av tungmetaller till den mark du brukar inte överstiger angivna gränsvärden (se regel 4.4.7). (**K**)

När du planerar att föra in gödsel- och jordförbättringsmedel ska du först låta analysera dem för tungmetaller, läkemedelsrester, radioaktiva ämnen, smittoämnen eller andra oönskade ämnen, om det finns anledning att misstänka höga halter av sådana ämnen. (**K**)

4.8.3 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda gödsel- och jordförbättringsmedel som innehåller **GMO** (**EU**). Gödsel- och jordförbättringsmedlen får heller inte vara framställda av eller med **GMO** (**EU**). Du får inte använda gödsel från djur som har utfodrats med **GMO**-foder om gödseln kan innehålla grobart material (**K**).

Om det finns risk att ett gödsel- och jordförbättringsmedel innehåller eller är framställt av eller med **GMO** ska du skaffa ett intyg som försäkrar att produkten inte innehåller **GMO** eller låta analysera produkten. Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av **GMO** 0,1 procent. (**K**)

4.8.4 Tillåtna organiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Alla gödsel- och jordförbättringsmedel i tabellen är tillåtna enligt EU-förordningen, men i vissa fall har KRAV mer långtgående villkor. Detta markeras med **(K)** i villkoren för användning.

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Stallgödsel	Produkter som består av en blandning av exkrementer från djur och vegetabiliska material (ströbädd). Gödseln får inte komma från konventionell djurhållning som är otillåten enligt regel 4.8.5.	EU
Källsorterat hushållsavfall som är komposterat eller fermenterat	Vegetabiliskt och animaliskt hushållsavfall från ett slutet övervakat insamlingsystem som är godkänt av Jordbruksverket och certifierat enligt kapitel 12. (EU/K) Avfall från restaurang räknas som hushållsavfall.	EU
Torv	Endast i trädgårdsodling (grönsaks-, blomster- och trädodling, plantskola).	EU
Avfall från svampodling	Substratets ursprungliga sammansättning ska vara begränsad till de produkter som omfattas av avsnitt 4.8	EU
Exkrementer från maskar (maskkompost) och insekter		EU
Komposterad eller fermenterad blandning av vegetabiliska material		EU
Rötresterna från biogasanläggning som enbart innehåller material som är tillåtna som gödsel- och jordförbättringsmedel, och som innehåller animaliska biprodukter..	Rötresterna ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K) Animaliska biprodukter ska vara av kategori 3 eller endast mag- och tarminnehåll av kategori 2 (Definition av kategori 2- och 3-material finns i förordning (EG) nr 1069/2009). Processerna ska överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011. Ska inte appliceras på ätliga delar av grödan.	EU

Gödsel- och jordförbättringsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Rötresten från biogasanläggning som innehåller otillåten stallgödsel (se regel 4.8.5) och/ eller otillåtna animaliska biprodukter (till exempel slakteriavfall).	<p>Rötresten som innehåller både otillåten och tillåten stallgödsel ska vara certifierade eller tillåtetbedömda enligt kapitel 12. Rötresten som innehåller animaliska biprodukter ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K)</p> <p>Det får inte ingå gödsel från djur som är uppfödda i bur, eller gödsel som är otillåten enligt 4.8.6.</p> <p>När tillåtna och otillåtna gödselmedel rötas i en gemensam biogasanläggning får endast den andel av rötresten som motsvarar andelen tillåten gödsel i röt-kammaren användas för KRAV-certifierad produktion. Minst 5 % av de substrat som tillförs biogasanläggningen på årsbasis ska dock komma från ekologisk produktion. Beräkningarna ska göras på torrsubstansinnehållet.</p> <p>Animaliska biprodukter ska vara av kategori 3 eller endast mag- och tarminnehåll av kategori 2 (Definition av kategori 2- och 3-material finns i förordning (EG) nr 1069/2009). Processerna ska överensstämma med förordning (EU) nr 142/2011. Om animaliska biprodukter ingår får rötresten inte appliceras på ättliga delar av grödan.</p>	EU
Animaliska biprodukter enligt nedan: <ul style="list-style-type: none"> • Blodmjöl • Hovmjöl • Hornmjöl • Benmjöl • Benmjöl fritt från limämnena • Fiskmjöl • Köttmjöl • Fjädermjöl, hårmjöl och chiquettermjöl (fäll-, päls-, hudmjöl) • Mjölprodukter • Hydrolyserade proteiner 	<p>Produkterna ska vara certifierade enligt kapitel 12. (K)</p> <p>Produkterna ska uppfylla kraven för kategori 2- eller kategori 3-material enligt förordning (EG) nr 1069/2009 om animaliska biprodukter.</p> <p>Får inte spridas på slätter- och betesvall, på grönfoder, grönsaker eller på ättliga delar av andra grödor. Men du får mylla ner produkterna i samband med att du sår eller sår in dessa grödor. Denna spridningsrestriktion gäller inte mjölkprodukter. (K)</p>	EU
Vegetabiliska produkter och biprodukter	<p>Till exempel halm, avslagna gröngödslingväxter, vall, växtrester från parker och trädgårdsanläggningar, mjöl av oljekakor, kakaoskal, maltgrodor samt vissa andra avfall från livsmedelsindustrin och avfall från textil-, läkemedels- eller skogsindustrin.</p> <p>Framställningsprocessen får inte ha gjort materialet olämpligt för spridning som gödsel. När du använder restprodukter från industrin ska materialet ha analyserats på oönskade ämnen såsom läkemedelsrester, radioaktiva ämnen, smittoämnen eller tungmetaller. Livsmedelsklassade restprodukter är undantagna från detta krav. Se regel 4.4.7 för gränsvärden för tillförsel av tungmetaller. (K)</p> <p>Avfall ska hanteras och behandlas enligt gällande lag. Se framför allt Avfallsförordningen (SFS 2011:927).</p>	EU
Alger, tång och därav beredda produkter	<p>Produkter som är tillverkade av alger eller tång får ha gått igenom följande processer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fysiska processer (till exempel torkning, infrysning och malning) • extraktion med vatten eller med sur och/eller alkalisk lösning • jäsnings 	EU

Gödselmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Sågspån och träflis Komposterad bark Träaska	Materialet ska komma från trä som inte är kemiskt behandlat efter avverkningen. Aska från storskalig förbränning ska analyseras för tungmetaller så att du kan säkerställa att du inte överskrider KRAVs gränsvärden för tillförsel av tungmetaller (se regel 4.4.7). (K) Aska från förbränning på den egna gården ska analyseras om du använder mer än 100 kg aska per hektar. (K)	EU
Leonardite (obehandlat organiskt sediment rikt på humussyror)	Endast om den är en biprodukt från gruvdrift	EU
Kitin (polysackarid som framställs ur skal av kräftdjur)	Endast om de kommer från hållbart fiske , enligt definitionen i artikel 3e, förordning (EG) nr 2371/2002, eller från ekologiskt vattenbruk.	EU
Organiskt rikt sediment från sötvatten som bildats under syrefria betingelser (till exempel sapropel)	Endast organiska sediment som är utvunna som biprodukter från verksamhet i sötvatten eller tidigare sötvattensområden. Endast sediment från källor som är fria från föroreningar av bekämpningsmedel , långlivade organiska föroreningar och bensinliknande ämnen. Utvinningen ska ha skett på ett sätt som orsakar minsta möjliga påverkan på vattenmiljön. Högsta tillåtna koncentration i mg/kg torrvtikt: <ul style="list-style-type: none"> • kadmium: 0,7 • koppar: 70 • nickel: 25 • bly: 45 • zink: 200 • kvicksilver: 0,4 • krom (totalt): 70 • krom (VI): ej påvisbart 	EU

Du får också använda gödsel- och jordförbättringsmedlen enligt tabellen om de gått igenom andra biologiska eller **fysikaliska processer** som syftar till att utvinna eller koncentrera näringsämnen från organiska restprodukter. Men du får inte använda gödsel- och jordförbättringsmedel eller produkter som renats fram så att näringsämnena huvudsakligen finns i oorganisk form. **(EU)**

4.8.5 Stallgödsel från konventionell produktion som inte är tillåten

Du får använda stallgödsel från konventionell djurhållning, med följande undantag **(EU)**:

- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från specialiserad produktion av nötkreatur i spaltgölsboxar. Dock från integrerad produktion av nötkreatur där ungdjur går på spalt.
- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från slaktvinsbesättningar med mer än 50 slaktvin i årlig produktion. Dock från besättningar med **ströbädd** i storboxsystem.
- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från slaktkycklingar och

andra slaktfåglar. Gödsel från besättningar med en beläggningsgrad på maximalt 21 kg/m² är dock tillåten om det finns dokumentation som styrker att fodret är fritt från koccidiostatika.

- Det är inte tillåtet att använda stallgödsel från burhöns, pålsdjur eller andra djur i **burar**.

4.8.6 Otillåtna organiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Förutom det som anges i regel 4.8.5 så får du heller inte använda följande organiska gödsel- och jordförbättringsmedel:

- Animaliska biprodukter i kategori I enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 (EU)
- Guano (K)
- Jordbakterier eller andra mikroorganismer som är **genetiskt modifierade** (EU)
- Avloppsslam, vare sig från egen trekammarbrunn eller i annan form (EU)
- Humanurin eller humanfekalier i någon form (EU)
- Gödsel från djur som har fått **GMO**-foder, om gödseln kan innehålla grobart material (K)
- Blandningar av tillåtna och otillåtna gödsel- och jordförbättringsmedel. Enda undantaget är rötresten från biogasproduktion, se regel 4.8.4 (EU)
- Övriga medel som inte angetts som tillåtna (EU)

4.8.7 Användning av rötrest från biogasanläggning

Du får använda rötresten från biogasanläggningar där tillåtna och otillåtna gödsel- och jordförbättringsmedel blandas (EU) under förutsättning att biogasanläggningen är certifierad enligt kapitel 12 i KRAVs regler, eller **tillåtetbedömd** enligt regel 12.1.9 (K). Kravet på certifiering eller tillåtetbedömning gäller även biogasanläggningar på den egna gården, om de hanterar både tillåten och otillåten gödsel (K). Endast den mängd rötrest som motsvarar andelen ingående tillåten gödsel får användas på KRAV-certifierad mark (K).

Om det bara är tillåten gödsel som ingår i den blandning av material som rötas så krävs ingen bedömning av om rötresten är tillåten, men du som använder rötresten ska kunna uppvisa dokumentation på allt material som ingår i processen. (K)

4.8.8 Tillåtna oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel

Du får använda oorganiska gödsel- och jordförbättringsmedel i sin naturliga form. Mineralprodukter får inte ha genomgått processer som syftat till att göra dem mer lösliga, undantaget malning. Fysikalisk extraktion är tillåten. Produkterna får inte innehålla ämnen som är uttryckligen otillåtna enligt regel 4.8.9, eller ha för höga halter av oönskade ämnen enligt regel 4.8.2. (K)

Alla gödsel- och jordförbättringsmedel i tabellen är tillåtna enligt EU-förordningen, men i vissa fall har KRAV mer långtgående villkor. Detta markeras med (K) i den text som beskriver villkor för användning.

Gödsel- och jordförbättrings medel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Råfosfat, mjukt malet	Ska ha trikaliumfosfat och kalciumkarbonat som huvudbeståndsdelar. Se exakt definition i förordning (EG) nr 2003/2003 nr 7, bilaga I.A.2. Kadmiumhalten får vara högst 12 mg/kg (K) .	EU
Kaliumråsalt, t ex kainit	Från oraffinerade kaliumsalter. Se exakt definition i förordning (EG) nr 2003/2003 nr 1, bilaga I.A.3.	EU
Kaliumsulfat och kalimagnesia	Framställt av råkaliumsalt genom fysikalisk extraktion. Får innehålla magnesiumsalt.	EU
Vinass och vinasseextrakt	Vinass från salmiakproduktion är inte tillåten.	EU
Kalciumkarbonat, mald kalksten, kalkspat, kalцит, mägerl, kalkhaltiga havsalger (maerl), fosfathaltig krita	Endast naturligt förekommande.	EU
Kalcium- och magnesiumkarbonat	Endast naturligt förekommande, till exempel dolomitkalk och annan magnesiumhaltig kalksten.	EU
Magnesiumsulfat (Kieserit)	Endast naturligt förekommande.	EU
Lösning av kalciumklorid	Behandling av blad på äppelträd efter konstaterad kalciumbrist.	EU
Gips (Kalciumsulfat)	Endast naturligt förekommande. Se exakt definition i förordning (EG) nr 2003/2003 nr 1, bilaga I.D.	EU
Kalk från sockerindustrin	Biprodukter från framställning av socker från sockerbetor.	EU
Industrikalker från framställning av vakuumsalt	Biprodukt från produktion av vakuumsalt från saltfyndigheter i berg.	EU
Rent svavel	Renad naturprodukt eller industriellt framställd produkt. Se exakt definition i förordning (EG) nr 2003/2003 nr 3, bilaga I.D.	EU
Spårämnen (Mikronärsämnen)	Oorganiska gödselmedel som innehåller mikronärsämnen enligt förteckningen i bilaga I.E till förordning (EG) nr 2003/2003. Se även regel 4.8.10 (K) .	EU
Natriumklorid (NaCl)	Endast stensalt	EU
Stenmjöl, till exempel kisel-, basalt- och granitmjöl samt leror	Inklusive värmebehandlade produkter av lera/lermineral som vermikulit, perlit och leca.	EU

4.8.9 Otillåtna oorganiska gödselmedel

Du får inte använda följande oorganiska gödselmedel:

- Aluminiumkalciumfosfat **(K)**
- Basisk slagg **(K)**
- **Konstgödsel** (syntetiska handelsgödselmedel) **(EU)**
- Kvävesalter eller lösningar av dem **(EU)**
- Övriga medel som inte angetts som tillåtna **(EU)**

4.8.10 Mikronäringsämnen

Du får använda särskilda gödselmedel med mikronäringsämnen om behovet av mikronäringsämnen inte kan täckas med rimliga givor av andra tillåtna gödselmedel och om bristen är uppenbar. (EU)

I fältmässig odling ska du utifrån tidigare erfarenheter eller analyser visa på brist, såvida inte tydliga bristsymptom finns. I växthusodling med datastyrd näringstillförsel får bristsymptom kalkyleras i förväg. (K)

Du får inte använda mikronäringsgödselmedel som innehåller kväve i sådan mängd att det får betydelse för växternas kväveförsörjning. Du får inte heller använda gödselmedel som innehåller flera mikronäringsämnen om du inte kan visa att grödorna lider brist på alla de ingående mikronäringsämnena. Mikronäringsämnena får tillföras jorden eller i växande gröda. För definition av mikronäringsämnena, se tabellen i regel 4.8.8. (EU)

4.9 Växtskydd

I det här avsnittet finns regler för vilka **växtskyddsmedel** du får använda i KRAV-certifierad växtodling och vilka villkor som gäller för användningen.

Växtskyddsmedel ska vara godkända av Kemikalieinspektionen för att få säljas, och i många fall även för att få användas. Enligt förordningarna (EG) nr 1107/2009 och SFS 2014:425 om godkännande av växtskyddsmedel ska även fysikaliskt verkande växtskyddsmedel som såpor, växtoljor och paraffinolja godkännas av Kemikalieinspektionen. I förordningarna finns även regler om hur du får använda kemiska produkter eller biotekniska organismer för att bekämpa skadegörare.

*För att underlätta för dig att avgöra om ett växtskyddsmedel är tillåtet kan **producenten** certifiera produkten enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmedel). KRAVs namn och märke får då användas på produkten och i marknadsföringen. Producenten av ett växtskyddsmedel kan också begära att ett **certifieringsorgan** gör en bedömning av om medlet är tillåtet (se regel 12.1.9). Växtskyddsmedel som är bedömda som tillåtna finns på en lista på www.krav.se.*

4.9.1 Förebyggande metoder

Du ska i största möjliga utsträckning använda förebyggande metoder mot ogräs och skadegörare. Du får bara använda de **växtskyddsmedel** som tas upp i regel 4.9.3 vid ett direkt hot mot grödan. (EU)

Du ska minimera risken för att ogräs, skadeinsekter och sjukdomar angräper dina grödor genom att gynna den biologiska mångfalden i och kring odlingen. Detta gäller i synnerhet vid odling av fleråriga växter. Exempel på åtgärder för att öka mångfalden i frukt- och bärödlingar är att plantera marktäckande grödor mellan raderna, att plantera in träd av andra arter eller att sätta upp fågelholkar för att locka fåglar som äter skadeinsekter. (K)

Du får bekämpa ogräs termiskt (med värme) och elektriskt (EU). Du får inte sterilisera jord på termisk väg (K).

4.9.2 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda **växtskyddsmedel** som innehåller **GMO**. Växtskyddsmedlen får heller inte vara framställda av eller med GMO. (EU)

Om det finns risk att ett växtskyddsmedel innehåller eller är framställt av eller med GMO ska du skaffa ett intyg som försäkrar att produkten inte innehåller GMO eller låta analysera produkten. Vid analys är det övre gränsvärdet för oavsiktlig förekomst av GMO 0,1 procent. (K)

4.9.3 Tillåtna växtskyddsmedel

Du får använda vissa typer av **växtskyddsmedel** i din KRAV-certifierade odling. Men observera att växtskyddsmedel ska vara godkända av Kemikalieinspektionen.

Växtskyddsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Ämnen med vegetabiliskt eller animaliskt ursprung		
Azadiraktin utvunnet ur <i>Azadirachta indica</i> (Nimträd)		EU
Allmänkemikalier	Endast de allmänkemikalier i den mening som avses i artikel 23.1 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2009 som omfattas av definitionen av livsmedel i artikel 2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 och som är av vegetabiliskt eller animaliskt ursprung. Ämnena får inte användas som ogräsbekämpningsmedel i odlingar, utan endast för bekämpning av skadedjur och sjukdomar.	EU
Bivax	Endast som särbalsam/sårskydd	EU
Hydrolyserade proteiner utom gelatin		EU
Laminarin	Kelp ska antingen odlas ekologiskt i enlighet med förordning (EG) nr 889/2008 artikel 6d eller skördas på ett hållbart sätt i enlighet med artikel 6c.	EU
Feromoner	Endast i fällor och dispensrar.	EU
Vegetabiliska oljor (till exempel olja av mynta, tall och kummin)	Alla användningsområden godkända, utom ogräsbekämpningsmedel.	EU
Pyretriner utvunna ur <i>Chrysanthemum cinerariaefolium</i>		EU
Kvassia utvunnet ur <i>Quassia amara</i>	Endast som insektsmedel, repellent.	EU

Växtskyddsmedel	Beskrivning, krav på sammansättning, villkor för användning	
Repellenter (doftämnen) av animaliskt eller vegetabiliskt ursprung/fårtalg	Medel för avskräckning Får inte användas på ätbara delarna av grödan och om grödan inte äts av får eller get.	EU
Mikroorganismer eller ämnen som produceras av mikroorganismer		EU
Mikroorganismer (bakterier, virus och svamp)	Härrör inte från genetiskt modifierade organismer.	EU
Spinosa		EU
Övriga ämnen		
Aluminiumsilikat (kaolin)		EU
Kalciumhydroxid (släckt kalk)	Vid användning som svampmedel, endast i fruktträd, även i plantskolor, för att bekämpa <i>Nectria galligena</i> .	EU
Koldioxid		EU
Etylen		EU
Fettsyror (till exempel Kaliumsalt (såpa) av fettsyror)	Alla användningsområden godkända, utom ogräsbekämpning.	EU
Järnfosfat (järn(III) ortofosfat)	Preparat som ska spridas i ett ytskikt mellan odlade växter.	EU
Kiselgur (diatoméjord)		EU
Svavelkalk (kalciumpolysulfid)		EU
Paraffinolja		EU
Kaliumkvävekarbonat (Kaliumbikarbonat)		EU
Kvartssand		EU
Svavel		EU

4.9.4 Otillåtna växtskyddsmedel

Du får inte använda följande **växtskyddsmedel** trots att de är tillåtna enligt bilaga II kommissionens förordning (EG) nr 889/2008 **(K)**:

- Pyretroider
- Koppar i form av kopparhydroxid, kopparoxiklorid, kopparsulfat och kopparoxid

4.9.5 Tillsatser i växtskyddsmedel

Du får inte använda pyretrumextrakt med **tillsats** av piperonylbutoxid. **(K)**

4.10 Utsäde och plantor

Avsnittet beskriver vilka krav det finns på utsäde, plantor och vegetativt förökningsmaterial.

Om du odlar utsäde till försäljning ska utsädeslagstiftningen följas. Utsäde av lantbruksväxter ska vara certifierat enligt lagstiftningen. Undantag finns för så kallade bevarandesorter. Utsäde av köksväxter ska vara certifierat eller uppfylla de krav för kontrollerat standardutsäde som Jordbruksverket föreskriver, se www.jordbruksverket.se.

4.10.1 Ekologiskt utsäde och plantor

Du ska använda **ekologiska** förökningsmaterial när det är möjligt. Ekologiskt förökningsmaterial innebär att utsäde, plantor och vegetativt förökningsmaterial ska vara certifierade enligt KRAVs regler eller förordning (EG) nr 834/2007. **(EU)**

Du ska följa Jordbruksverkets krav på ekologiskt utsäde och vegetativt förökningsmaterial. Plantor till ettåriga växter ska alltid vara ekologiska. Det utsäde du använder för att producera ekologiskt utsäde får vara konventionellt utsäde som inte betats kemiskt. **(EU)**

När det inte finns ekologiskt utsäde av en viss gröda eller sort så beslutar Jordbruksverket om du och andra KRAV-certifierade lantbrukare får använda konventionellt obetat utsäde eller inte. Jordbruksverket kan också bevilja dig en individuell dispens om det finns särskilda skäl. På samma sätt reglerar Jordbruksverket när du och andra KRAV-certifierade lantbrukare får använda konventionellt odlade plantor av fleråriga växter istället för ekologiska. Om konventionellt odlade plantor används till fleråriga växter, får dock inte dessa eller skörden från dem säljas som KRAV-certifierad förrän tidigast året efter planteringen (se regel 4.10.4).

4.10.2 Behandlat utsäde

Du får inte använda kemiskt betat utsäde i KRAV-certifierad odling, men biologiskt betat utsäde och även värmebehandlat utsäde är tillåtet. **(EU)**

4.10.3 Utsäde från karensårsodling

Du får räkna utsäde från en **KRAV-ansluten karensårsodling** som KRAV-certi-

fierat utsäde, under förutsättningen att du anmälde marken till karens innan du sådde utsädesgrödan. För vallfrö ska du ha anmält marken minst 12 månader innan du skördar. (EU)

4.10.4 Fleråriga växter

Till fleråriga växter med kortare kulturtid än ett år ska plantor eller sticklingar alltid vara **ekologiska**. (K)

Till fleråriga växter som odlas i **växthus** med längre kulturtid än ett år får konventionella sticklingar användas, om det inte finns ekologiska enligt Jordbruksverkets databas. Växterna, eller skörd från dem, får du då sälja som KRAV-certifierad först efter att reglerna följts under ett år. (K)

Till fleråriga växter som odlas på friland, ska plantorna vara ekologiska för att du ska få sälja skörden som KRAV-certifierad under samma kalenderår som du planterat plantorna. (K)

Du får utan begränsning använda konventionella sticklingar för att producera vegetativt förökningsmaterial till fleråriga växter. För att du ska få sälja förökningsmaterialet som KRAV-certifierat så ska du ha bedrivit odlingen enligt KRAVs regler under minst två odlingsår. (K)

4.10.5 Inga genetiskt modifierade organismer

Du får inte använda utsäde, plantor eller annat förökningsmaterial som härstammar från **GMO**. (EU)

4.10.6 Odling av groddar

Du ska använda KRAV-certifierat frö när du odlar groddar. Du får inte använda frö från karensårsodling. Detsamma gäller vid spiring och skottodling. (EU)

4.11 Odling i växthus

I det här avsnittet finns särskilda regler för **växthus**. Du som odlar i växthus ska även följa alla övriga regler för växtodling i det här kapitlet, utom regler där rubriken är markerad med "Gäller inte växthus".

4.11.1 Så- och planteringsjordar

Du får använda vermikulit, sand, lera, lättklinker och perlit i så- eller planteringsjordar. I övrigt får du använda de gödsel- och jordförbättringsmedel som är tillåtna enligt regelavsnitt 4.8. (K)

4.11.2 Odling i avgränsade substrat

En betydande del av den växtnäring varje planta tar upp ska komma från den jord som du odlar plantan i. Därför får du inte odla i enbart biologiskt inaktiva material eller odla i alltför små jordvolymmer. (K)

Om du odlar i ett avgränsat substrat, till exempel i en kruka, och du tillför växtnäring efter att du planterat, så ska varje planta ha minst 30 liter jord. Detta gäller ettåriga grönsakskulturer med lång kulturtid, såsom tomat, gurka,

paprika och aubergine. Övriga kulturer ska ha minst 0,2 liter substrat per kruka. Övriga kulturer innefattar huvudsakligen örtkryddor och sallat, men även bärkulturer som jordgubbar ingår i denna grupp. **(K)**

För plantor som sedan omplanteras på friland eller i större jordvolym i **växthus** finns inga storlekskrav på krukan, men de ska odlas i ett biologiskt aktivt material. **(K)**

4.11.3 Hydrokulturer

Hydrokultur är när du odlar växterna i en näringslösning. Du får bara odla vattenväxter på detta sätt. **(EU)**

Odling av groddar räknas inte som en hydrokultur.

4.11.4 Konstljus

Du får inte använda konstljus som enda ljuskälla under hela växtens liv. **(K)**

Eftersom skottodling sker i jord gäller växthusregler vid sådan odling, så konstljus får inte vara enda ljuskällan. Vid groddning tillsätts däremot endast vatten och det räknas därför inte som växthusodling, så den produktionen behöver inte ha något dagsljus. **(K)**

4.12 Svampodling

I det här avsnittet finns speciella regler för dig som odlar svamp. I övrigt ska du följa de regler i kapitel 2, 3, 4 och 20 som är tillämpliga.

4.12.1 Substrat

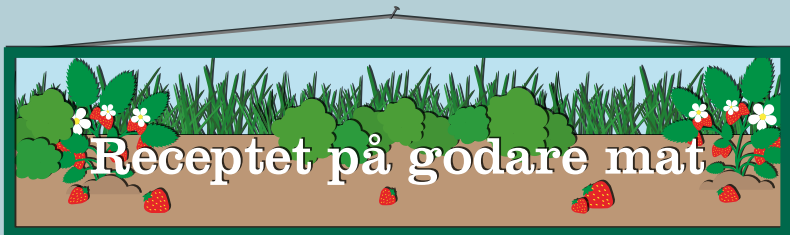
Substratet som du odlar din svamp i får endast innehålla (EU):

- Stallgödsel från **ekologisk** djurhållning
- Stallgödsel från konventionell djurhållning som är tillåten som gödsel och jordförbättringsmedel (se regel 4.8.5 och 4.8.6), dock högst 25 procent av substratets totala vikt före eventuell kompostering och vattentillsats
- Andra produkter av jordbruksursprung, till exempel halm, från ekologisk produktion
- Torv som inte är kemiskt behandlad
- Trä som inte är behandlat med kemiska produkter efter fällning
- Mineralprodukter som är tillåtna som gödsel- och jordförbättringsmedel (se regel 4.8.8)
- Vatten
- Jord

4.12.2 Konstljus

Du får odla svamp i mörker och du får använda konstljus som enda ljuskälla när du arbetar med odlingen.

KRAV-märket är registrerat varumärke hos Patent- och registreringsverket. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till varumärket KRAV.

I detta kapitel finns regler om hur produkter får märkas och marknadsföras i KRAV-certifierad verksamhet.

Detta kapitel innehåller

- 20.1 Allmänna regler
- 20.2 Användning av KRAVs namn eller märken
- 20.3 Märkning med EU-logotypen
- 20.4 Övrig märkning på förpackningen
- 20.5 Märkning på följesedlar och fakturor
- 20.6 Marknadsföring
- 20.7 Certifiering av marknadsförare
- 20.8 Marknadsföring av kaffe, fatöl eller ägg som serveras av annan aktör
- 20.9 Frivillig ursprungsmärkning
- 20.10 Märkning och marknadsföring för restauranger och storhushåll

KRAVs olika märken finns att ladda ner på www.krav.se/ladda-ner-market

20.1 Allmänna regler

Reglerna i det här avsnittet handlar om KRAVs märken och användningen av dem, vem som får använda de olika märkena och vilka produkter de ska användas på. Eftersom KRAV har olika märken för olika typer av produkter bör du läsa hela avsnittet för att förstå vilket märke som passar just din verksamhet.

20.1.1 Avtal krävs för användning av KRAVs märke

Du har endast rätt att använda KRAVs namn eller märken om du har ett avtal om certifiering med ett **certifieringsorgan** och certifieringsorganet har utfärdat ett giltigt **certifikat** för din produktion. **(K)**

20.1.2 Produkter som omfattas av märkningen

Du får använda KRAVs namn eller märke i samband med märkning och marknadsföring av produkter från produktion som följer KRAVs regler. **(K)**

20.1.3 Märkning med KRAVs märke

Du får endast använda KRAV-märket:

- på produkter som innehåller minst 95 viktprocent KRAV-certifierade **ingredienser (EU/K)**
- på produktionshjälpmedel som består till 100 procent av produkter eller råvaror från KRAV-certifierad produktion **(K)**
- på fodorsäckar och produktblad för produkter där alla foderråvaror är KRAV-certifierade och där fodertillsatser och liknande följer KRAVs regler **(K)**
- när du märker ut KRAV-certifierade ingredienser på menyn om du är certifierad enligt kapitel 15 (Restauranger och storhushåll) **(K)**.

Gamla versioner av KRAV-märket får inte användas.

Detta är KRAV-märket:

20.1.4 KRAVs märke för användning utanför Sverige

Nedanstående märke är avsett för marknadsföring utanför Sverige. Villkoren för att du ska få använda det är de som framgår av regel 20.1.3. Om du vill använda en tilläggs-text på ett annat språk än engelska så ska du samråda med KRAV och ha KRAVs tillstånd för detta. (K)

Detta är KRAVs märke vid marknadsföring utanför Sverige:

**Sustainability
label**

20.1.5 KRAVs märke för produktionshjälpmedel

Du får endast använda KRAVs särskilda märke för produktionshjälpmedel på produktionshjälpmedel som är certifierade enligt kapitel 12. Om du istället vill använda KRAVs vanliga märke på ett produktionshjälpmedel gäller regel 20.1.3. (K)

Vid tryckning av KRAVs märke för produktionshjälpmedel gäller regel 20.2.7, med följande undantag: KRAVs märke för produktionshjälpmedel (alltså hela pilen) får tryckas såväl positivt som negativt, men själva KRAV-märket ska tryckas positivt. (K)

Detta är KRAVs märke för produktionshjälpmedel:

20.1.6 Samarbete med tredje part om märkning

Du får överlåta märkningen till ett annat företag om du som lantbrukare har ett avtal med underleverantör (se avsnitt 2.11) eller om du har ett avtal för märkning på utländsk packplats med det företag som märker din produkt (se regel 16.6.2). (K)

20.2 Användning av KRAVs namn eller märken

Det här avsnittet reglerar i närmare detalj hur du får eller ska använda KRAVs namn och olika märken.

- i** KRAVs märken finns tillgängliga för nedladdning på www.krav.se/ladda-ner-market. Mer information om hur vårt märke får användas hittar du på www.krav.se/markesanvandning

20.2.1 KRAV med versaler

"KRAV" ska skrivas med versaler i all text. Du får alltså till exempel inte skriva "Krav". **(K)**

20.2.2 KRAV-märkets placering

Du får själv välja var på förpackningen KRAV-märket ska placeras. Du ska dock placera KRAV-märket så att det är minst lika framträdande som EU-logotypen för **ekologisk** produktion. **(K)**

20.2.3 KRAV-märkets storlek

Du får inte återge KRAV-märket i mindre format än 12 mm, mätt från ovalens vänstra ytterkant till dess högra ytterkant. **(K)**

För mycket små förpackningar finns särskilda regler för märkets storlek. Märket ska även då vara minst lika stort som EU-logotypen, vilket för KRAV-märket innebär en minsta storlek på 9 mm från ovalens vänstra ytterkant till dess högra ytterkant. Den minsta EU-logotypen får användas på förpackningar där största ytan är mindre än 50 cm². **(K)**

20.2.4 Friyta kring KRAV-märket

När du använder KRAVs märke ska du lämna en friyta runt hela märket motsvarande halva "KRAV"-textens höjd (se bild). Friytan ska vara fri från logotyper, symboler, siffror eller text. Certifieringsorganets kod får inte heller stå där. **(K)**

20.2.5 Ingen överlappning

Du får inte sammanfoga eller överlappa KRAVs märken med andra märken, logotyper, symboler eller med annan text. **(K)**

Det innebär att KRAV-märket inte får sitta ihop med annat märke, annan logotyp eller symbol.

20.2.6 Användning av "KRAV" i beteckningar och namn

Du får inte använda KRAVs namn i produktens beteckning eller namn, eller i

sådan storlek att det kan uppfattas som ett varunamn. (K)

Du får alltså inte göra sammansättningar som "KRAV-limpa" eller "KRAVLIMPA". Den korrekta formuleringen som du får använda är i detta fall "KRAV-märkt limpa" eller "KRAV-certifierad" limpa.

20.2.7 Färger vid tryck

Du ska trycka KRAVs märke i grönt (**PMS 342**) eller svart, ytan inne i märket bör vara vit. Du får spara ur märket mot en pappersfärgad bakgrund så att ytan inne i KRAV-märket har samma färg som papperet. Märket ska i så fall framställas i kontrast mot omgivande färg. Du får inte trycka märket negativt.

Om ditt företags logotyp trycks i en grön färgnyans som ligger mycket nära **PMS 342** så får du trycka även KRAV-märkets färg i samma färgnyans. (K)

Vid styckmärkning av frukt och grönt med laser, eller liknande teknik som innebär att etiketter inte behöver användas, får märket ha annan färg, så länge märkningen har god läsbarhet. (K)

20.2.8 Ingen beskärning

Du får inte beskära något av KRAVs märken. (K)

20.2.9 Användning av KRAVs märke i andra sammanhang

Du får använda KRAVs märke för att marknadsföra att ditt företag har KRAV-certifierad produktion. Du får inte använda skyltar med KRAVs märke på jordbruksmark som inte är KRAV-certifierad. Se i övrigt avsnitt 20.6 om marknadsföring. (K)

20.2.10 Hur den som inte är KRAV-certifierad får använda KRAVs märke

Den som inte är KRAV-certifierad får enbart använda KRAV-märket i mycket begränsad omfattning. Köparna får inte vilseledas till att tro att ett företag eller dess produkter är KRAV-certifierade om det inte är så.

Den som inte är certifierad får inte märka eller märka om KRAV-certifierade produkter. Däremot får den som inte är certifierad placera ett KRAV-märke in till KRAV-certifierade produkter (till exempel på en butikshylla eller en webbplats) om produkterna har märkts av KRAV-certifierade producenter. Det är också tillåtet att ange i produktlistor och i annonser att andras KRAV-certifierade produkter är KRAV-certifierade. (K)

20.3 Märkning med EU-logotypen

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du ska använda EU-logotypen på produkter.

 Mer information om användningen av EU-logotypen finns i www.krav.se/markes anvandning

20.3.1 EU-logotypen

Du ska använda EU-logotypen på KRAV-certifierade färdigförpackade produkter

som omfattas av förordning (EG) nr 834/2007 och är tillverkade i Sverige, eller införda från annat EU-land. Du ska även märka produkter av importerade råvaror med EU:s logotyp. **(EU)**

På produkter som du importerar från ett land utanför EU och bara märker får du själv välja om du vill använda EU:s logotyp eller inte. **(EU)**

20.3.2 Hänvisning till certifieringsorgan

Du ska ange vilket **certifieringsorgan** som har certifierat din produktion på något av följande sätt **(EU)**:

- Om produkten är packad i Sverige ska du ange certifieringsorganets kod.
- Om produkten är packad utanför Sverige ska du använda koden för det certifieringsorgan som certifierat sista beredningsåtgärden enligt EU-förordningen, samt namnet på det certifieringsorgan som utfört KRAV-certifieringen. *Det kan då till exempel stå "KRAV-certifieringen verifierad av XX" (där XX är namnet på det KRAV-ackrediterade certifieringsorganet).*
- Om produkten är packad i tredje land ska du använda koden för det certifieringsorgan som certifierat den sista beredningsåtgärden samt namnet på det certifieringsorgan som utfört KRAV-certifieringen. Detta gäller oavsett om du använder EU-logotypen eller inte.
- Om produkten kommer från produktion som certifierats enligt kapitel 12 (Produktionshjälpmiddel), kapitel 17 (Fiske) eller avsnitt 11.5 (Foder till sällskapsdjur) ska du använda certifieringsorganets namn.

När du använder EU-logotypen ska du ange den kod som hänvisar till ditt certifieringsorgan i samma synfält som EU-logotypen.

*För produkter som säljs "business to business" kan du istället ange kod och namn på ditt certifieringsorgan på en följesedel, tillsammans med ursprung samt namn på producent eller marknadsförare, så länge det inte kan råda någon tvekan för läsaren om att följesedeln hör till produkten. **(EU)***

Om du är osäker kan du kontakta ditt certifieringsorgan för mer information om vilket namn eller vilken kodbeteckning du ska använda.

20.3.3 Angivande av produktionsplats

Du ska direkt under kodnumret ange produktionsplatsen för de ingredienser av jordbruksursprung som ingår i produkten. Använd följande termer **(EU)**:

- "EU-jordbruk" om jordbruksråvaran har producerats i EU.
- "Icke-EU-jordbruk" om jordbruksråvaran har producerats utanför EU.
- "EU/icke-EU-jordbruk" om en del av jordbruksråvarorna har producerats i EU och en del har producerats utanför EU.

Du får byta "EU" eller "Icke-EU" mot ett specifikt land om alla de jordbruksråvaror som produkten består av har producerats i det landet. Ovan nämnda uppgifter, "EU" eller "Icke-EU", ska ifråga om färg, bokstavsstorlek och typsnitt inte vara mer framträdande än produktens varubeteckning. **(EU)**

Du behöver inte ange produktionsplatsen för små mängder ingredienser

förutsatt att den totala mängden ingredienser från den aktuella produktionsplatsen inte överstiger 2 procent av den totala vikten hos de råvaror som är av jordbruksursprung. (EU)

20.3.4 När EU-logotypen inte får användas

Du får inte använda EU-logotypen för produkter från fiske (se kapitel 17) eller för foder till sällskapsdjur (se avsnitt 11.5). (EU)

20.4 Övrig märkning på förpackningen

Reglerna i det här avsnittet handlar om vilka märkningsuppgifter som ska finnas på konsumentförpackningar och ytteremballage, vad du får skriva om **GMO** samt hur du ska informera om produkters och råvarors ursprung.

20.4.1 Hänvisning till producent eller marknadsförare

Du ska på förpackningen ange namnet på den **producent** eller marknadsförare som är ansvarig för produkten. (K)

Du får inte använda KRAV-märket på ett sätt som kan göra att KRAV uppfattas som producent, distributör, återförsäljare eller marknadsförare av produkten. Detta gäller både ytteremballage och konsumentförpackningar. (K)

20.4.2 Märkning av ytteremballage

Du ska märka ytteremballage så att ingen förväxling eller sammanblandning kan ske mellan KRAV-certifierade och ej KRAV-certifierade produkter. Du får använda KRAVs namn eller märke i utformningen av ytteremballagets märkning. (K).

20.4.3 Ingrediensförteckningen på ekologiska produkter

Du ska i ingrediensförteckningen ange vilka **ingredienser** som är KRAV-ekologiska respektive **EU-ekologiska**.

Använd gärna asterisker, som i följande exempel för müsli:

Ingredienser: havregryn*, vetekli*, solroskärnor*, torkad aprikos**

*KRAV-ekologisk ingrediens   **ekologisk ingrediens

Du ska ange att det är KRAV-ekologiskt innehåll i en produkt även om den endast innehåller en råvara (till exempel mjölk).

20.4.4 Ingrediensförteckningen på produkter med råvaror från fiske

För produkter som innehåller fisk eller skaldjur som certifierats enligt kapitel 17 (Fiske) gäller att ekologiska ingredienser inte får märkas ut i innehållsförteckningen och produkten får då inte anges vara ekologisk. Du får inte heller ange ingredienser som ekologiska i en sammansatt produkt där du använder någon av de **tillsatser** som endast får användas för vildfångad fisk och skaldjur enligt bilaga 2 i KRAVs regler. (EU).

De KRAV-certifierade ingredienserna i en sådan produkt ska betecknas som "KRAV-certifierade". (EU)

Om du gör en sillinläggning med sill som är KRAV-certifierad enligt kapitel 17 (Fiske) och rödlök som är KRAV-certifierad enligt kapitel 4 (Växtodling) ska båda ingredienserna anges som "KRAV-certifierade" i ingrediensförteckningen. Om du gör en potatisgratäng med potatis och rödlök som är KRAV-certifierade enligt kapitel 4 ska båda ingredienserna anges som "KRAV-ekologiska".

20.4.5 Tillsatsdeklaration i ingrediensförteckning

Du ska deklarerar livsmedelstillsatser med funktionsnamn följt av namn i ingrediensförteckningen. Du får även ange E-nummer som tillägg till namnet. **(K/SL)**
Exempel: Förtjockningsmedel pektin (E440).

20.4.6 Påstående om att produkten är GMO-fri

Du får inte skriva "GMO-fri" eller motsvarande när du märker eller marknadsför KRAV-certifierade produkter. Du får däremot ange att produktionen och **förädlingen** skett utan användning av **GMO**. **(K)**

20.4.7 Angivande av slutberedningsland

Du ska ange slutberedningsland på förpackningen. Om produkten slutbereds i Sverige räcker det att ange en uppgift om konsumentkontakt i Sverige. **(SL)**

Slutberedningslandet är det land där produkten slutligen förpackas och förses med KRAV-märkning.

20.4.8 Märkning av ursprungsland för färskvaror

Du ska ange ursprungsland för färskvaror. Om det rör sig om färskvaror från Sverige räcker det att ange en uppgift om konsumentkontakt i Sverige på förpackningen, såvida detta inte strider mot branschriktlinjer eller lagstiftning. **(SL)**

20.4.9 Informationsansvar för råvarors geografiska ursprung

Du ska kunna informera både slutkonsument och andra köpare om vilket land råvarorna i en **produkt** kommer ifrån. **(K)**

Detta kan du till exempel göra på din webbplats.

20.5 Märkning på följesedlar och fakturor

Reglerna i detta avsnitt handlar om vilka märkningsuppgifter som ska finnas på följesedlar och fakturor.

20.5.1 Vid hantering av obrutna förpackningar

Butiker, grossister och liknande som hanterar KRAV-märkta produkter i obrutna förpackningar får använda KRAVs namn på kvitton, följesedlar, fakturor, sortimentskataloger, sortimentslistor och liknande utan att vara certifierade enligt KRAVs regler. **(EU/K)**

*Observera att lagerhållning av **ekologiska** produkter regleras i förordning (EG) nr 834/2007. I allmänhet krävs det exempelvis att grossister är certifierade för att få lagra ekologiska produkter.*

20.5.2 Inkommande följesedlar och fakturor

Du ska kontrollera att det framgår tydligt av inkommande följesedlar, fakturor eller annan dokumentation vilka produkter eller råvaror som är KRAV-certifierade. Om KRAV-certifieringen inte tydligt framgår får du inte vidarehantera, förädla eller sälja dem som KRAV-certifierade. **(K)**

20.5.3 Utgående följesedlar och fakturor

Du ska tydligt skriva ut vilka produkter som är KRAV-certifierade på både följesedlar och fakturor. **(K)**

20.5.4 Följesedlar för produkter som är certifierade enligt kapitel 16

När du säljer oförpackade produkter som får KRAV-märkas enligt kapitel 16 så ska följesedeln eller fakturan tydligt upplysa om:

- ursprungsland **(K)**
- att produkten har certifierats enligt KRAVs regler **(K)**
- kodnummer för det **certifieringsorgan** som certifierat företaget som genomfört slutberedningen av produkten **(EU)**
- namn på det certifieringsorgan som KRAV-certifierat din produktion (såvida det inte är samma certifieringsorgan som i ovanstående punkt, då räcker det med koden).

20.6 Marknadsföring

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du får använda KRAV-märket i din marknadsföring.

20.6.1 Följa lagen

Du ska följa marknadsföringslagen. Du får inte utforma marknadsföring så att den på något sätt är otillbörlig eller vilseledande eller så att den misskrediterar KRAV eller **ekologisk** produktion. **(K)**

20.6.2 Hur företag får marknadsföras

Om du har ett KRAV-certifierat företag eller **produktionsplatser** med KRAV-certifierad verksamhet så får du marknadsföra dig som KRAV-certifierad eller **KRAV-ansluten**. Detta gäller oavsett vilka medier du använder för din marknadsföring.

Du får inte använda KRAV-märket på ett sätt som kan få dina kunder att tro att det är KRAV som är **producent**, marknadsförare, distributör eller återförsäljare av dina produkter. **(K)**

Om ditt företag marknadsför såväl KRAV-certifierade produkter som ej KRAV-certifierade produkter så är det särskilt viktigt att dina kunder får tydlig information om vilka av dina produkter som är KRAV-certifierade.

20.6.3 Annonser och skyltar

Du får i annonser och på skyltar ange att en produkt är KRAV-certifierad, till

exempel genom att visa KRAV-märket. Du behöver inte kontakta KRAV innan du gör detta. (K)

20.7 Certifiering av marknadsförare

Certifiering av marknadsförare är ett eget regelområde som gäller för företag utan egen tillverkning, som vill marknadsföra KRAV-certifierade produkter i eget namn eller varumärke.

20.7.1 Vem som ska vara certifierad

Du som endast marknadsför KRAV-certifierade produkter som andra tillverkar och använder ditt eget namn eller varumärke på produkten ska vara certifierad enligt detta regelområde. (K).

20.7.2 Vilka regler som gäller

Du ska följa reglerna i kapitel 2 och 3 som är allmänna regler för certifieringen och verksamheten och som gäller för alla KRAV-certifierade företag, samt reglerna i kapitel 20. (K)

20.8 Marknadsföring av kaffe, fatöl eller ägg som serveras av annan aktör

Reglerna i det här avsnittet handlar om vad som gäller om en certifierad kaffe-, fatöl- eller äggleverantör vill marknadsföra KRAV-certifierat kaffe, fatöl eller ägg via ej KRAV-certifierade **vendingföretag**. Detta är ett eget regelområde som får tillämpas som längst till och med den 31 december 2016.

20.8.1 Anmäla verksamhet

Regeln har utgått. Det går inte att anmäla sig längre.

20.8.2 Villkor för leverantörer

Du får som leverantör av fatöl, kaffe eller ägg under vissa förutsättningar marknadsföra dessa som KRAV-certifierade med hjälp av serveringsföretag som inte är KRAV-certifierade. För att du ska få göra detta ska du (K):

- tillhandahålla riktlinjer till serveringen, och dessa riktlinjer ska utformas i enlighet med KRAVs mall för leverantörsriktlinjer
- ha en aktuell förteckning över alla serveringar som deltar i sådan marknadsföring
- informera serveringen som marknadsför den KRAV-certifierade ölen, kaffet eller äggen om att **certifieringsorganet** har rätt att kontrollera att serveringen följer leverantörsriktlinjerna
- kunna visa genom giltigt avtal med serveringen att denna blivit informerad samt att den accepterar att följa leverantörsriktlinjerna.

20.8.3 Särskilda villkor för leverantör av ägg

Du får som leverantör av ägg tillämpa reglerna i detta avsnitt, under förutsättning att (K):

- serveringarna där marknadsföringen sker tillhör en **kedja** med gemensamt inköp och central registrering av alla inköp
- du är enda leverantör av ägg till serveringarna
- endast KRAV-certifierade ägg används inom kedjan
- kedjan har en internkontroll som garanterar att inga produkter kan komma in i verksamheten från annat håll än de centrala inköpen
- ditt certifieringsorgan ges tillgång till centrala inköpsregister och möjlighet att utföra stickprovskontroll vid enskilda serveringar.

20.8.4 Regelavsnittet upphör att gälla

Reglerna i avsnitt 20.8 upphör. Sedan den 31 december 2015 är det inte längre möjligt att få en ny certifiering för avsnitt 20.8. Verksamheter som var certifierade för reglerna i avsnitt 20.8 den 31 december 2015 får som längst vara fortsatt certifierade till den 31 december 2016. (K)

20.9 Frivillig ursprungsmärkning

Reglerna i detta avsnitt handlar om hur det går till att komplettera KRAV-märket med en frivillig ursprungsmärkning. Detta är ett eget regelområde.

20.9.1 Anmäla verksamhet

Innan du får börja tillämpa detta regelavsnitt ska du anmäla till ditt **certifieringsorgan** att du vill bli certifierad för detta regelområde. Efter godkänd kontroll ska certifieringsorganet utfärda ett **certifikat** för frivillig ursprungsmärkning (se regel 2.1.4). (K)

20.9.2 Geografisk avgränsning

Du ska tydligt definiera den geografiska avgränsningen för din valda ursprungsbeteckning och märka ut den på en karta. (K)

Beteckningen bör så långt det är möjligt följa vedertagna benämningar som exempelvis en viss gård, en ort, en kommun, en region, en sjö, ett län eller ett hav.

20.9.3 Produkter som endast består av en råvara

I produkter som endast består av en råvara ska du använda råvara från KRAV-certifierad produktion inom det angivna ursprungsområdet. (K)

20.9.4 Huvudråvara och karaktärsråvara

100 procent av **huvudråvaran** och karaktärsråvaran ska komma från KRAV-certifierad produktion i det angivna ursprungsområdet. (K)

Huvudråvaran är den råvara som ingår till störst andel i en sammansatt produkt.

Karaktärsråvara i en sammansatt produkt är den råvara som produktnamnet

associerar till även om den inte utgör huvudsaklig beståndsdel i produkten. Om en råvara ingår i produktnamnet är den alltid karaktärsråvara. Om namnet inte associerar till någon enskild ingrediens avses de viktjämsigt dominerande råvarorna.

Se exemplen nedan:

Produktnamn	Karaktärsråvara
Sparrissoppa	Sparris
Köttbullar	Summan av allt kött av olika djurslag
Drottningssylt	Summan av blåbär och hallon
Korv	Summan av allt kött
Jordgubbsyoghurt	Jordgubbar och yoghurt
Müsli	Viktjämsigt dominerande råvaror. De råvaror som utgör störst andel i produkten och som tillsammans utgör 80% av produktens vikt.

20.9.5 Produkter som består av flera råvaror

I produkter som består av flera råvaror ska du använda minst 80 viktprocent råvaror från KRAV-certifierad produktion i det angivna ursprungsområdet. Även övriga **ingredienser** ska följa reglerna i kapitel 9 (Livsmedelsförädling). (K)

20.9.6 Förädling inom ursprungsområdet

Du ska förädla produkterna i en KRAV-certifierad anläggning inom det angivna ursprungsområdet. Om det inte finns någon lämplig KRAV-certifierad anläggning inom ursprungsområdet ska du använda en förädlingsanläggning så nära det angivna ursprungsområdet som möjligt. (K)

20.9.7 Utformning av märkningen

Du ska skriva ursprunget som en text direkt under KRAV-märket. Texten ska ange det geografiska ursprunget enligt definitionen i regel 20.9.2. Detta komplement utgör ett undantag från regeln om friyta (se regel 20.2.4). (K)

Exempel på märkning:

20.10 Märkning och marknadsföring för restauranger och storhushåll

Reglerna i det här avsnittet handlar om hur du får märka och marknadsföra på restauranger och storhushåll som är certifierade enligt kapitel 15. Fram till den 1 januari 2018 förekommer två olika märkningar parallellt, eftersom en ny märkning som ska ersätta den tidigare införs.

20.10.1 Placering av certifikat

Du ska sätta upp restaurangens KRAV-certifikat på en plats som är väl synlig för gästerna. Vid servering utanför restaurangens lokaler, till exempel vid catering eller maträttskassar, ska en kopia av restaurangens KRAV-certifikat göras tillgänglig för kunden, till exempel på företagets webbplats eller bifogat med maten.

Du får dessutom presentera informationen på egna skyltar där du får använda KRAVs märke enligt regel 20.10.2. (K)

+ 20.10.2 KRAVs nya märkning för restauranger

Så här ska KRAVs märke återges på certifikat, skyltar och all övrig marknadsföring av restaurangen:

En, två eller tre stjärnor i märkningen ska vara ifyllda beroende på om restaurangen är certifierad på nivå ett, två eller tre. Märket får anges i grönt eller svart.

Du ska använda denna märkning senast från 1 januari 2018. (K)

🔄 20.10.3 KRAVs tidigare märkning för restauranger

Du får enbart använda KRAVs märke tillsammans med information om hur stor andel av dina livsmedel som är **godkända livsmedel** (se regel 15.2.2) när du marknadsför restaurangen. Detta komplement utgör ett undantag från regeln om friyta (se regel 20.2.4).

Obs! Fortsätter på nästa sida.

Så här ska KRAVs märke återges på certifikat, skyltar och all övrig marknadsföring av att restaurangen är KRAV-certifierad:

Minst 25 procent godkända livsmedel.

Alternativt, minst 15 livsmedel helt utbyta till godkända livsmedel.

Minst 50 procent godkända livsmedel.

Minst 90 procent godkända livsmedel.

Du ska senast 1 januari 2018 ha bytt till den nya märkningen, se regel 20.10.2. (K)

20.10.4 KRAV-märkt på menyn

Du får markera KRAV-märkta ingredienser på menyn. Då ska du använda KRAVs märke enligt regel 20.1.3 och inte märkningen för restauranger. Om maten serveras utanför restaurangen, till exempel vid catering eller som maträttskassar, ska det tydligt framgå på menyn eller i receptet vilka ingredienser som är KRAV-märkta i respektive maträtt.

Du får inte använda KRAV-märket i menyn så att det kan tolkas som att en maträtt är KRAV-märkt. Om du vill KRAV-märka en maträtt ska du vara certifierad enligt kapitel 9 (Livsmedelsförädling) och maträtten ska vara registrerad som en produkt. (K)

20.10.5 Övriga godkända livsmedel på menyn

Du får märka ut ingredienser som är **godkända livsmedel** på menyn. Det kan du till exempel göra med en stjärna eller en asterisk på menyn.

+ 20.10.6 EU-ekologiska livsmedel på menyn

Du får märka ut ingredienser på menyn som är EU-ekologiska om de är vegetabilier, istället för att märka ut dem som godkända livsmedel. Animaliska

EU-ekologiska produkter räknas inte som **godkända livsmedel** (se regel 15.2.2) och får därför inte märkas ut. (K)

20.10.7 MSC-certifierade livsmedel

Du får inte skriva ut att ingredienser och produkter är MSC-certifierade utan enbart ange dem som **godkända livsmedel**, om inte din restaurang även är MSC-certifierad. (K)

20.10.8 Märkning vid självservering

Du får märka ut KRAV-märkta produkter eller råvaror med KRAVs märke vid självservering, till exempel buffé, café eller konditori. Det gäller både produkter som exponeras i sin förpackning för dina gäster och produkter tagna ur sin förpackning. Om du inte märker ut de KRAV-märkta produkterna ska du se till att personalen kan redogöra för vilka produkter som är KRAV-märkta.

Du får inte använda KRAV-märket så att det kan tolkas som att en hel maträtt eller produkt som du förädlar i din restaurangverksamhet är KRAV-märkt. För att få göra detta ska du vara certifierad enligt kapitel 9 (Livsmedelsförädling) och maträtten ska vara registrerad som en produkt på www.krav.se. (K)

Du får märka ut vilka ingredienser som är **godkända livsmedel** om du följer regel 20.10.5, 20.10.6 och 20.10.7.

20.10.9 Märkning vid catering och liknande

Om maten serveras utanför restaurangen, till exempel vid **catering**, ska det tydligt framgå på menyn vad som är KRAV-märkt. (K)

20.10.10 Märkning av maträttskassar

Du som är certifierad enligt kapitel 15 får sätta samman maträttskassar med råvaror och marknadsföra maträttskassen genom att ange att restaurangen är KRAV-certifierad. Du ska (K):

- Bifoga recept i maträttskassen.
- Märka ut de KRAV-märkta ingredienserna i recepten.
- Märka kassen med restaurangens nivå-märkning enligt regel 20.10.2 eller 20.10.3.
- Göra ditt KRAV-certifikat tillgängligt för kunden, till exempel på företagets webbplats eller som kopia bifogat i maträttskassen.

Du får märka ut vilka ingredienser som är **godkända livsmedel** i recepten om du följer regel 20.10.5, 20.10.6 och 20.10.7.

20.10.11 Märkning av färdigförpackade maträtter

Du får inte märka ut på **färdigförpackade maträtter** att restaurangen är KRAV-certifierad eller på annat sätt märka förpackningen med KRAVs märke.

Du får till den färdigförpackade maträtten däremot bifoga information om att restaurangen är KRAV-certifierad på ett separat dokument. För att få göra det så ska du även göra ett giltigt KRAV-certifikat tillgängligt för kunden, till exempel på företagets webbplats eller som kopia bifogat med maträtten. (K)

VÄRDERINGAR SOM BEHÖVER HÖRAS

Världen behöver mer **mångfald, öppenhet, omtanke och respekt.**

Det viktigaste verktyget för att få det att hända stavas **mod.**

Det låter självklart, men är inte det.

KRAV har regler för mat, men vi tror att samhället mår bra av samma principer.

Ju fler vi är som vågar väsnas, desto större blir effekten – för ett himla liv!

KRAV ekonomisk förening
Box 1037 751 40 Uppsala
www.krav.se info@krav.se

[/KRAV.eko](https://www.facebook.com/KRAV.eko)

[/kravmedia](https://twitter.com/kravmedia)

[/kravmarkt](https://www.youtube.com/kravmarkt)

[/kravmarkt](https://www.instagram.com/kravmarkt)